

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TARİHİ KENT ÇEKİRDEKLERİNDE ALAN YÖNETİMİ;
MOSTAR ÖRNEĞİ VE TARİHİ YARIMADA İÇİN BİR YÖNETİM MODELİ
ÖNERİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir Plancısı İlhan Ekin AKSU

**Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı
Kentsel Koruma ve Yenileme Programı**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Arzu KOCABAŞ

Eylül 2009

T.R.
MİMAR SİNAN FINE ARTS UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

**SITE MANAGEMENT IN HISTORIC CITY CORES; THE CASE OF
MOSTAR AND A MANAGEMENT MODEL SUGGESTION FOR THE
HISTORIC PENINSULA**

Masters Thesis
Urban Planner İlhan Ekin AKSU

Department of Urban and Regional Planning
Urban Conservation and Renovation Programme

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Arzu KOCABAŞ

SEPTEMBER 2009

İlhan Ekin AKSU tarafından hazırlanan TARİHİ KENT ÇEKİRDEKLERİNDE ALAN YÖNETİMİ; MOSTAR ÖRNEĞİ VE TARİHİ YARIMADA İÇİN BİR YÖNETİM MODELİ ÖNERİSİ adlı bu tezin yüksek lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Arzu KOCABAŞ

Bu çalışma, jürimiz tarafından Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: : Doç. Dr. Arzu KOCABAŞ
Üye : Prof. Dr. Aykut KARAMAN
Üye : Yrd. Doç. Dr. Pelin Pınar ÖZDEN

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iii
ŞEKİL LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. ÇALIŞMA AMACI	3
1.2. ÇALIŞMANIN KAPSAMI	4
1.3. ÇALIŞMA YÖNTEMİ	4
2. KENTSEL KORUMADA YENİ BİR ARAÇ: ALAN YÖNETİMİ	6
2.1. DÜNYA MİRAS KOMİTESİ DANIŞMA ORGANLARI	9
2.1.1. ICCROM (Uluslararası Kültürel Değerleri Koruma ve Düzenleme Çalışmaları Merkezi)	10
2.1.2. ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)	10
2.1.3. IUCN (Uluslararası Doğa Koruma Birliği)	11
2.2. UNESCO DÜNYA MİRAS SÖZLEŞMESİ UYGULAMA YÖNERGESİ	11
2.3. TARİHİ ALANLARIN YÖNETİMİ KONUSUNDA TEMEL ÇALIŞMALAR	13
2.3.1. Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi, ICCROM	13
2.3.2. Tarihi Çevrelerin Yönetimi, ICOMOS-UK	17
2.3.3. Koruma Alanları için Yönetim Planlaması Rehberi, IUCN	19
2.3.4. Yönetim Planı Rehberlerinin Genel Bir Değerlendirmesi	23
2.4. YÖNETİM PLANI ÖRNEKLERİ	24
2.4.1. Floransa Yönetim Planı	24
2.4.2. Çatalhöyük Yönetim Planı	29
2.5. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	33
3. ULUSLARARASI BİR ALAN YÖNETİMİ DENEYİMİ: MOSTAR	34
3.1. MOSTAR'IN KONUMU	34
3.2. MOSTAR'IN TARİHİ	35
3.3. MOSTAR KENTİ PLANLAMA ÇALIŞMALARI	38
3.4. MOSTAR KENTİ KORUMA STATÜSÜ	39
3.5. MOSTAR ESKİ KENTİ'NİN KORUNMASI, GELİŞTİRİLMESİ VE YENİDEN YAPILANMASI İÇİN YÖNETİM PLANI	41
3.5.1. Yönetim	41
3.5.1.1. Eski Kent Ajansı (Old City Agency, Stari Grad Agency)	41
3.5.1.2. Ajans Personeli	44
3.5.2. Finans	45
3.5.3. Planlama	48
3.5.4. Uygulama	52
3.6. MOSTAR YÖNETİM PLANI VE UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRMESİ	52
3.7. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	58
4. TARİHİ YARIMADA'DA PLANLAMA ve YÖNETİM SÜREÇLERİ	59

4.1.	TARİHİ YARIMADA'NIN KONUMU.....	59
4.2.	TARİHİ YARIMADA'NIN TARİHİ	60
4.3.	TARİHİ YARIMADA PLANLAMA ÇALIŞMALARI.....	64
4.4.	TARİHİ YARIMADA KORUMA YAPISI VE ALANI ETKİLEYEN KANUNLAR	70
4.5.	TARİHİ YARIMADA YÖNETİM DURUMU YAPISI.....	74
4.5.1.	Türkiye’de Alan Yönetimi Tanımı.....	75
4.5.1.1.	Hazırlanma, Onay ve Denetim Süreci.....	76
4.5.2.	Tarihi Yarımada Üzerinde Etkili Kuruluşlar.....	79
4.5.3.	Tarihi Yarımada’da Alan Yönetimi Süreci ve Mevcut Alan Yönetim Durumu.....	82
4.6.	BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ.....	88
5.	TARİHİ YARIMADA İÇİN BİR YÖNETİM MODELİ ÖNERİSİ.....	89
5.1.	YASAL YAPI	89
5.2.	ÖNERİ YÖNETİM BİRİMİ KURUMSAL YAPISI VE MEVCUT YAPI İLE ENTEGRASYONU	91
5.2.1.	ÜST YÖNETİM BİRİMİ.....	95
5.2.1.1.	Planlama Ekibi	95
5.2.1.2.	Danışma Kurulu	96
5.2.1.3.	Koordinasyon Ekibi	96
5.2.1.4.	Tanıtım Ekibi	97
5.2.1.5.	Ekonomi/Fon Araştırma Ekibi	97
5.2.1.6.	Geri Bildirim Ekibi	97
5.2.2.	ALT YÖNETİM BİRİMLERİ	99
5.2.2.1.	Raporlama Ekibi.....	101
5.2.2.2.	Halkla İlişkiler/Tanıtım Ekibi	101
5.2.2.3.	Finans/Proje Üretimi Ekibi	101
5.2.2.4.	Saha Analizi Ekibi	102
5.3.	BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ.....	103
6.	SONUÇ	105
	KAYNAKLAR	108

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1 Yönetim Planı Hazırlama Aşamaları	8
Şekil 2 Yönetim Planı Süreci	20
Şekil 3 Dünya Miras Listesi, Floransa Kent Merkezi	25
Şekil 4 Çatalhöyük Koruma Alanı Hava Fotoğrafı.....	30
Şekil 5 Mostar'ın konumu.....	34
Şekil 6 Mostar'da Avusturya Döneminde Yapılan Planlama Çalışmalarından Örnekler	36
Şekil 7 Mostar Eski Kentinin Geliştirilmesi ve Korunması Master Planı	39
Şekil 8 Mostar Dünya Miras Listesi Alanı Ve Tampon Bölgesi	40
Şekil 9 Mostar Eski Kent Ajansı Yerel İlişkiler Şeması	46
Şekil 10 Mostar Detaylı Planlama Zonları ve Öncelikli Yapılar	49
Şekil 11 Mostar Öneri Fonksiyon Dağılımı	50
Şekil 12 Mostar Bina Müdahale Şekilleri	50
Şekil 13 Mostar Trafik Akışı ve Otopark Dağılımı	51
Şekil 14 Mostar Altyapı	52
Şekil 15 Hotel Ruja'nın kent genelindeki yeri.....	54
Şekil 16 Hotel Ruja'nın kent silüetine etkisi a.....	54
Şekil 17 Hotel Ruja'nın kent silüetine etkisi b.....	55
Şekil 18 Mostar tarihi kent dokusundan görüntüler	56
Şekil 19 Mostar tarihi kent dokusundan görüntüler.....	56
Şekil 20 Restorasyonu için fon bekleyen büyük kütleli yapılardan Landsbank	57
Şekil 21 Tarihi Yarımada'nın Konumu	59
Şekil 23 1520 – 1603 Arası Yarımada Planı.....	63
Şekil 24 1789 - 1839 Arası Yarımada Planı.....	64
Şekil 25 Prost Planı	65
Şekil 26 Sur İçi Nazım İmar Planı 1964	66
Şekil 27 1990 Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı.....	67
Şekil 28 Tarihi Yarımada (Eminönü-Fatih) Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı.....	69
Şekil 29 Tarihi Yarıdan 1995 Yılı Sit Bölgelemesi	72
Şekil 30 UNESCO Dünya Kültür Miras Listesi, İstanbul'un Tarihi Alanları	73
Şekil 31 26006 No'lu Yönetmeliğe Göre Alan Yönetimi Hazırlanma Süreci.....	78
Şekil 32 İstanbul Sit Alanları Alan Yönetimi Başkanlığı Binası, Kayserili Ahmet Paşa Konağı.....	84
Şekil 33 İstanbul Sit Alanları Alan Yönetimi Başkanlığı Kurumsal Yapısı.....	85
Şekil 34 İstanbul Sit Alanları Alan Yönetimi Başkanlığı Danışma Kurulu Üye Temsilcilikleri	86
Şekil 35 Tarihi Yarımada Yönetim Planı Alanı Sınırları.....	87
Şekil 36 İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Organizasyon Yapısı ve Üst Yönetim Birimi Entegrasyonu	93
Şekil 37 Tarihi Yarımada Üst ve Alt Yönetim Birimleri - Mevcut Alan Yönetimi Yapısı Entegrasyonu	94
Şekil 38 Üst Yönetim Birimi Organizasyon Yapısı.....	98
Şekil 39 Alt Yönetim Birimi Organizasyon Yapısı	100

**TARİHİ KENT ÇEKİRDEKLERİNDE ALAN YÖNETİMİ;
MOSTAR ÖRNEĞİ ve TARİHİ YARIMADA İÇİN BİR YÖNETİM MODELİ
ÖNERİSİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

İlhan Ekin AKSU

**MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EYLÜL 2009**

ÖZET

Kentsel koruma anlayışı 20. yüzyılın başlarından itibaren uluslararası platformlarda tartışılan ve geliştirilen bir olgu olmuştur. 1931 Atina Tüzüğü ile başlayan tarihi alanların korunması için geliştirilen yaklaşımlar 1972 yılında imzalanan UNESCO Dünya Mirası Sözleşmesi ile hız alarak evrimleşmiş, en güncel halini 2008 tarihli UNESCO Dünya Miras Sözleşmesi Uygulama Yönergesi'nde vurgulanan "alan yönetimi" kavramında bulmuştur.

Bu tez çalışmasında, UNESCO Dünya Miras Merkezi'nin 2005 yılında Dünya Miras Listesi'ndeki alanlara yönetim planı hazırlaması koşulu getirmesiyle beraber önemi artan yönetim olgusunun üzerinde durularak koruma alanlarının etkin bir şekilde yönetimi için gereken adımların irdelenmesi ve bu analiz sonucunda İstanbul, Tarihi Yarımada için bir çıkarım yapılması hedeflenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde tarihi alanların yönetimi konusundaki uluslararası temel rehberler ve dünyadan örnekler incelenmiştir. İkinci bölümde Tarihi Yarımada hakkında genel bilgiler verilerek günümüzdeki yönetim durumu incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Mostar eski kentinin yönetim planı ve yönetim modeli derinlemesine irdelenmiş ve bu deneyimden yola çıkılarak son bölümde Tarihi Yarımada için bir yönetim modeli önerisi geliştirilmeye çalışılmıştır.

Bilim Kodu :

Anahtar Kelimeler : Koruma, Alan Yönetimi, Yönetim Modeli, Tarihi
Yarımada, Mostar

Sayfa Adedi : 113

Tez Yöneticisi : Doç. Dr. Arzu KOCABAŞ

**SITE MANAGEMENT IN HISTORIC CITY CORES; THE CASE OF
MOSTAR AND A MANAGEMENT MODEL SUGGESTION FOR THE
HISTORICAL PENINSULA**

(Masters Thesis)

İlhan Ekin AKSU

**MİMAR SİNAN FINE ARTS UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES
SEPTEMBER 2009**

SUMMARY

The understanding of urban conservation has been a phenomenon that is discussed and developed in an international context since the beginning of the 20th century. Methods for conserving historic sites which started to develop with the Athens Charter (1931) gained momentum with the 1972 World Heritage Convention and found their most current state in the “site management” concept that is emphasized in the 2008 UNESCO Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention.

With the requirement of a site management plan for the World Heritage List members by the UNESCO World Heritage Center in 2005 the concept of management has become highly important in historic areas. This thesis aims to focus on this management concept, analyze the steps needed to achieve effective management for historic sites and suggest a management model for the Historical Peninsula, Istanbul.

In the first part of the thesis, base international guidelines on site management and different management cases have been researched. The second part focuses on the Historical Peninsula and its current management state. The third part is an analysis on the management plan and management model of the Old City of Mostar. With the lessons learned from the Mostar experience a management model for the Historical Peninsula is suggested in the final part.

Science Code :

Key Words : Conservation, Site Management, Site Management Model,
Historical Peninsula, Mostar

Pages : 113

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Arzu KOCABAŞ

1. GİRİŞ

Bir kentin gelişimini, insan kültürünün evrelerini, tarihi dönemleri çekirdeklerinde ve ruhlarında barındıran, kentsel gelişimin geçmişine ve geleceğine ışık tutabilen tarihi kentler günümüzde rant baskıları, bakımsızlık, ilgisizlik, hatalı plan yaklaşımları gibi olgulardan ötürü köhneyen ve korunması gitgide zorlaşan alanlar olarak göze çarpmaktadırlar. Özellikle metropol düzeyindeki kentler küreselleşme dinamiklerinin etkisinde kalarak yarışmacı bir kimliğe bürünmeye zorlanmakta ve dünya çapında değerleri artmaktadır. Bu küresel ilgilinin odak noktalarından olan tarihi kent çekirdekleri gelen yatırımları yönetmekte zorlanabilmekte ve yerel değerleri tehlike altına girebilmektedir. Bu, günümüzdeki dinamiklerin doğal bir sonucudur. Önemli olan; gelen bu yatırımların, fiziksel ve ekonomik baskılarla kültürel değerleri zedelemesini önlemek, kent ve kullanıcısı için artı bir değere çevirebilmektir.

Kentin tarihi dokusunun, kenti özel kılan, uluslararası ve yerel bağlamda yarışabilmesini sağlayan unsurlardan biri olduğu unutulmamalıdır. Bu sebeple koruma ve kullanma arasında bir denge sağlayabilmek ve bu olguları düzenlemek hem kentin yarışmacı kimliğiyle değerlendirilmesi hem de kendini özel yapan değerleri koruyabilmesi açısından önemli bir unsurdur.

Tarihi alanların bu tip baskılardan korunması, koruma-kullanma dengelerinin sağlanması ve değerlerinin zedelenmemesi gereği uluslararası düzeyde kabul görmüş bir görüştür. 20. yy'ın başlarında Atina Tüzüğü (1933) ile başlayan tarihi alanların korunması ile ilgili uluslararası yaklaşımlar süreci, Venedik Tüzüğü (1964) gibi oluşumlarla devam etmiş ve 1972 yılında yayınlanan Dünya Mirası Sözleşmesi ile daha kapsamlı hale gelmiştir. Bu sözleşmenin hazırlanmasından günümüze kadar koruma konusundaki anlayışlar, gereksinimler ve literatür gelişerek koruma için genel yaklaşım içeriği en son 2008 tarihinde güncellenen “Dünya Mirası Sözleşmesi Uygulama Yönergesi”nde toplamıştır. Tarihi alanların korunması için ortak bir görüş niteliği taşıyan bu yönerge bu bağlamda kentsel korumada kullanılan en güncel yöntem olan “yönetim planı” kavramının altını çizmekte ve tarihi kentler için

bütüncül kentsel yönetim strateji ve modellerinin belirlenmesinin gereğini vurgulamaktadır.

Ülkemizde ise 1869-1906 yılları arasında Asar-ı Attika nizamnamesi adı ile yayımlanan dört adet Eski Eserler Tüzüğü'nün ve 1973 yılında yürürlüğe giren 1710 sayılı "Eski Eserler Yasası"nın ardından 1983 yılında çıkarılan koruma kanunu 1987 ve 2004 yıllarında geliştirilerek son halini almış ve ülkenin koruma yaklaşımını belirleyen yasal bir belge haline gelmiştir. Dünya Mirasına aday olarak gösterilen alanlardan yönetim planı istenmesiyle birlikte tarihi alanlar için yönetim planlaması Kültür Bakanlığımız açısından önem kazanan bir sorun haline almıştır (Ahunbay, 2005). Bu bağlamda 2005 senesinde onaylanan alan yönetimi ile ilgili yönetmelik ile koruma kanunu desteklenmiştir.

İzlendiği üzere tarihi alanların korunması ulusal bağlamın ötesine giderek uluslararası bir sorumluluk olarak önümüze çıkmaktadır. Bu platformlarda kendine önemli bir yer edinmiş olan İstanbul kenti ve Tarihi Yarımada, mercek altında incelemeye tabii tutulmaktadır ve UNESCO Dünya Miras Merkezi/ICOMOS Ortak Heyeti İnceleme Raporu'nda (2008c) belirttiği üzere İstanbul tarihi alanlarını koruma yönünde aşama kaydetmiş olsa da katması gereken mesafeler bulunduğu belirtilmektedir.

Bahsedilen mesafelerin kat edilmesi için uluslararası bağlamda kabul gören ilkelerin ve bilgi birikiminin yerel bağlamda yorumlanarak hayata geçirilebilmesi gerekmektedir.

Günümüz itibariyle Tarihi Yarımada'nın koruma sorunlarının altında yatan en önemli sorunlardan birinin alan yönetimi eksikliğinin olduğu çeşitli yerel ve uluslararası kurumlar tarafından belirtilmekte, akademik çalışmalarda altı çizilmektedir. Tarihi Yarımada kültürel değerlerinin korunabilmesi için hem alanda yaşayan düşük gelirli yoğun ihtiyaçlarını adil şekilde karşılayacak hem de alandaki kültürel mirası korurken ekonomiyi sürdürülebilir kılacak bütüncül planlama ve yönetim süreçlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Kocabaş, 2006a).

Tarihi Yarımada bağlamında koruma-kullanma dengesi içerisinde küresel ve yerel taleplerin yerine getirilebilmesi için ilgili kamu, özel ve gönüllü sektörleri sürecin başından uygulama aşamasına kadar katılımını sağlayacak bir alan yönetimi modelinin geliştirilmesi gerekmektedir.

1.1. ÇALIŞMA AMACI

Bu çalışma kapsamında; ölçekleri farklı olan, fakat tarihleri boyunca benzer kültürel ve uluslararası deneyimler edinmiş iki kent çekirdeği; Mostar, Eski Kenti'nin (Stari Grad) Eski Köprü Çevresi ve İstanbul, Tarihi Yarımada kentsel koruma deneyimleri bağlamında karşılaştırılmaktadır.

Yoğun Osmanlı dönemi izleri taşıyan iki kent de UNESCO Dünya Kültür Miras Listesi'nde bulunmaktadır. Tarihi alanların korunması ve Dünya Kültür Miras Listesi'nde kalmanın gereksinimi olarak UNESCO, liste mensuplarında yönetim planları hazırlamasını şart koşmaktadır. İstanbul'un tarihi alanları, tarihi alanlar için yönetim planı kavramının daha gelişmediği bir zaman olan 1985 yılında, , Mostar eski kenti ise listeye girmek için yönetim planı koşulu olan zamanlara denk gelen 2005 yılında bu listeye kabul edilmiştir. Günümüzde, tarihi alanların korunması konusunda “yönetim planı” kavramının başı çektiği yeni yöntemler ışığında tüm UNESCO Miras Listesi alanlarından yönetim planı hazırlamaları istenmektedir.

Bu tezin amacı; savaş ve ağır yıkım ardından yoğun rekonstrüksiyon çabaları sonucunda UNESCO Dünya Kültür Miras Listesi'ne girebilmiş Mostar Eski Kenti'nin alan yönetimi mekanizmalarını inceleyerek süreç içerisindeki adımları tanımlamak ve tarihi alanların yönetimi için oluşturulan yönetim yapısına yoğunlaşarak İstanbul için bir çıkarım yapmaktır.

1.2. ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde; UNESCO “Dünya Mirası Konvansiyonu’nun Uygulanması için Operasyonel Rehber”i koruma ve yönetim tanımları irdelenerek UNESCO’nun danışman organları olarak görev yapan ICCROM ve ICOMOS ve UICN’nin tarihi alanlarda yönetim ve yönetim planlarının hazırlanma süreçlerinde göz önünde bulundurulması gereken rehber niteliğindeki yayınları incelenmiştir. Bu yayınlar nezdinde Dünya Listesi’nde olan Floransa’nın ve Liste’ye girme çalışmaları içinde olan Çatalhöyük’ün yönetim planı içerikleri kısaca incelenmiştir.

İkinci bölümde; İstanbul’un gelişimi, geçirdiği planlama dönemleri ve günümüzdeki yönetim ve plan yapısı incelenmektedir.

Üçüncü bölümde; Mostar’ın gelişimi, geçirdiği planlama dönemleri ve günümüzdeki yönetim planı ve bu planın getirdiği yönetim yapısı irdelenmektedir.

Son olarak, gördüncü bölümde, yapılan incelemeler doğrultusunda Tarihi Yarımada’nın daha etkin ve uluslararası standartlarda korunarak kullanılması için bir alan yönetimi ve yönetim yapısı önerilmektedir.

1.3. ÇALIŞMA YÖNTEMİ

Çalışmada UNESCO Dünya Miras Merkezi ve danışman kurumlarının alan yönetimi konusunda hazırladıkları rehberler ve raporlar incelenerek uluslar arası standartlarda bir alan yönetimi planının gereksinimleri irdelenmiştir. Dünya Kültür Miras Listesi’ne giren ve Liste’de yer almak için başvuran çeşitli kentlerin yönetim planı şemaları incelenmiştir.

Bu masa başı çalışmasının ardından İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan Tarihi Yarımada 1/5000 ve 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planları, plan raporları (2003) ve alanla ilgili ikincil kaynaklardan faydalanılarak tarihi,

geçirdiği planlama dönemleri, mevcut durumu ve koruma kararları incelenmiştir. Ayrıca 26006 sayılı Alan Yönetimi ve Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik incelenerek hazırlanacak yönetim planının yasal altyapısı oturtulmuştur.

Takiben kentin alan yönetimi planı ve çeşitli makalelerden yararlanılarak Mostar Eski Kenti'nin, alan yönetimi planı, tarihi, geçirdiği planlama dönemleri, koruma kararları incelenmiştir.

Son olarak yapılan araştırmalar ışığında Tarihi Yarımada'da koruma-kullanma dengesini sağlayabilecek ve tarihi dokuya artı bir değer katabilecek etkin bir yönetim planına sahip olabilmesi için alan yönetimi ve yönetim yapısı önerileri geliştirilmiştir.

2. KENTSEL KORUMADA YENİ BİR ARAÇ: ALAN YÖNETİMİ

1972 yılında imzalanan UNESCO Dünya Mirası Sözleşmesi sonucu kültürel ve doğal mirasın herhangi bir parçasının bozulmasının veya yok olmasının, bütün dünya milletlerinin mirası için zararlı bir yoksullaşmaya neden olacağı gerçeği kabul görmüş ve sözleşme tarafı devletlerden bu mirası koruma yönünde güvenceler beklenmeye başlanmıştır. 1972 yılından günümüze evrimleşen koruma yaklaşımları ve akademik altyapı beraberinde alan yönetimi planlarının bu tip alanların korunmasında kullanılma gereksinimini de beraberinde getirmiştir.

Tarihi alanların korunması için ortak bir görüş niteliği taşıyan “Dünya Miras Sözleşmesi Uygulama Yönergesi (2008)” tarihi alanların etkin korunması bağlamında “yönetim planı” kavramının altını çizmekte ve tarihi kentler için bütüncül kentsel yönetim stratejilerinin belirlenmesinin gereğini vurgulamaktadır.

Temel olarak planlamanın bir aracı olarak tanımlanan alan yönetimi 20. Yüzyılın ortalarından itibaren, gelişmiş dünya ülkelerinde, alan koruma için uygulanmaya başlamış ve alanın nasıl yönetileceği konusunda günümüzde ve gelecekte yöneticilere ve diğer ilgililere rehberlik eden bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Yönetim planlaması süreci planlama, tanımlama ve yönetim konularında sürecin başından katılım sağlayarak uygulamanın gerçekleşmesine yardımcı olmaktadır.

Bu tanıma göre plan üretimi ile sonlanmayan yönetim planı, denetim sürecinde devam eden uygulamalar, planın geçerliliğinin test edildiği yerler olarak adlandırılmaktadır. Denetim ve izlemede edinilen deneyimler, yönetsel amaç ve politikaların uygunluğunu bir daha gözden geçirmek için kullanılmakta ve bu geribildirim sonucunda plan revize edilmektedir (Thomas ve diğ., 2003).

Yönetim planı çeşitli kaynaklarca aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

- Yönetim planları Dünya Miras Alanları için yol gösterici rehberlerdir (UNESCO, 2008a).

- Yönetim planı, belirlenen zamanda koruma alanında uygulanacak yönetim yaklaşımı ve hedeflerini ortaya koyan bir taslaktır (Thomas ve diğ., 2003).
- Tarihi çevre için yönetim planı, kentsel, kırsal, doğal ve arkeolojik sitler için yapılması istenen ve o alanın hangi kaynaklar, uzmanlar ve program ile nasıl korunacağını tanımlayan belgelerdir (Ahunbay, 2005).
- Yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı planı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar planını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen planlardır (5226 sayılı kanun, 2005).
- Yönetim Planı alanın kullanıcı ve ziyaretçilerinin gereksinimleri doğrultusunda Dünya Miras alanlarının korunması için strateji belirleyen, yasal açıdan emredici bir özellik taşımayan alanın yönetimi ile ilgili kararlar hakkında bilgilendirme amaçlı tavsiye verici bir taslaktır (Lodge and Terrace, 2006, Aktaran: Ayrancı, 2007).
- Yönetim planı yazılı, yayınlanmış ve kabul edilmiş bir doküman olarak, bölgeyi veya alanı ve yönetim için fırsatları ve sorunları tanımlamaktadır (Eurosite, 1999, Aktaran: Ayrancı, 2007).
- Yönetim planları, Dünya Mirası Alanları için yol gösterici rehberdir. Alanın kullanıcı ve ziyaretçileri için strateji belirleyen, bilgilendirme amaçlı, yasal hükmü olmayan bir plandır. Kültürel değerleri yasal, yönetsel, mali metotlarla koruyan, eylem planları içeren, rehberlik eden bir belgedir (Gülersoy, 2008).

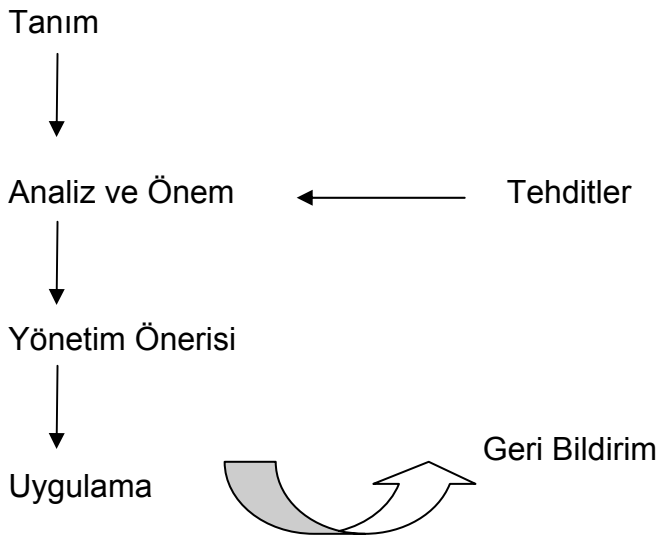
Yönetim planı koruma alanının daha etkili yönetimini sağlayacak bir araç olarak görülmektedir. Feilden ve Jokilehto (1993), yönetim planını; yönetimin sürekliliğini sağlayan, etkili yönetim teşvik eden, güvence veren ve rehberlik sağlayan bir araç olarak tanımlamaktadır.

Yönetim planları, koruma alanlarının yönetilmesi ve mevcut kaynakların etkin kullanımı için rehberlik eden, çalışılan alan üzerindeki üst ölçekli plan kararlarının entegrasyonunu sağlayarak, gelecekte yapılacak alt ölçekli planları vizyon, hedef ve eylemler belirleyerek yönlendirecek bir araç olarak da tanımlanabilir (Özbay, 2008).

Orbaşlı (2007), yönetim planının amacını; tarihi alanın önem ve değerinin korunmasını, yasal düzenlemenin yerinde olmasını, idari olanakların var olmasını ve birimlerin ortak çalışmasını sağlamak olarak tanımlamakta ve yönetim planlarının, kentlerdeki gelişmelerin kontrol edilebilmesini sağlayan bir mekanizma olarak geliştirildiğini belirtmektedir.

Yönetim planı hazırlama aşamalarını kısaca aşağıdaki gibi belirtilmektedir; (İleriki bölümlerde yönetim planı hazırlanması uluslararası temel rehberler incelenerek ayrıntılı incelenecektir.)

Yönetim Planlaması

Şekil 1 Yönetim Planı Hazırlama Aşamaları (Orbaşlı, 2007)

Aşağıda UNESCO “Dünya Miras Sözleşmesi Uygulama Yönergesi”nin (Uygulama Yönergesi) II. F bölümünde değindiği yönetim ilkeleri ve UNESCO’nun danışma

organları olan ICCROM, ICOMOS ve UICN'nin korunan alanlarda alan yönetimi hakkında hazırladıkları temel rehberler incelenmektedir.

2.1. DÜNYA MİRAS KOMİTESİ DANIŞMA ORGANLARI

UNESCO Dünya Miras Komitesinin Danışma Organları ICCROM (Uluslararası Kültürel Değerleri Koruma ve Düzenleme Çalışmaları Merkezi), ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi), ve IUCN (Uluslararası Doğa Koruma Birliği) 'dir.

Danışma Organlarının rolleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (UNESCO, 2008a):

- Kendi uzmanlık alanlarında *Dünya Mirası Konvansiyonunun* uygulanması konusunda tavsiyelerde bulunmak;
- Komite belgelerinin, toplantı gündeminin hazırlanması ve Komite kararlarının uygulamaya konulması konularında Sekreteryaya yardım etmek;
- Temsilci, Dengeli ve Güvenilir bir Dünya Mirası Listesi için Global stratejinin, Global Eğitim Stratejisinin, Periyodik Raporlamanın geliştirilmesi ve uygulanmasına ve Dünya Mirası Fonunun etkin kullanımının artırılmasına yardımcı olmak;
- Dünya Mirası varlıklarının muhafaza durumunun izlenmesi ve Uluslararası Yardıma yönelik talepleri incelenmek;
- ICOMOS ve IUCN olması durumunda, Dünya Mirası Listesine kaydedilmek üzere aday gösterilen varlıkların değerlendirilmesi ve Komiteye değerlendirme raporlarını sunulmak;
- Danışman olarak Dünya Mirası Komitesi ve Bürosu toplantılarına katılmaktır.

2.1.1. ICCROM (Uluslararası Kültürel Değerleri Koruma ve Düzenleme Çalışmaları Merkezi)

ICCROM (Uluslararası Kültürel Değerleri Koruma ve Düzenleme Çalışmaları Merkezi) genel merkezi İtalya-Roma'da yerleşik uluslararası hükümetler arası bir kuruluştur. UNESCO tarafından 1956 yılında kurulan ICCROM'un yasal fonksiyonları taşınabilir veya taşınmaz kültürel mirasın muhafazasını güçlendirmek için araştırmalar gerçekleştirmek, dokümantasyon yapmak, teknik destek, eğitim ve kamu bilinçlendirme programları gerçekleştirmektir.

ICCROM'un özel rolü aşağıdakileri kapsamaktadır (UNESCO, 2008a):

- Kültürel miras konusunda eğitim için öncelikli ortak olmak,
- Dünya Mirası kültürel varlıklarının muhafaza durumunu izlemek,
- Taraf Ülkelerin yönelttiği Uluslararası Yardım taleplerini incelemek ve kapasite oluşturma faaliyetleri için girdi ve destek sağlamaktır.

2.1.2. ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)

ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) genel merkezi Fransa-Paris'de olan bir sivil toplum kuruluşudur. 1965 yılında kurulan Konseyin rolü mimari ve arkeolojik mirasın muhafazasına yönelik teori, metodoloji ve bilimsel teknikler uygulanmasını teşvik etmektir. Çalışmaları, Anıtlar ve Sitlerin Korunması ve Restorasyonuna ilişkin 1964 yılı Venedik Tüzüğü'nün ilkelerine dayanmaktadır.

ICOMOS'un özel rolü aşağıdakileri kapsamaktadır (UNESCO, 2008a):

- Dünya Mirası Listesine kaydedilmek üzere aday gösterilen varlıkları değerlendirmek,
- Dünya Mirası kültürel varlıklarının muhafaza durumunu izlemek,
- Taraf Ülkelerin yönelttiği Uluslararası Yardım taleplerini incelemek ve kapasite oluşturma faaliyetleri için girdi ve destek sağlamaktır.

2.1.3. IUCN (Uluslararası Doğa Koruma Birliği)

IUCN – (Uluslararası Doğa Koruma Birliği) 1948 yılında kuruldu ve mili idareleri, STÖ'lerini ve bilim adamlarını dünya çapında bir ortaklıkla bir araya getirdi. Misyonu doğanın bütünlüğü ve çeşitliliğini korumak için tüm dünyada toplumları etkilemek, teşvik etmek ve yardım etmek ve ayrıca doğal kaynakların her türlü kullanımının adil ve ekolojik açıdan sürdürülebilir olmasını sağlamaktır. IUCN'nin genel merkezi İsviçre-Gland'dadır.

Konvansiyonla bağlantılı olarak IUCN'nin özel rolü aşağıdakileri kapsamaktadır (UNESCO, 2008a):

- Dünya Mirası Listesine kaydedilmek üzere aday gösterilen varlıkları değerlendirmek,
- Dünya Mirası kültürel varlıklarının muhafaza durumunu izlemek,
- Taraf Ülkelerin yönelttiği Uluslararası Yardım taleplerini incelemek ve kapasite oluşturma faaliyetleri için girdi ve destek sağlamaktır.

2.2. UNESCO DÜNYA MİRAS SÖZLEŞMESİ UYGULAMA YÖNERGESİ

(Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention)

UNESCO Dünya Miras Sözleşmesi Uygulama Yönergesi (2008) kültürel ve doğal mirasın korunmasında dört ana konuda prosedürleri belirlemektedir. Bunlar;

- a) Varlıkların Dünya Miras Listesi ve Tehlike Altındaki Dünya Miras Listesi'ne yazılımı
- b) Dünya Miras varlıklarının korunması
- c) Dünya Mirası Fonu altında Uluslararası Yardım sağlamak ve
- d) Konvansiyon yolunda ulusal ve uluslararası desteğin seferber edilmesidir.

Belirli aralıklarla revize edilen bu yönerge son olarak Ocak 2008 tarihinde yayınlanmıştır. Bu belgenin kültürel miras alanlarının yönetimi hakkındaki bazı temel unsurları belirleyen maddeleri aşağıdaki gibidir (UNESCO, 2008a);

- Aday olan her varlığın evrensel değerinin nasıl korunacağını belirttiği (tercihen katılımcı yöntemlerle hazırlanmış) uygun bir yönetim planı ya da belgelenmiş bir yönetim sistemi bulunmalıdır (Madde 108).
- Yönetim sisteminin amacı aday varlığın günümüz ve gelecek nesiller için etkin şekilde korunmasını sağlamaktır (Madde 109).
- Etkin bir yönetim sistemi aday varlığın ihtiyaçları, özellikleri ve tipine göre belirlenmelidir. Yönetim sistemleri değişik kültürel bakış açılara, mevcut kaynaklara ve diğer etmenlere göre değişiklik gösterebilir (Madde 110).
- Yukarıdaki çeşitliliği göz önünde bulundurarak; etkin bir yönetim sistemi şu ortak öğeleri bulundurmalıdır (Madde 111).
  - a) Varlığın tüm paydaşlar tarafından köklüce anlaşılması
  - b) Bir planlama, uygulama, izleme, değerlendirme ve geri bildirim döngüsü
  - c) Ortak ve paydaşların katılımı
  - d) Gerekli kaynakların tahsisi
  - e) Kapasite geliştirme
  - f) Yönetim sisteminin nasıl işlediğini anlatan şeffaf ve sorumluların belirli olduğu bir tanım
- Etkin bir yönetim, varlığın korunması ve tanıtılması için uzun dönem ve günlük eylemler döngüsü içerir (Madde 112).
- Taraf Devletler, Dünya Mirası varlığının etkin yönetim eylemlerinin uygulanmasından sorumlulardır. Taraf Devletler bu sorumluluğu varlığın yöneticileri, yönetim otoritesi olan kurum ve diğer ortak ve paydaşlarla yakın ilişkiler içinde yerine getirmelidir (Madde 117).

Yukarıdaki maddeler incelendiğinde İstanbul, Tarihi Yarımada'nın Dünya Kültür Miras Listesi'ndeki kısımları için birçok eksiklik bulunduğu gözükmektedir.

UNESCO-ICOMOS Ortak Heyeti İnceleme Raporu'nda (2008c) da belirtildiği üzere:

“Belediyelerin Dünya Mirası değerlerine ve standartlarına ilişkin bilinçten yoksun olmaları ve milli makamlarla ve diğer paydaşlarla tam anlamıyla işbirliği yapmamaları veya yapmaya istekli olmamaları, alanın nasıl korunup yönetileceği konusunda ortak bir vizyon geliştirilmesinin önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Henüz Dünya Miras Alanı ve koruyucu tampon bölge için herhangi bir yönetim planı yoktur. Bu plan halen hazırlanmaktadır. Ayrıca turizm veya trafik planı da yoktur”.

Heyetin bu görüşleri; İstanbul'un, yönetim planı, kapasite gereksinimi, katılım ve mekanın değerinin tüm paydaşlar tarafından anlaşılması konusunda Uygulama Yönergesi'nin özellikle 111. maddesinde her hangi bir kısmı tatmin etmediğini göstermektedir. Heyet yukarıdaki eleştirileri takiben uluslararası standartlara uygun hazırlanacak bütünsel ve kapsamlı bir yönetim planının hazırlanmasını önermektedir. UNESCO danışma organları ICCROM, ICOMOS ve UICN'nin rehberleri bu planın hazırlanmasına ışık tutmaktadırlar.

2.3. TARİHİ ALANLARIN YÖNETİMİ KONUSUNDA TEMEL ÇALIŞMALAR

Bu bölümde UNESCO danışma organları olan ICCROM, ICOMOS ve UICN'nin alan yönetimi konusunda hazırladığı rehberler incelenmektedir.

2.3.1. Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi, ICCROM

Feilden ve Jokilehto tarafından 1993 yılında hazırlanan ve ICCROM tarafından yayımlanan “Management Guidelines for World Heritage Sites” adlı çalışma, dünya miras alanlarının yönetiminde temel rehber olarak kabul görmektedir.

Feilden ve Jokilehto (1993) bu çalışmada yönetim planlamasının alanın değerlerinin belirlendiği disiplinler arası bir süreç olması gerektiğini savunmaktadır. Alan yönetimi önceliğinin alandaki kültürel kaynakların korunması ve geliştirilmesi

olduğu belirtilmektedir. Alanın bakımı ve korunması sağlandığı takdirde eğitim, turizm, istihdam gibi alanı ilgilendiren diğer konuların da rahatça çözümleneceği vurgulanmaktadır.

Yönetim planı bölge için geçerli olan yerel ve ulusal üst planları dikkate alarak hazırlanmalı, alan üzerinde daha önce hazırlanan etki raporları, araştırmalar vb. dikkate alınmalı ve plana entegre edilmelidir.

Süreç içerisindeki en önemli eylemlerden biri müdahale öncesi, sonrası ve sırasında müdahale edilen varlıkların sistemli ve kesin bir biçimde belgelenmesidir. Bunun sayesinde yapılan müdahalelerle neye nasıl etki edildiği görülebilmekte, olası afetler, kazalar vb. durumlarda değerın tamamı ile yitirilmesinin önüne geçilebilmektedir. Bu sürecin süregelen bir yapısı olması gerektiğine dikkat çekilmektedir.

Rehberde ele alınan bir diğer konu da envanter oluşturulmasıdır. Buna göre, envanterin, kaynağın tanımıyla, tarihsel gelişimindeki önemli dönemlerle ve konumuyla ilgili özet bilgi içermesi ve bu gibi temel bilgilerin kaynaklara başvurularak zenginleştirilmesi gerekmektedir. Envanter oluşturmada destekleyici unsurlar olarak fotoğraf, uydu fotoğrafı, fotogrametri, CAD çizimleri, videolar, el kayıtları vb.nin önemi belirtilmektedir. Elde bulunan imkanlara ve doğal-kültürel varlıkların kendi yapılarına göre bu yöntemleri değişiklik gösterilebileceği aktarılmaktadır.

Çalışmaya göre yönetim planı süreci, yönetim planı amacınının müdahil tüm aktörler ve kadro tarafından planın önemi ve gerekliliğinin anlaşılacağı şekilde ifade edilmesiyle başlamalıdır.

Yönetim planında;

- Kültürel kaynağın değerine saygı duyan, kullanıcıların ihtiyaçlarını dikkate alan ve yerel iklimsel kısıtlayıcılarla uyumlu, temel bakım seviyesi tanımlanmalıdır.

- Merkezi ve yerel yönetimin aldığı kararlar doğrultusunda, tüm alanı etkileyen planlama düzenlemelerinin bir taslağı hazırlanmalıdır.
- Alanı etkileyen diğer planlar ve kanunlar yönetim planı içinde tanımlanan "Alan Komisyonu" tarafından dikkate alınmalı ve tüm yönetim, koruma, gelişim veya araştırma şeması içine entegre edilmelidir.
- Genel yönetim planı alanın işletmesi ve bakımında gerekli olan personeli ve görevlerini tanımlamalıdır.
- Yönetim planı olanakları geliştirmek için ayrı bir bütçe başlığında öneriler içermelidir.

Bu bağlamda, rehberde göre (Feilden ve Jokilehto, 1993) yönetim planı hazırlama aşamaları aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- Alanla ilgili ilk inceleme
- Alanın tanımı ve sınırların belirlenmesi
- Alandaki değerlerin saptanması
- Kaynakların değerlendirilmesi
- Hedeflerin formülasyonu ve tehditlerin dikkate alınması
- Projelerin açıklanması
- Çalışma programı ve yıllık planlar
- Uygulama
- Belgeleme, rapor hazırlama ve denetleme/gözden geçirme
- Bilgi ve verinin saklanması
- Alan tanımının revizyonu ve tekrar değerlendirilmesi
- Revize edilmiş hedeflerin formülasyonu ve tehditlerin tekrar dikkate alınması
- Gelecekteki projelerin belirlenmesi
- Revize edilmiş çalışma programı ve yıllık planlar

Bu noktada eksikleri en az olan yönetim planı seçilmeye ve onaya hazır durumdadır. Planın onaylanması için ise öncelikle şu çalışmaların yapılmış olması gerekmektedir:

- Alanın önemi ve değerinin belgelenmesi ve belirlenmesi;
- Planın hedeflerinin açık bir şekilde tanımlanması;
- Konuyla ilgili uzman görüşlerinin dikkate alınması;
- Eylemin alternatif gidişatı ve etkisi üzerinde çalışılma ve belgeleme

Plan sürecinde hazırlanan programların gözden geçirilmesi ve revize edilmesinin önemine değinilmektedir. Bu bağlamda düzenli aralıklarla raporlar hazırlanması ve gelinen noktaya göre yeniden değerlendirme yapılması önerilmektedir. Hazırlanan programların, uygulamanın sürekliliği ve verimliliği açısından yıllık bütçe içermesinin gereği de vurgulanmaktadır.

Yönetim planları onaylandığı ve alanın durumuna ilişkin uzman raporu Dünya Miras Komitesi'nin talimatlarına göre düzenli aralıklarla sunulduğu takdirde, Dünya Miras Komitesi'nden teknik destek ve bakım için fon başvurusunda bulunulabileceği belirtilmektedir.

Planlama sisteminin kolay değerlendirilebilmesi ve yorumlanabilmesi için yerel ögelere uygun olsa da standart bir içeriğe sahip olması gerekmektedir. Bu içerik Feilden ve Jokilehto (1993) tarafından şöyle belirlenmiştir:

- Alan tanımı
- Değerlendirme ve hedefler
- Politikalar
- Bibliyografya

Alanın tanımı olarak adlandırılan birinci bölümde alanının konumu, tanımı ve ayrıcalıkları ilgili genel bilgi, bu bilgileri destekleyici haritalar, grafikler ve fotoğraflar ile birlikte verilmektedir. Daha sonra alan ile antropolojik, etnografik, arkeolojik, tarihi, sanat tarihi, mimari, teknik, bilimsel konuları içine alan kültürel bilgi ve iklim, hidroloji, jeoloji, jeomorfoloji, sismoloji, toprak ve insan kaynaklı tehlikeleri içine alan çevresel bilgiler, arazi kullanımı, kaynak kullanımı, mülkiyet

bilgileri, kamu yararı ve ekonomik çıkarlar ve turizmi destekleyen bilgilere yer verilmektedir.

Değerlendirme ve hedefler bölümünde, alanın koruma statüsünün belirlenmesi ve alanın özelliklerinin ve potansiyellerinin değerlendirilmesi yer almaktadır.

Politikalar bölümünde alan ile ilgili projelerin tanımlanması, başlık ve sınıflandırmasının yapılması, proje defterinin hazırlanması süreci yer almaktadır. Bu bölümü iş programı başlığı altında yıllık çalışma planı, yıllık plan ile orta ve uzun vadeli planların ilişkisi, işlerin maliyetleri ve etaplanması takip etmektedir.

Çalışmaya göre yönetim planı, bibliyografya bölümü ile tamamlanmaktadır. Yönetim planı içindeki her bölüm sonunda bölüm ekleri, kaynak listesi ve tadilat listesi yer almaktadır.

2.3.2. Tarihi Çevrelerin Yönetimi, ICOMOS-UK

İngiltere ICOMOS'unun "Management of the Historical Environment" adıyla hazırladığı yönetim rehberi öncelikle yönetim planı ilkelerinin belirlenmesinden bahsetmektedir. Tüm ülkeler için uygulanabilir olmasına dikkat edildiği belirlenen bu ilkelerin belirlenmesinde aşağıdaki ölçütlerin göz önünde bulundurulması tavsiye edilmektedir (ICOMOS, 2003):

- Tarihi çevre bir yerin özel karakterine ve değerine katkıda bulunur, değişik kültürel, sanatsal, bilimsel, çağrışımsal değerleri içerir.
- Tarihi çevrenin tanınması toplumun ve gelecek kuşakların tarihlerini, kültürel değerlerini ve buldukları yerin tarihini anlamalarına yardım edecektir.
- Tarihi çevrenin fiziksel özellikleri yenilenemez kaynaklardır. Tarihi, kültürel değer ve anlamlarını yitirmeden kullanımlarını sürdürülebilmeleri için bu çevreler günümüz gereksinimlerini karşılayabilecek, ayrıca gelecekte baş

gösterebilecek isteklerin de karşılanmasına olanak verecek şekilde yönetilmelidir.

- İnsanlara yaşam ve çalışma ortamı sunan tarihi çevreler, doğal ve insanlardan gelen zararlı etkilere maruzdur. İnsanların gereksinim ve isteklerine cevap verirken, değişim baskılarıyla karşı karşıya kalabilirler. Tarihi çevreyi korumak, değişim sürecinde yararı arttırmak ve sürdürülebilir kılmak için, onun değer ve önemini anlamak gerekmektedir. Yorumlamak, sunum ve eğitim bu anlamayı artırır.
- Tarihi çevre kamu ve özel yarar için korunan bir değerdir; koruma yerel gelenek ve yasa yardımıyla gerçekleştirilebilir. Değişime ayak uydurmak, yerel ilgililerle, uygun yerel ve ulusal yöneticilerle erken bir aşamada ilişki kurulmasını ve görüşmeyi gerektirir.

Bu ilkeleri göz önünde bulundurarak alanın tanımlanması, kültürel değerlerin belirlenmesi aşamasına geçilmesi gerektiği belirtilmektedir. Alanın ayrıntılı analizleri sonucu oluşturulacak tabloya dayanarak alanın mevcut durumunun ve öneminin belirlenmesi sağlanacaktır.

Tarihi çevrenin önemi kadar, karakteri ve korunma durumunun da alanın yeniden kullanılabilir olup olmadığı konusunda karar verilmesinde önem teşkil ettiği belirtilmektedir. Bu bağlamda tarihi çevre karakterinin durum değerlendirmesini etkileyeceği savunulmaktadır.

ICCROM rehberinde olduğu gibi bu rehberde de koruma ve geliştirmenin önemine değinilmiş ve üretilecek politikaların temel ilkesi olarak benimsenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Koruma politikasının alanın tüm yönlerini kapsamlı bir şekilde ve ayrıntılarıyla ele alması gerektiği belirtilmiştir.

Koruma politikalarının belirlenmesinin ardından uygulanabilirliği yüksek seçenekler ayrı ayrı ayrıntılı eylem ve iş planları hazırlanacaktır.

Planı yapma ve uygulatma yetkilerinin dağıtılması da yönetim planının önemli bir parçası olarak vurgulanmıştır. Yapılacak uygulamayı denetlemek için oluşturulacak uzmanlardan oluşan birimin sürekliliğinin sağlanması da bu aşamadaki önemli bir unsur olarak belirtilmektedir.

İzleme ve gözden geçirme, bütçe, iş planı hazırlanması aşamaları da plan sürecindeki diğer önemli hususlar olarak belirtilmiştir.

Tarihi Çevrelerin Yönetimi çalışmasına göre yönetim planının içeriğinin şu sıralamada olması gerektiği belirtilmektedir:

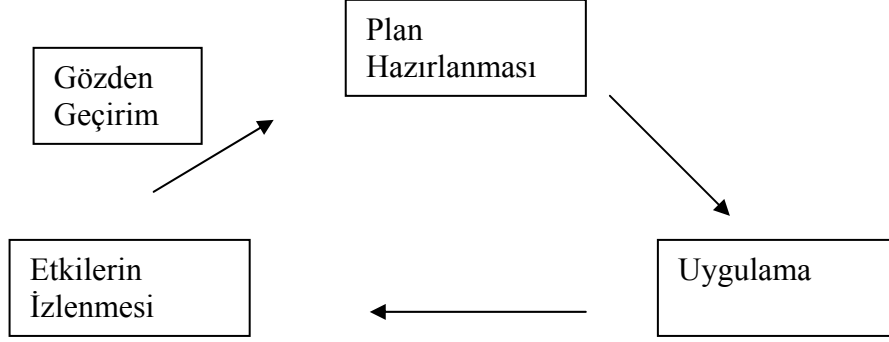
- Tarihi Çevrenin Tanımı
- Kültürel Değerlerin ve Önemin Belirlenmesi
- Yönetim Seçeneklerinin ve Hedeflerinin Değerlendirilmesi
- İş Planlaması, Yönetim ve Aşamalar İçin Öneriler
- Uygulama
- İzleme ve Gözden Geçirme

2.3.3. Koruma Alanları için Yönetim Planlaması Rehberi, IUCN

Thomas, Middleton ve Philips tarafından 2003 yılında hazırlanan “Guidelines for Management Planning of Protected Areas” IUCN’nin yönetim planlaması için gerekli gördüğü aşamaları aktarmaktadır. Çalışma daha çok doğal koruma alanlarını ilgilendiren bir rehber niteliğinde olsa da UNESCO danışman organlarından birinin girdisi olması ve tüm koruma alanları için çıkarımlar yapılabilen bir rehber olması açısından önemlidir.

Yukarıdaki diğer alan yönetimi rehberlerinde de olduğu gibi alanın önemi ve değerinin tanımlanması ile çalışmaya başlanması önerilmektedir. Yönetim hedeflerinin açık bir şekilde tanımlanmasını takiben beklenmedik olaylara karşı esneklik gösterebilecek bir plan hazırlanması öngörülmektedir.

Bahsedilen yapı yönetim planı hazırlanması, uygulama ve izleme olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır.

Şekil 2 Yönetim Planı Süreci (Thomas ve diğ., 2003)

Yönetim planlama aşamaları da kısaca şu şekilde belirtilmiştir:

1. Plan öncesi hazırlık
2. Veri toplanması
3. Verinin değerlendirilmesi
4. Fırsat, Tehdit ve Engellerin belirlenmesi
5. Yönetim vizyonu ve hedefleri belirlenmesi
6. Vizyon ve hedeflere ulaşmak için seçenekler geliştirmek
7. Yönetim Planı taslağı hazırlanması
8. Planın kamuya açılması ve tartışılması
9. Geri dönüşümlerin değerlendirilmesi ve planın revize edilmesi
10. Yönetim planının onayı
11. Uygulama
12. İzleme ve değerlendirme
13. Yönetim planının revize edilmesi

Planlamaya başlamadan önce bir hazırlık süreci geçirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Bu süreç sırasında aşağıdaki konular ele alınmalıdır:

- Yönetim amaç ve hedeflerinin tanımlanması ve tanımlanan amaç ve hedeflerin tüm katılımcılar tarafından anlaşılmasının sağlanması;
- Planlama sürecinde izlenecek adımların ve kullanılacak yöntemin belirlenmesi;
- Planın kimlere hitap edeceğinin belirlenmesi;
- Alanın bir bütün olarak ele alınması;
- Disiplinler arası bir yaklaşımın kullanılması;
- Planlama takımının oluşturulması;
- Detaylı bir şekilde çalışma programı hazırlanması ve bu programa uyulması;
- Uzmanlar, hükümet çalışanları gibi planlama takımında olmayan insanların da katılabileceği sürecin belirlenmesi olarak sıralanmaktadır.

İkinci aşamada bir veri temini sürecinden bahsedilmektedir. Saha hakkında verilerin (tarihi, mevcut kaynaklar vb.) toplanması, bu verilerin sahada kontrol edilmesi ve belgelenmesi bu süreci oluşturmaktadır.

Bu aşamada önemli olan bir diğer konunun da alanın tanımlanması olduğu belirtilmektedir. Tanımın; alanın karakteristik özelliklerini, alanı etkileyen dış etkenleri ve gelecekte etkili olabilecek faktörleri kapsamı gerektiği ve ayrıca olayların güncel etkilerini anlattığı gibi nasıl değiştiklerini de açıklaması gerektiği vurgulanmıştır. Rehberde, alanın tanımında yer alması gereken bilgiler aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Konum,
- Yüzölçümü,
- Koruma alanı yönetim kategorisi,
- Hukuki durumu, sit alanları ve İlgili yasalar,
- Mülkiyet, doluluk durumu, erişim, kısıtlamalar,
- Yönetim birimlerinin ve yerel yönetimin adresleri,
- Teşkilat yapısı,
- Mevcut arazi kullanımı, (orman alanları ve diğer kaynaklar)
- Alana ve alandan yapılan hizmetler,
- Ana ulaşım yolları,

- Tarihsel geçmişi (arazi kullanımı ve peyzaj tarihi, arkeoloji, yapılar),
- Biyolojik bilgi, (flora, fauna, topluluklar)
- Fiziksel yapı, (jeoloji, morfoloji, iklim vb.)
- Kùltürel yapı, (peyzaj özellikleri vb.)
- Sosyo-ekonomik yapı.

Veri toplanmasının ardından toplanılan verinin değerlendirilmesi ve koruma alanının öneminin, alandaki değerlerin, kaynakların ortaya koyulması amaçlanmaktadır. Bu aşamayı takiben alandaki tehditlerin, potansiyellerin, sınırlayıcıların belirlenmesi ve planının bu olgulara göre şekillenmesi gerektiği belirtilmektedir. Alandaki sınırlayıcılar arasında:

- Yasal zorunluluklar
- Mùlkiyet durumuyla ilgili sınırlar;
- Önceki kullanımlar;
- Sağlık ve güvenlik faktörleri;
- Yönetimsel sınırlar;
- Alanda daha önce gerçekleştirilen eylemler;
- Komşulara ve turistlere karşı olan yükümlülükler;
- Diğer politikayla ilgili faktörlerin de alanla ilgili diğer sınırlayıcıların bulunabileceğine dikkat çekilmektedir.

Bir dahaki aşama olan yönetim vizyonu ve hedeflerinin belirlenmesi aşamasında korunan alanın vizyonunun;

- Planın uzun vadede nasıl bir koruma alanı yaratmaya çalıştığı (kişilerin anlamasına yardımcı olması açısından) ve bu vizyon için ne gibi eylemler gerektiği
- Radikal bir değişiklik göstermeyecek şekilde uzun nefesli bir vizyon olması ve süreklilik teşkil edebilmesi
- Korunan alanın çevresel, kùltürel, sosyal, ekonomik, rekreasyonel yönlerini içermesi gerektiği belirtilmektedir.

Plancının amaç ve hedefler doğrultusunda, alternatifleri belirlerken hangi alternatifin hedefi en iyi şekilde yansıttığını değerlendirmesi ve bunun yanında; alternatifin işleyip işlemeyeceği, planların ekonomik açıdan mümkün olup olmadığı, alternatiflerin politikacılar ve halk tarafından ne kadar kabul edilebilir olduğu ve plandan kimin karlı kimin zararlı çıkacağı konularında oldukça dikkatli olması gerekmektedir.

Rehberde yönetim planlaması sürecine halk katılımının sağlanması sahiplenme hissini arttırmak ve alanın korunmasına destek sağlamak amacıyla yararlı olurken, bunların yanında;

- Alanın korunmasına destek sağladığı
- İnsanların yönetimle ilgili konulardaki değişikliklerden haberdar olmalarını ve bu değişiklikleri etkileyebileceklerini hissetmelerini sağladığı;
- Korumayla planlama arasında olduğu kadar gelişimle planlama arasında da bağlantı kurulmasını sağladığı ve
- Alanın yönetimiyle ilgili görüşlerin, çekincelerin ve fikirlerin paylaşılacağı iletişim mekanizmasının oluşmasını sağladığı belirtilmiştir.

Uygulama safhasında projelerin önem sırasına göre kategorilendirilmesi ve uzun, orta, kısa olmak üzere vadelere bölünmesi önerilmektedir.

Uygulama safhası ile beraber izleme ve denetlemenin önemi vurgulanmaktadır. Plan kararlarının geri aktarımı, planın doğru şekilde uygulanabilirliğinin gözlemlenmesi açısından bu aşama önemlidir. Bu izleme sayesinde yanlış/yetersiz ilerleyen projelerde kaynak aktarımının yön değiştirmesi ve uygulamanın güçlendirilmesi sağlanabilir.

2.3.4. Yönetim Planı Rehberlerinin Genel Bir Değerlendirmesi

UNESCO danışman organlarının yönetim planı tanımları incelendiğinde plan hazırlama evreleri ve içerikleri konusunda birbirlerine oldukça yakın oldukları görülmektedir. İncelenen tüm rehberlerde sürecin başlangıcı sırasında alanın

tanımlanması, değerinin belirlenmesi, mevcut durumun tespiti ve alanın analizi bulunmaktadır. Bunu takiben elde edilen verilerin değerlendirilmesi ve alanın korunması için bir vizyonun belirlenmesi ve koruma politikalarının geliştirilmesi göze çarpmaktadır. Son olarak da hazırlanan planın uygulanması, uygulamanın denetlenmesi ve denetlemede elde edilen bilgilere planının revize edilmesi, bu sürecin uygulama-denetleme-revizyon üçgeni içerisinde devam etmesi görülmektedir. Plan hazırlama aşamasında uzmanların, alan paydaşlarının, yönetim birimlerinin, görüşlerinin alınmasının üzerinde önemle durulmaktadır. Kısaca belirtmek gerekirse yönetim planının üç temel etaptan oluştuğu gözlemlenmiştir:

Alanın Tanımlanması ve Analizi, Önemi ve Değerinin Belirlenmesi

Vizyon Belirlenmesi, Yönetim Çerçevesinin ve Koruma Politikalarının Oluşturulması

Uygulama, İzleme, Değerlendirme, Revizyon

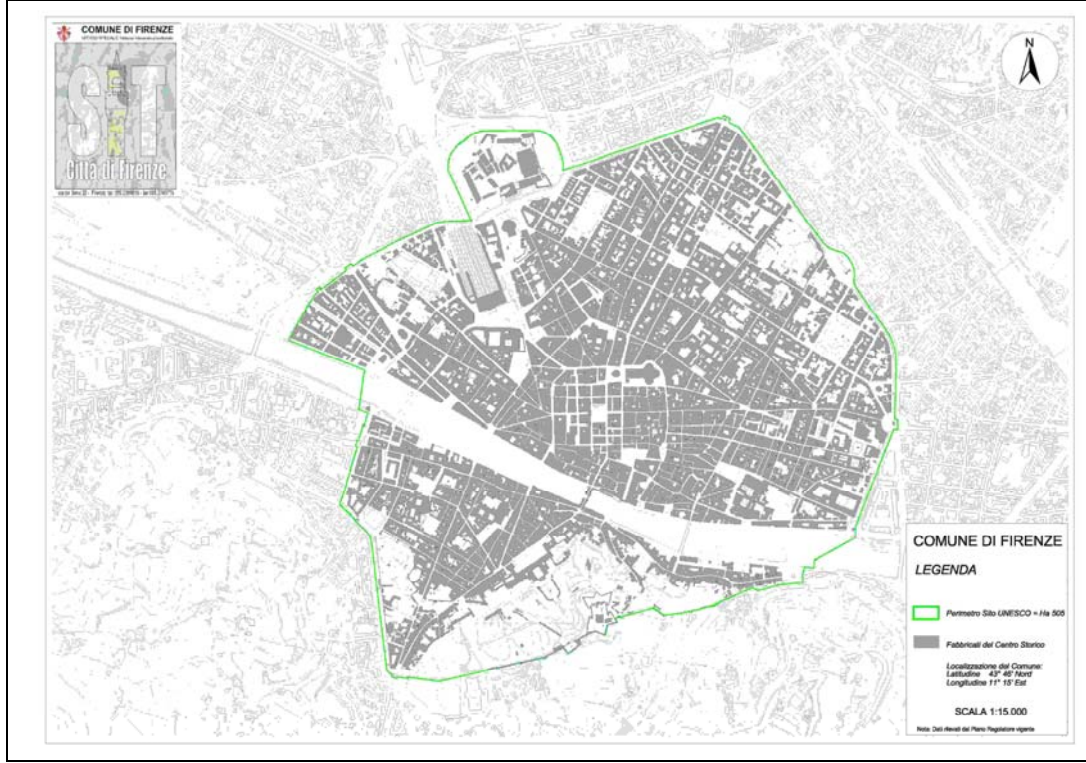
2.4. YÖNETİM PLANI ÖRNEKLERİ

Bu bölümde UNESCO Dünya Miras Listesi tarafından örnek olarak gösterilen bir yönetim planı deneyimi olan Floransa Yönetim Planı ve listeye başvuru aşamasında olan Çatalhöyük'ün yönetim planları kısaca incelenerek UNESCO danışma organlarının ortaya koyduğu rehberlere ne ölçüde ve nasıl uyum sağladıkları irdelenmektedir.

2.4.1. Floransa Yönetim Planı

İtalya'da bir Etrüsk yerleşimi üzerine inşa edilen rönesansın sembolü Floransa kenti 15. ve 16. yüzyıllarda Medici ailesinin yönetimi altında hızlı bir ekonomik ve kültürel gelişim yaşamıştır. Giotto, Brunelleschi, Botticelli and Michelangelo gibi büyük ustaların 600 yıllık eserleri kentin birçok yerinde gözlemlenebilmektedir (URL-1, 2009).

Yoğun kültürel değerlere sahip olan kent 1982 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne eklenmiştir. Yönetim planı kavramının gelişmesi ve UNESCO'nun listedeki alanlar için yönetim planı şartı koşması sonucu Floransa için 2006 yılında bir yönetim planı hazırlanmış ve 2008 yılında revize edilerek yürürlüğü devam ettirilmiştir.

Şekil 3 Dünya Miras Listesi, Floransa Kent Merkezi (Francini ve diğ., 2006/8)

Floransa Yönetim Planı, şehrin belediyesi bünyesinde bu iş için özellikle oluşturulan bir birim tarafından hazırlanmıştır. Planı belediye bünyesinden hazırlayarak orta-uzun vadeli politika ve stratejilerin daha kolay üretileceği ve uygulanabileceği düşünülmüştür. Belediye bünyesindeki hemen hemen tüm birimler parçacı olarak planda dahil olmakta ve Devlet Anıtlar ve Güzel Sanatlar Kurumu ile beraber koordinasyon komitesine katılmaktadırlar.

Plan dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm planın genel çerçevesini ortaya koymakta, ikinci bölüm senaryon analizi yapmakta, üçüncü bölüm hedef ve

stratejileri belirlemede ve dördüncü bölüm izleme ve denetleme konusuna değinmektedir.

İlk bölümde Floransa'nın dünya miras listesindeki konumu, tarihi, kimliği, koruma alanı ve yönetim planındaki paydaşları aktarılmaktadır.

İkinci bölüm Floransa'nın somut ve soyut kültürel miras özelliklerini ortaya koymakta, sosyo-ekonomik analizleri yapmakta ve alan üzerinde geçerli olan planları irdelemektedir. Bunları takiben tüm bu verilerden bir SWOT analizi yapılmakta, güçlü-zayıf yönler, tehditler-potansiyeller belirlenerek durum özeti çıkartılmaktadır.

Üçüncü bölümde eylem planları ortaya konurken dördüncü bölümde planı izleme ve denetleme birimlerinden bahsedilmektedir.

Yukarıda bahsedilen yönetim planının genel çerçevesi incelendiğinde UNESCO danışman organlarının rehberlerinden çıkarılan yönetim planı hazırlanması yolunun izlendiği görölmektedir.

2005 yılında kurulan Tarihi Merkez Bürosu – UNESCO Dünya Mirası birimi Floransa kültürel mirasının korunması ile ilgili yönetim planını hazırlamakla görevlendirilmiştir. Birimin görevleri arasında (Francini, ve diğ., 2006/8):

- Floransa Tarihi Merkezi'nin korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilir yönetimi için UNESCO Konvansiyonu'na uygun olarak yönetim planının hazırlanması ve izlenmesi
- Floransa Tarihi Merkezi'ndeki kamusal ve özel paydaşlarla verimli bağlantılar kurmak ve aralarında koordinasyonu sağlamak
- Yönetim Planında bulunması gereken rehberleri ve ortak eylem planlarını belirlemek

- Tarihi Merkez'in korunması ve yönetim planındaki değişiklikler konusunda belli aralıklarla rapor hazırlanması
- Kentin tarihi hakkındaki araştırmaların tanıtımı, uygulaması ve koordinasyonu bulunmaktadır.

Bu bölümde planın başarıya ulaşabilmesi için çeşitli uzmanların ve kişilerin sürece dahil olmasının önemine değinilmiştir.

Tarihi Merkez Bürosu alanın yönetimi ve ortak bir strateji belirlenmesi için aşağıdaki departmanların temsilcilerinden oluşan bir çalışma grubu kurmuştur:

- Kent Planlama Departmanı
- Belediye Polisi (Municipal Police)
- Ulaşım Departmanı
- Metropolitan Alan ve Desantralizasyon Departmanı
- Ekonomik Tanıtım Departmanı
- Stratejik Planlama Ofisi
- Ekonomik Gelişme Departmanı
- Alan İletişim Teknolojileri Bürosu
- Ulusal Miras ve Kültür Bakanlığı
- Tuscany Bölgesi Kültürel Miras Departmanı

Ayrıca tarihi merkezde çalışmaları olan kamusal ve özel paydaşların belirlendiği ve bu organların da süreç içine katıldığından bahsedilmektedir. Bu organlar arasında orta ve küçük ölçekli yatırımcılar, Ulusal Elişçiliği Federasyonu, Cassa di Risparmio di Firenze bankası, Artistik Elişleri Vakfı gibi birçok aktör bulunmaktadır. Plan sürecinde bu listenin daha da uzatılacağı, özellikle kültürel ve gönüllü enstitülerin dahil edileceği ve yönetim planının elzem değerlerinin paylaşılacağı belirtilmektedir.

Kültürel ortaklıklar arasında en imtiyazlı birimin Floransa UNESCO Merkezi olacağı ve Floransa Kültür Derneği gibi birimlerle beraber çalışılabileceği belirtilmiştir.

Analizler ve SWOT analizi ardından alan için eylem planları şekillendirilmeye başlanmıştır. Dört ana eylem planı bulunmaktadır:

- Mirasın Korunması ve Geliştirilmesi için Eylem Planı
- Araştırma ve Bilgi için Eylem Planı
- Ulaşım ve Çevre için Eylem Planı
- Turizm için Eylem Planı

Bu planların her biri için hedefler, projeler ve projenin gidişatının daha sonradan ölçülebilmesi için göstergeler belirlenmiştir. Örneğin “Araştırma ve Bilgi” hedefleri; alanın tarihinin anlaşılmasında daha geniş farkındalık yaratmak ve bilginin okullara yayılmasıdır. Bu hedefleri gerçekleştirmek için öngörülen projeler;

- Kent restorasyonu
- Floransa tarihi portalı
- Arkeolojik veri tabanı sistemi (GIS)
- David projesi (Dijital arşiv ve belgeleme)
- Tarihi Merkez Portalı – UNESCO Dünya Mirası
- Fiorenza Projesi’dir.

Bu eylem planının başarı göstergeleri projelere katılan okul sayısı ve temasa girilen kuruluşlar olarak belirlenmiştir. Bahsedilen projeler kısaca anlatılmış ve nasıl bir vadede ulaşılması düşünüldüğü belirtilmiştir.

Yönetim planının izleme ve değerlendirmesinin Tarihi Merkez Bürosu – UNESCO Dünya Mirası tarafından iki aşamada yapılması kararı alınmıştır.

İlk izleme seviyesi süregelen müdahale projelerinin ve ulaşılan/ulaşılamayan hedeflerin değerlendirmesidir. Bu değerlendirmeler proje göstergelerinin seviyelerin üç ayda bir gözlemlenmesiyle elde edilecektir. Değerlendirmeler sayesinde projenin gerekli olup olmadığına ve değiştirilmesi ya da geliştirilmesine karar verilebilecektir.

İkinci izleme seviyesi ise yönetim planının uzun vadede getirdiği etkilerin değerlendirmesi olacaktır. Alanın karmaşık yapısı göz önünde bulundurularak en azından ilk etapta bu değerlendirmenin 2 yıllık bir sürede yapılmasına karar verilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda yönetim planını yeni ihtiyaçlara göre güncellemek mümkün olacaktır.

Floransa örneği, yönetim planı kapsamında yerel belediyenin kendi içindeki örgütlenme ve koordinasyonu ile sivil toplum örgütlerinin plan üretimine katılımı ve bu katılım tabanının genişletilme süreçleri açısından önemli bir deneyim olarak görülmüştür. Çalışmanın ileriki bölümlerinde ele alınacak yönetim modeli önerisinde bu deneyimden faydalanılmaktadır.

2.4.2. Çatalhöyük Yönetim Planı

Çatalhöyük'ün neolitik devire ait alanı, Türkiye'nin ortasında Konya Ovası'nın merkezinde yer almaktadır. Alandaki ilk yerleşimler 9000 yıl önceye dayanmaktadır. Alan, ilk olarak 1950'lerde keşfedilmiş ve 1961 – 1965 yılları arasında James Mellaart tarafından alanda kazı çalışmaları yapılmıştır. 1993 yılından bu yana, Profesör Ian Hodder liderliğinde uluslararası bir arkeoloji ekibi ile yeni kazılar ve araştırmalar yapılmaktadır (Çatalhöyük Yönetim Planı, 2004). Alan için Temper (Training, Education, Management, Prehistory in the Mediterranean – Akdeniz Havzasında Prehistorya Eğitim ve Yönetim) sürecinde hazırlanan 2004 tarihli yönetim planı kendine birçok hedef belirlemiştir. UNESCO Dünya Miras Listesi'ne üyelik için başvuru yapılmasının da bu hedeflerden biridir.

Alanın genel kontrolü Kültür ve Turizm Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ndedir. Kısa ile orta vadede alanın günlük yönetimi Çatalhöyük Araştırma Projesi kapsamında yürütülecek ve Çumra Belediyesi, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve Konya Müzesi'ndeki temsilcileri tarafından desteklenecektir. Uzun vadede ise, alanın yönetiminin henüz tanımlanmamış olan Türk ortaklara bırakılmasının ön görüldüğü belirtilmektedir.

Şekil 4 Çatalhöyük Koruma Alanı Hava Fotoğrafı (Çatalhöyük Yönetim Planı, 2004)

Yönetim planı “Ortamın Oluşturulması”, “Ekspertiz” ve “Uygulama” olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde alanın tarihi ve tanımı yapılmakta, Çatalhöyük’ün mevcut durumu irdelenmekte ve alandaki ilgi grupları belirlenmektedir.

İkinci bölüm alanın önemini tanımlamakta, alanın SWOT analizini yaparak yönetim hedef ve politikalarını belirlemektedir.

Üçüncü bölüm ise hedeflere ulaşılması için eylem planlarını ve uzun-orta-kısa vade projeleri belirlemektedir.

Sahadaki çalışmalar yerel ve uluslararası çeşitli grup ve kuruluşlarla tarafından yapılmaktadır. Yönetim planının oluşturulması sürecinde hepsinin girdisi kullanılmıştır ve plan revize edildikçe de danışmanlık alınmaya devam edileceği belirtilmektedir. Bu kuruluşlar aşağıdaki gibidir:

- Cambridge Üniversitesi
- Stanford Üniversitesi

- İngiltere, Liverpool Üniversitesi, Konya Ovası Araştırması
- Selanik Üniversitesi
- Pensilvanya Üniversitesi
- Londra Üniversitesi, Arkeoloji Enstitüsü
- Polonya, Poznan’da bulunan Adam Mickiewicz Üniversitesi’nin Prehistorya Enstitüsü
- Kaliforniya Üniversitesi, Berkeley, ABD
- İngiltere, Plymouth Üniversitesi, ‘KOPAL’ kazıları (Konya Ovası Paleo-çevresel Araştırma programı)
- Konya, Selçuk Üniversitesi
- Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
- Ankara, İngiliz Arkeoloji Enstitüsü
- 2003 yılından bu yana, İngiltere, Londra Üniversitesi
- İngiltere, Doğal Tarih Müzesi, İnsan Kalıntıları ekibi, 1993 - 2002
- 2003 yılından bu yana, İngiltere, Londra Üniversitesi İnsan Kalıntıları ekibi
- İngiltere, Sheffield Üniversitesi
- İngiltere, Londra Müzesi Arkeolojik Hizmet Bölümü
- ABD, Minnesota Bilim Müzesi
- İstanbul Teknik Üniversitesi
- İngiltere, Cardiff’te bulunan Wales Üniversitesi
- Almanya, Karlsruhe Medya-Teknoloji Enstitüsü

Bahsedilen saha çalışma gruplarının yanı sıra “Çatalhöyük Dostları” ve “Çatalhöyük Türk Dostları” adlı kuruluşlar yapılan çalışmalar destek vermektedir. Ayrıca projeyi destekleyen sponsorlar bulunmaktadır. Bunlar:

- Koçbank ve Boeing (ana sponsor)
- Merko (uzun vadeli sponsor)

- Koç Sistem (bilgi işlem sponsoru)
- British Airways, Shell, Thames Water, Glaxo Smithkline
- Hilton Otelleri, Arup Engineers
- Çeşitli basın organları

Proje ayrıca çeşitli akademik fonlardan destek almaktadır.

Yönetim planı kendine kısa, orta ve uzun vadeli hedefler koymaktadır. Bu hedeflerin gerçekleşmesi için eylem planları ve bunlara bağlı projeler hazırlanmaktadır. Proje profillerinde projelerin hangi ilgi grupları tarafından nasıl bir süre içerisinde hangi finansmanla gerçekleştirileceği belirtilmektedir.

Örneğin “Bilgi Teknolojisi ve Erişim” projesinde Çatalhöyük projesi ve kazıları hakkındaki bilginin daha iyi idare edilmesi ve bu bilgilere erişimin artırılması hedeflenmektedir. İnternet ortamında alanın tanıtımının gerçekleştirilmesi ve veri tabanının oluşturulmasını hedefleyen projede ortaklar “Çatalhöyük Araştırma Projesi” ve seçilecek bir “Teknoloji ortağı” olarak belirlenmiştir. Finansmanın özel sektör ve Avrupa Topluluğu fonlarından sağlanması düşünülmektedir. Projenin beş yıl içerisinde tamamlanması öngörülmüştür.

Plan içerisinde planın sürekli güncellenmesi ve ilgi gruplarına danışılmasından bahsedilse de bunun nasıl ve hangi mekanizmalarla yapılacağı belirtilmediği göze çarpmaktadır. Bu durumda UNESCO danışman organlarının çizdiği yönetim planı yolunun ilk iki kriteri olan alanın tanımlanması, değerlendirilmesi ve yönetim politikalarının geliştirilmesi kısmı gerçekleştirilmiş olsa da izleme ve değerlendirme kısmının güçsüz bırakıldığı gözlemlenmektedir.

Çatalhöyük örneği, ülkemizde hazırlanan önemli bir alan yönetimi planı örneğidir. Finansal konularda, katılım altyapısının hazırlanmasında ve Türkiye koşullarında sonuç elde edebilmek için nasıl yöntemler izlenmesi gerektiğine dair ipuçları veren

bu örneğin ileriki bölümlerde ele alınacak yönetim modeli önerisinde katkıları bulunmaktadır.

2.5. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

20. yy.'ın sonlarından itibaren tarihi alanların korunması, geliştirilmesi ve yönetilmesi konusunda rehberlik edecek çeşitli yayınlar çıkmıştır. UNESCO Dünya Kültür Miras Merkezi danışma organları ICOMOS, ICCROM ve IUCN tarafından hazırlanan rehberler bu yayınların arasında temel kaynak olarak kabul edilmektedir.

Bu rehberlerin incelenmesi sonucunda, yönetim planlaması sürecinde rehberlerin;

- Alanın Tanımlanması ve Analizi, Önemi ve Değerinin Belirlenmesi
- Vizyon Belirlenmesi, Yönetim Çerçevesinin ve Koruma Politikalarının Oluşturulması
- Uygulama, İzleme, Değerlendirme, Revizyon

olarak üç temel aşamada birleştiği görülmüştür.

Bahsedilen temel rehberlerden ışığında UNESCO Dünya Kültür Miras Merkezi tarafından örnek bir çalışma olarak gösterilen Floransa Yönetim Planı ile Miras Listesi'ne başvuru aşamasında olan Çatalhöyük'ün yönetim planı incelenmiştir.

İnceleme sonucunda Floransa'da yapılan çalışmada yönetim çerçevesi tanımlanırken etkin yönetim sağlayabilecek organlar da tanımlandığı ve uygulama, izleme, değerlendirme, revizyon çalışmalarının hangi birimlerde şekilleneceği belirtilmiştir. Bu bağlamda Çatalhöyük çalışması, alanın tanımı, önemi, analizi, vizyon ve koruma politikaları oluşturulması konularını etkin bir şekilde tanımlamasına karşın yönetim çerçevesinde uygulama, izleme, değerlendirme, revizyon konularının uzun vadede hangi kuruluşların sorumluluğunda olacağına dair yüzeysel bir öneri getirmesi bir eksik olarak görülmüştür.

3. ULUSLARARASI BİR ALAN YÖNETİMİ DENEYİMİ: MOSTAR

Çalışmanın bu bölümünde dünya kültür miras listesine 2005 senesinde kabul edilen, tarihi kodlar ve fiziksel miras olarak Tarihi Yarımada'ya benzerlik gösteren Mostar eski kentinin tarihi, geçirdiği planlama dönemleri, yürürlükte olan alan yönetimi planı ve bu planın uygulaması incelenmektedir.

3.1. MOSTAR'IN KONUMU

Mostar, Avrupa'da, Hırvatistan, Sırbistan ve Arnavutluk ülkelerine komşu olan Bosna Hersek Devleti'nin güney kesiminde bulunmaktadır.

Şekil 5 Mostar'ın konumu

3.2. MOSTAR'IN TARİHİ

Osmanlı Dönemi Öncesi

Osmanlı'nın Bosna'yı fethinden yüzyıllar önce Mostar, Neretva Nehri'nin üzerindeki stratejik bir geçiş noktasında bulunan küçük bir köydü. Bosna'daki multi-etnik ve multi-kültürel bir yerleşimi temsil eden Mostar 12. yüzyıldan beri bağımsız bir politik kimliğe sahipti. 15 yy. itibariyle daha sonradan modern Yugoslavya'nın parçası olacak bu topraklar çoğunlukla aynı Slav mirasının insanları tarafından mesken edilmişti.

Osmanlı Dönemi

Şehrin adı ilk defa Osmanlılar'ın Balkanlar'ı fethinden on bir yıl sonra 1474 senesinde yazılan bir belgede geçmektedir. Köprü, kentin kimliğinin kalbini oluşturmaktadır. Mostar ismi ise aslında "köprü bekçisi" anlamına gelmektedir. Mostar, Osmanlı İmparatorluğu'na bir vilayet olarak katılmış ve bir paşa tarafından yönetilmeye başlamıştır. Mostar, bu olguyu takiben on yıllar içerisinde küçük bir nehir geçişinden canlı bir yollar kesişimi noktasına dönmüştür. Osmanlı yöneticileri yerel halkı imparatorluklarına entegre etmeye ve etkilerini artırmaya çalışırken Mostar mimarisi önemli sosyal ve ekonomik değişiklikler aktarmaya başladı. Osmanlı döneminde güvensiz ahşap köprünün yerine yapılan Stari Most (Eski Köprü) Osmanlı İmparatorluğu'nun hayırseverliği ve gücünün temsili haline gelerek Mostar'ın Hersek ülkesinin başkenti olmasını sağladı. Osmanlı dönemi birçok özgün mimari öğeyi Mostar'a katmış bulundu (Pasic, 2004).

Mostar 19. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar resmen Osmanlı İmparatorluğu yönetimi altında olsa da daha sonradan Bosna Hersek olacak topraklar 18. ve 19. yüzyıllarda büyük ölçüde bağımsız yaşadı. Hıristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler arasında dini toleransı garantileyen Osmanlı yasaları yerel sosyal ve politik değerlerin bir parçası haline geldi ve şehir multi-kültürel sosyal bir olgu olarak işlevselliğini sürdürmeye devam etti.

Avusturya-Macaristan Dönemi

1878 yılında Bosna Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından devlet arazisi ilan edildi. Mostar kenti konseyi otonomi talep etse de Avusturya-Macaristan'ın şehir planlama konusundaki reformlarına uyum sağladı. Altyapı, iletişim ve konut konusunda önemli yatırımlar yapıldı ve Neretva Nehri'nin batı yakasına grid sistem uygulandı.

Şekil 6 Mostar'da Avusturya Döneminde Yapılan Planlama Çalışmalarından Örnekler (Pasic, 2004)

Mostarlılar'ın Avusturya-Macaristan yönetiminden etkilendiği yeni eserler ve mimari stiller ortaya çıktı. Monolitik neo-rönesans binaları kendilerinden önceki küçük Osmanlı yapılarının yanında yükselerek kente ölçülü ve heybetli sokak duvarlarını tanıttı.

Bu dönemdeki yoğun yapılaşma dönemiyle beraber Avrupa-i örnekleri Osmanlı detaylarıyla harmanlayan yeni bir anıt eser stili ortaya çıktı.

Yugoslavya Dönemi

II. Dünya Savaşı'nı takiben 1948-1974 yılları arasında Yugoslavya çekinik sosyalist bir rejimden (içlerinden biri Bosna Hersek olan) ayrı cumhuriyetlerden oluşan federatif sosyalist bir ulusa dönüştü. Bu dönemde Mostar'ın sanayi altyapısı geliştirildi ve 1945-1980 yılları arasında nüfusu 18.000'den 100.000'e çıktı.

1970 ve 1980'lerde sağlıklı bir yerel ekonomi ve yabancı yatırımlar kentin kültürel mirasının fark edilmesini ve korunmasını teşvik etti. Belediye tarafından uygulanan Mostar "eski kenti" kültürel mirasının korunmasını hedefleyen sürdürülebilir plan kente turist çekerek ekonomisine katkıda bulundu. Bu on yıllık proje 1986 yılında Mostar'a Aga Khan Mimarlık Ödülü'nü getirdi.

Yugoslavya'nın dağılışını takip eden savaşlarda Mostar 1992 yılının Mayıs ve Haziran'ında Sırp ordusunun bombardımanı altına girdi. Yaklaşık 100.00 kişi evlerini terk etmek zorunda kalırken 1.600 kişi de bu sırada öldü. Kentteki birçok tarihi yapı ağır hasar gördü.

Hırvat-Müslüman Federasyonu 1992 Temmuz ayında Sırp kuvvetlerini Mostar'dan çıkarbayı başardı. Kısa süre sonra yerel Hırvatlar ve Müslümanlar süregelen politik dengesizlik sonucu düşman oldular. Bu savaş sırasında, 9 Kasım 1993'te Mostar'ın 400 yıllık sembolü eski köprü bir tank topuna hedef olarak Neretva sularına gömüldü (Pasic, 2004).

1995 Sonrası Mostar

18 Mart 1994 yılında Bosna Hersek ve Hırvatistan arasında imzalanan Federasyon Anlaşması, Mostar'da geçici bir Avrupa Topluluğu yönetimi kurulmasını sağladı. Kısmi ateşkes anlaşmasını takiben Mostar hala bölünmüş bir kentti. Doğu yakası elektrik ve suyun yokluğu, ekonomik aktivitesi olmayan bir mekan olarak kaldı. İzleyen yıllarda Avrupa Topluluğu yöneticileri politik eşitlik yaratma, insani yardım uygulama, temel altyapıları restore etme ve yeni okullar yapma gibi konularda başarılı oldu.

1996 itibarıyla her türlü geçmişten yerel halk birleşmiş bir Mostar kent yönetimi için seçimlere katılma hakkı buldu. Günümüzde birleşmiş bir yönetim ve gelişen bir yerel ekonomi mevcuttur. Savaş zamanı gerginlikleri yavaş yavaş yok olurken hasar görmüş tarihi mimarinin rekonstrüksiyonu dahil birçok sosyal projelere enerji aktarılmaktadır.

3.3. MOSTAR KENTİ PLANLAMA ÇALIŞMALARI

Avusturya-Macaristan ve Yugoslavya dönemlerinde hazırlanıp uygulanan çeşitli planlardan sonra Mostar eski kentinin en güncel planı 2001 yılında hazırlanan ve 2005 yılında Dünya Kültür Miras Listesi başvurusunda revize edilerek sunulan Mostar Master Planı kapsamındaki “Mostar Eski Kentinin Geliştirilmesi ve Korunması Master Planı”dır.

Hazırlanma sürecinde yerel çalışma grupları, akademisyenler ve öğrencilere yer veren plan Ocak 2001’de halka arz edilmiş, Mayıs 2001’de de Mostar Belediyesi tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

Planın amacı (City of Mostar, 2005):

- Planın uygulanması, denetlenmesi ve periyodik olarak revize edilmesi için sorumlu kurumları belirlemek.
- Yapılaşma izinleri konusunda planın müdahale araçlarını tanımlamak
- Plan alanı içerisindeki yer ve yapı kullanımlarını belirlemek
- Mimari ve tipolojik özellikleri, ulaşılması istenen koruma düzeyleri göz önünde bulundurularak plan alanı içindeki tüm yapılara uygun müdahale biçimlerini belirlemek
- Plan alanı içindeki araç trafiği, otopark ve yaya dolaşımını tanımlamak
- Detaylı planlama için öncelikli yapı ve kentsel bölgeleri belirlemek ve bu alanlardaki rehabilitasyon ve yeniden organizasyon normlarını tanımlamak,

olarak belirlenmiştir.

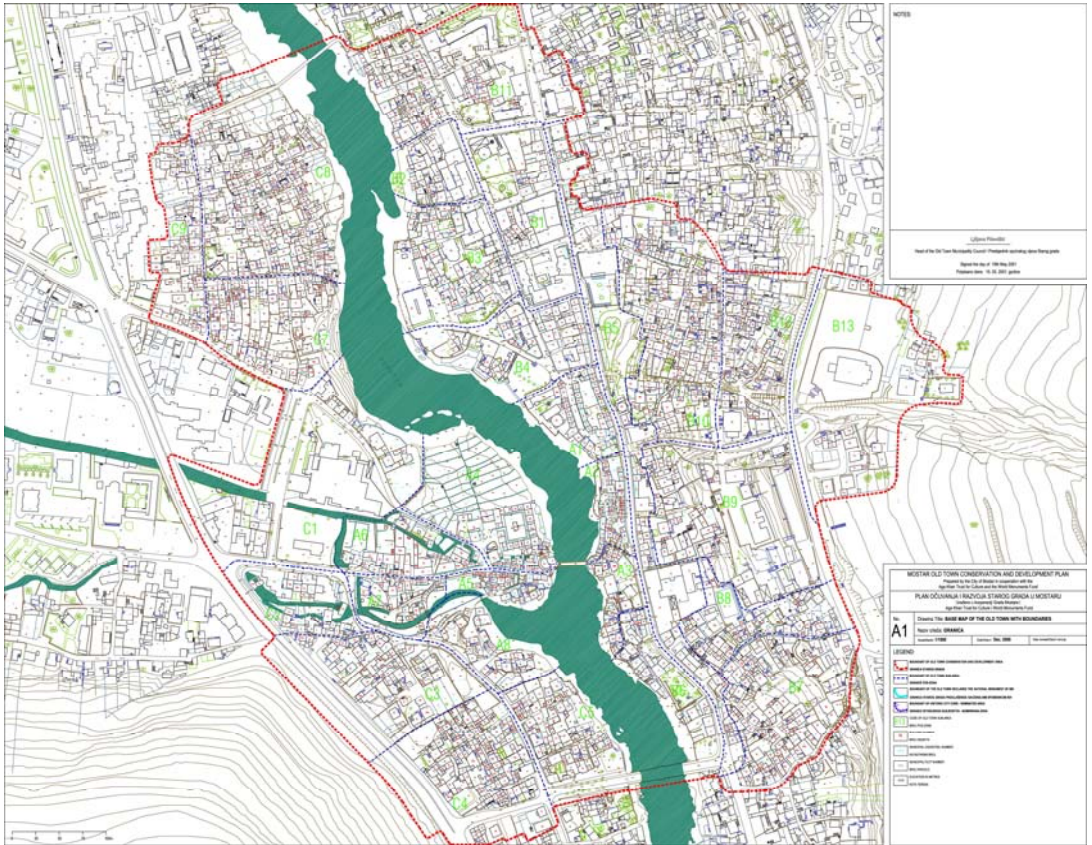

- 1996 seneli Geçici Mostar Kenti Tüzüğü
- 1998 seneli Sular Kanunu

Ayrıca 1998 yılından itibaren Mostar Belediye Meclisi koruma alanı sınırları içerisindeki yapıların rehabilitasyonu ve korunması ile ilgili birçok karar alıp bu alandaki izinsiz yapılaşmayı engelleyici önlemler almıştır. Bu kararlardan biri 2001 seneli Mostar Master Planı'nın uygulanmasıdır.

Komisyon kararlarının yaptırımı ile ilgili sorumluluk bölge planlaması ile ilgili bakanlıklardadır. Bosna-Hersek Federasyonu seviyesinde Federal Fiziksel Planlama ve Doğa Bakanlığı yasal koruma önlemlerinin uygulanmasından sorumludur. Federal Kültür Bakanlığı Anıt Eserlerin Korunması Enstitüsü ulusal anıt ilan edilen yapıların yapım, onarım çalışmalarının denetiminden sorumludur.

Mostar Eski Kenti 2005 yılında UNESCO Dünya Kültür Miras Listesi'ne dahil edilmiştir.

Şekil 8 Mostar Dünya Miras Listesi Alanı Ve Tampon Bölgesi (City of Mostar, 2005)

3.5. MOSTAR ESKİ KENTİ'NİN KORUNMASI, GELİŞTİRİLMESİ VE YENİDEN YAPILANMASI İÇİN YÖNETİM PLANI

Bosna Hersek, Mostar Eski Kenti'ni 1998 yılında Dünya Miras Listesi için aday göstermiştir. 2005 yılında listeye kabul edilen kent için Mostar'ın kimliğinin özünü oluşturan Eski Köprü kompleksinin başarılı restorasyonu ve restorasyon süreci belirleyici olmuştur. 1999 yılında Bosna Hersek devleti, Mostar şehri ve Dünya Bankası arasında sağlanan mutabakat sonucu başlayan rekonstrüksiyon sürecinde UNESCO tarafından desteklenen Uluslararası Uzmanlar Komitesi (International Committee of Experts), Aga Khan Kültür Vakfı (Aga Khan Trust for Culture) ve Dünya Anıtlar Fonu (World Monuments Fund) yardımlarıyla Eski Köprü kompleksinin ve tarihi mahallelerin rehabilitasyonu yapılmaya başlanmıştır.

Mostar kenti, uluslararası desteğin yoğun olduğu bu dönemin ardından kentin korunması ve gelişmesi için ayrı bir yönetim yapısı gereksiniminin olduğunu farkına varmıştır. Hazırlanan yönetim planında basit rehber çizgiler çizilerek mirasın geleceği için sorumluluk alacak kurumlara uygulama yetkileri verilmiştir. Yönetim planı Eski Köprü kompleksinin restorasyon sürecinden kentin geleceğini ilgilendiren koruma yapısına geçişi de tanımlamaktadır.

Yönetim planı dört ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar;

- Yönetim
- Finans
- Planlama
- Uygulama'dır.

3.5.1. Yönetim

3.5.1.1. Eski Kent Ajansı (Old City Agency, Stari Grad Agency)

2003 senesi Mostar Kenti Yönetim Planı taslağında Eski Kent üzerinde yetkili birçok kurumdan ve bu kurumları birbirleriyle ve uluslararası organizasyonlarla (Aga Khan

Kültür Vakfı, Dünya Anıtlar Fonu vb.) koordine etmekle yükümlü olan Proje Koordinasyon Birimi'nden bahsedilmektedir. Fakat Eski Köprü kompleksinin rekonstrüksiyonu sırasında uluslararası fonların regüle edilmesi gibi görevleri olan, UNESCO Uluslararası Uzman Komitesi'nden, estetik ve teknik standartlar bağlamında danışmanlık alan bu birimin 2005 yönetim planında yerini Eski Kent Ajansı'na bıraktığı görülmektedir.

Mostar Eski Kenti 2005 tarihli yönetim planında, yaşayan tarihi kentlerin korunmasında en iyi sonuçların belli bir alan üzerinde özel uygulama yetkileri ve özel kaynaklara sahip olan uzmanlaşmış kurumların yaratılmasıyla alındığı belirtilmektedir.

Tarihi alanlarda ihtiyaç duyulan uygulama mekanizmaları ve planlama metotlarının modern yerleşimlere göre farklı olması ve daha detaylı metolojiler gerektirmesi tarihi alan üzerine odaklanmış yaklaşımlarla çalışan birimlere gereksinimi doğrulamaktadır.

Mostar Kent Konseyi yukarıdaki yaklaşıma dayanarak Aralık 2004'te Eski Kent Ajansı'nın (Ajans) kurulmasına karar vermiştir. Etkin çalışabilmesi için özel yetkilerle donatılacak belediyeye bağlı bu birim Mostar Eski Kenti'nin günlük ve uzun dönem yönetiminden sorumludur.

Kent Konseyi'nin Ajans'ın kurulması, amacı, görevleri ve yetkileri ile ilgili kararları aşağıdaki gibidir (City of Mostar, 2005):

1. Mostar Eski Kenti'nin uzun dönemli, planlı korunmasının ve rekonstrüksiyonunun sağlanması, kültürel-tarihi miras değerlerinin geliştirilmesi ve kentin yönetimi ile bakımı için Eski Kent Ajansı kurulmuştur. Ajans yasal bir kurum statüsündedir.
2. Ajans'ın ana binası eski kent içindedir.
3. Ajans'ın kendine ait mührü bulunmaktadır. Ajans'ın hazırladığı belgeler İngilizce olarak da bulundurulmaktadır.
4. Ajans aşağıdaki görevleri yerine getirir;

- Eski Kent'in koruma ve geliştirme planının uygulanması ve kent alanı içinde kalan diğer kültürel-tarihi miras alanları ve değerli yapılarla ilgili planların uygulanması
- Master Planda belirtilen detaylı planlama zonlarının programları ile ilgili çalışmak
- Kamu ve bağış yoluyla finanse edilen proje ve eylemlerin uygulanmasında yürütücü olarak görev almak
- Mostar Kenti mülkiyetindeki ve Ajans'a bağış edilen yapı ve parsellerin yönetilmesi, bakımı ve işletilmesi
- Mevcutta kullanılmayan mülklerin müessis adına alınıp satılması ve alandaki bağış edilen mülkler ile kamu mülklerinin yönetimi, bu yönetim sayesinde müessis tarafından yıllık planda belirlenen Eski Kent rehabilitasyon projeleri için gelir yaratma
- Tarihi yapılardan, kültürel turizm teşvikinden, açık kamusal alanların ticari kullanımından ve diğer kaynaklardan gelir toplayarak bu kazancı alanı geliştirici yatırımlara aktarmak
- Eski Kent'te yoğunlaşan turizm ekonomisinden gelen vergiler ve bağış fonları ile güncel koruma, rehabilitasyon ve Ajans aktivitelerini işletmek
- Yerel halk, mülk sahipleri, müteahhitler ve diğer özel ve kamusal organlarla sözleşmeler yapmak
- Teknik danışmanlık sağlamak ve alan kullanımı ile turizm aktivitelerini denetlemek
- Mostar'ın tarihi değer bilincini geliştirmek ve uluslar arası kültürel miras koruması standartlarını yakalamak için eğitim fırsatları geliştirmek
- Ajans aktiviteleri kurumsal belgeler yoluyla geliştirilebilir ve genişletilebilir

5. Ajansı Yönetim Kurulu yönetir. Müessis Yönetim Kurulu'nun üyesi olan beş kişiyi atar. Yönetim Kurulu yıllık hedefler belirlemek ve bunların gerçekleşmesini denetlemek, tüm iş politikasını belirlemekle sorumludur. Yönetim Kurulu oy çoğunluğuyla karar alır. (2003 Mayıs'ında hazırlanan

yönetim planı taslağında bahsedilen yönetim kurulu üyelerinin birinin müessis tarafından belirlendiği, diğerlerinin ise Dünya Bankası, UNESCO, AKTC ve WMF'den atanan birer üye olduğunu belirtmekte fayda görülmüştür.)

6. Ajans'ın başında direktör yer alır. Müessisle yapılan önceki anlaşmaya göre Yönetim Kurulu açık yarışma ile belirlenen isimler arasından direktörü ve idari direktörü seçer. Ajans teşkilatı planı direktörün yönetim şekli ve süresini belirler.
7. Vatandaş Konseyi Ajans'ın gönüllü danışman organı olarak çalışır. Ajans teşkilatı planı bu konseyin işini tanımlamaktadır.
8. Ajans teşkilatı planı Ajans iç organizasyonunu detaylı bir biçimde tanımlayacaktır. Bu yapı genel bağlamda birbirini tamamlayan iki birimden oluşacaktır. Bunlardan biri yönetim ve bakımla diğeri ise koruma ile ilgilenecektir.
9. Ajans kar amacı gütmeyen bir kurumdur ve finansmanı Mostar Şehri bütçesi ile kanun karşısında kabul gören diğer kaynaklarla karşılanmaktadır. Ajans aldığı bağışlardan ve yaptığı işlerden elde ettiği geliri Mostar Kenti bütçesine aktaracaktır. Bu fonların bir kısmı Ajans'ın çalışmalarını devam ettirmesi için geri aktarılacaktır.
10. Mostar Kenti bu birimin kurulması ve işlemeye başlaması için gerekli ilk fonları 100,000.00 KM olarak belirlemiş ve aktarmıştır.

3.5.1.2. Ajans Personeli

Ajans personeli rehabilitasyon sürecinde çalışmış ve eğitim almış profesyonellerden oluşacaktır.

Programın hazırlanmasında ve Ajans'ın işlerinin izlenmesinde Yönetim ve Danışma kurullarının rollerinin altının çizilmesi önemlidir. Danışma kurulu halk temsilcileri, mülk sahipleri, kiracılar, turist organizasyonları, korumacılar ve yatırımcılardan oluşmalıdır.

Ajans personeli şunlardır;

- Direktör
- İdari direktör
- Finans/Pazarlamacı
- Finans/Muhasebeci
- Avukat/Yönetici
- Mimar/Restoratör/Plancı
- Enformasyon Teknolojisti (IT)

Özel ihtiyaç durumlarına göre uzmanlar ve yardımcı ofis hizmetleri part-time temelli olarak alınabilir.

Ajans ve ilgili tüm kurumlar ve bireyler arasındaki iletişim 24 saat işleyen elektronik temelli açık bir bilgi sistemine dayandırılmalıdır. Ajans mülk sahipleri ve kiracılara idari, finansal ve teknik konularda yardımcı olmalıdır.

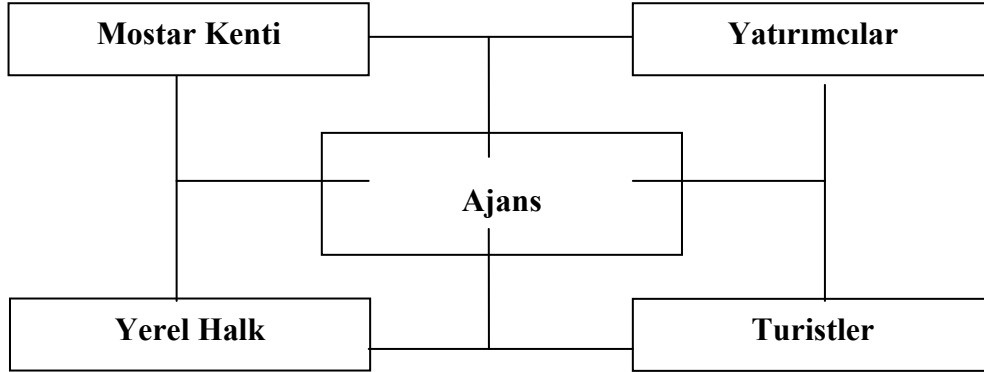
3.5.2. Finans

1992-1995 arasında yaşanan savaşın getirdiği yoğun yıkım sonrası mümkün olduğunca çabuk bir şekilde rekonstrüksiyon süreci başlamıştır. İlk etap rekonstrüksiyonların yapılmasında uluslararası UNESCO, Aga Khan Kültür Vakfı gibi kuruluşların hibeleri, Türkiye, Fransa, İtalya gibi ülkelerin bağışları ve Dünya Bankası'nın kredileri etkili olmuştur. Fakat bu bağışlar kentim tümüyle onarımı için yeterli değildir ve bazı kilit anıtların rekonstrüksiyonu için kullanılmıştır.

Yeniden yapılanma sürecinin devam edebilmesi için Mostar Eski Kenti'nin kendine yeterli mali dönüşümleri olması gerektiği kanısına varılmıştır. Ana amaç olarak da ekonomik olarak kendine yeterlilik belirlenmiştir. Mostar Kenti'nin bu sorunla (vergi ödemesi) ilgilenen özel bir birim yaratması gerektiği düşünülmektedir.

Eski Kent Ajansı strateji uygulanması ilgili birim olarak bu konuda da öne çıkmaktadır. Ajans tüm kurumları, kent departmanlarını, Eski Kent ile direkt veya

dolaylı olarak ilgili olan mülk sahiplerini ve kiracıları koordine edecektir. Paydaşların yükümlülükleri özel anlaşmalarla tanımlanmalıdır.

Şekil 9 Mostar Eski Kent Ajansı Yerel İlişkiler Şeması (City of Mostar, 2005)

Ajans mevcuttaki kültürel ve doğal kaynakları organize edecek ve korunmalarını sağlayacaktır.

Eski Kent'in güçlü yönleri arasında şunlar sıralanmaktadır:

- Kente kolay ulaşım, hoş iklim
- Baş yapıt Eski Köprü ve çevresindeki zengin tarih ve kültürel miras
- Köprüden atlama gibi 400 yıllık özel bil kültürel aktiviteye tanıklık etmiş özgün doğal miras olan Neretva Nehri

Planın ekonomik hedefleri arasında tanıtımın geliştirilmesi ve kültürel öğelere yönelerek bölgeye gelen turist sayısını arttırmak bulunmaktadır.

Yönetim planının bu kısmında eğitim, standardizasyon, tanıtım, altyapı, güvenlik, kontrol alt başlıkları açılarak bunların ana ekonomik hedef olan turistik getiriye nasıl arttırabileceği üzerine değinilmiştir.

Örneğin hizmetlerin standardizasyonu konusunda hizmetlerini veya yapılarını belirli standartlara getiren organizasyonların düşük kiralardan faydalanmaları ya da bu

yapılara ayrıcalıklar tanınması gibi özel teşviklerle mekanın gelişmesinin/rehabilitasyonunun hızlandırılması düşünülmektedir.

Başka bir örnek de kenti tanıtımının güçlü ve iyi bir şekilde yapılmasının veya savaş sonrası güvenlik sorunu imajının ortadan kaldırılmasının kente katkıları olacağı belirtilmektedir. Bahsedilen iki örnek de kentin güzelleşmesini sağlayarak turistler için daha çekici bir yer haline gelmesini hedeflemektedir.

Tezin ileri bölümlerinde tekrar değinileceği gibi bu kısımların finans kararlarından ziyade hedeflere benzerlik gösterdiği üzerine tartışılacaktır.

Finansal gereksinimler üç başlık altında toplanmaktadır:

- Ajans'ın çalışması için gerekli giderler
- Planda öngörülen proje ve aktivitelerin uygulanması için gerekli kaynaklar
- Dünya Bankası'ndan alınan kredinin geri ödenmesi için gerekli fonlar

Bu giderlerin finanse edilmesi için öngörülen gelir kaynakları;

- Eski Kent alanı içindeki kira ve vergiler
- Restore edilen binaların uygun yeniden kullanımından ve tarihi merkezdeki kamusal açık alanların yönetiminden gelen gelirler
- Önemli anıt eserler, müzeler vb. yapıların ziyaretçilerinden gelen gelirler
- Bağışlar (belli proje ve girişimlerde)
- Yerel bankalardan alınan düşük faizli krediler
- Devlet birimleri veya özel yatırımcılardan gelen direkt yatırımlar veya ortaklıklar
- Topluma yararlı küçük ölçekli projelerde yerel halk tarafından "kendine yardım" aktiviteleri

Mostar Eski Kenti'nin bakımı ve geliştirilmesi için ayrılacak fonlar şu şekilde esnek olarak dağıtılmıştır;

- %40-51 yatırımlar – yeni rehabilitasyon projeleri
- %15-21 mevcut durumun bakımı ve öncelikli bakım gerektiren alanlar
- %15-25 işletme giderleri
- %5-12 tanıtım ve kültürel aktiviteler

Eski Kent içinde bulunan ticari aktiviteleri önemli bir gelir kaynağı olarak gören plan geleneksel ve sanatsal üretimin teşvikini sağlamak için değişik bir metot geliştirmiştir. Bahsedilen ticari aktiviteler; kafe ve restoranlar, el yapımı ürünlerin satışı, reklam ve turizm ajansları, otantik restoran ve pastaneler, kitapçılar ve ulusal sanatın ve elişinin üretimi ve satışı olarak altıya ayrılmıştır. Bu altı kategoriye farklı katsayılar verilerek bu aktivitelerden istenen kiralar regüle edilmektedir. Örneğin “ulusal sanatın ve elişinin üretimi ve satışı” kategorisinin katsayısı bahsedilenler arasında en düşük “kafe ve restoranlar”ın en yüksektir. Böylece normal koşullarda yok olma tehlikesiyle karşılaşabilecek geleneksel sanatların korunması sağlanmaktadır. Bu kategorilere ek olarak ana yol veya yan yol üstünde konumlanmış bir ticari yapı olmak da farklı bir vergi dilimine tabii tutulmaktadır.

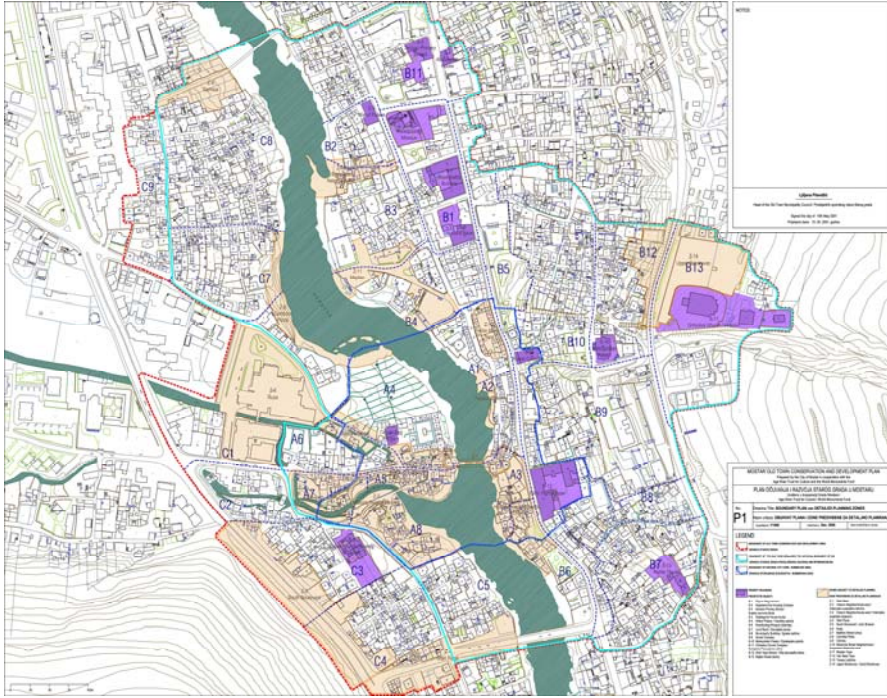
Ayrıca kentin gelişimini dolaylı olarak finanse etme teknikleri geliştirilmiştir. Mostar Kenti veya Ajans’a ait olan tarihi yapıların kiralanması durumunda finansal kolaylıklar sağlanmaktadır. Örneğin restorasyona ihtiyacı olan yapıların kiralanması durumunda kiracı tarafından restorasyon için yapılan harcamalar kiraya sayılmakta ve harcama değeri birkaç sene boyunca ödenmiş kira olarak kabul edilmektedir. Geleneksel sanatlarla uğraşan kişilerin mekan kiralaması durumunda %70 varan indirimlere izin verilmiştir.

3.5.3. Planlama

Mostar Eski Kenti için hazırlanan plan üç ana bölümden oluşmaktadır:

1. Mevcut durum analizleri (yapı cinsi, fonksiyon vb.)
2. Yapıların fotografik ve fotogrametrik analizleri
3. Plan kararları

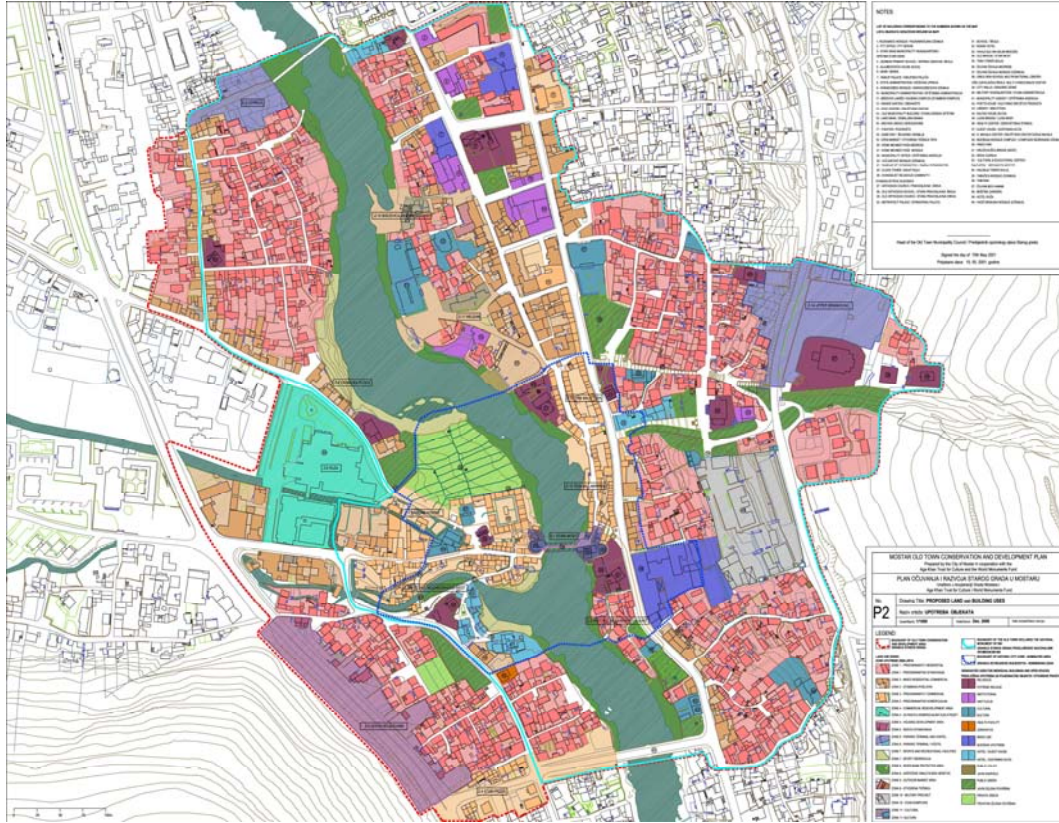
Yapılan analizler doğrultusunda oluşturulan plan beş kademeden oluşmaktadır. Bu kademelerden ilki “Detaylı Planlama Zonları ve Öncelikli Yapılar”dır.

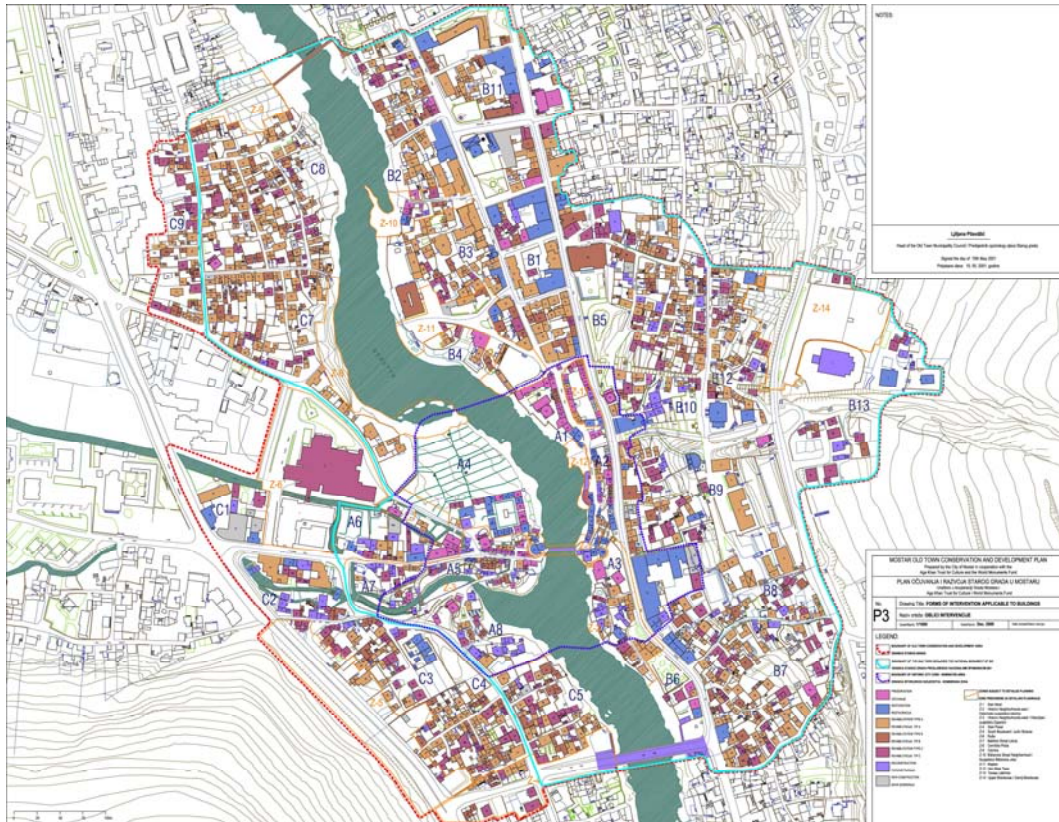
Şekil 10 Mostar Detaylı Planlama Zonları ve Öncelikli Yapılar (City of Mostar, 2005)

Bu paftada alanlara ve tekil yapılara olmak üzere iki çeşit müdahale gözlemlenmektedir. Belirlenen “öncelikli yapılar” hakkında geçmişte nasıl bir fonksiyona sahip olduklarına dair bilgiler verilmekte, savaş sırasında ne tip hasarlar gördüğü belirtilmekte ve gelecekte hangi müdahaleler yapılarak ne fonksiyon kazanacağına dair tanımlamalar yapılmaktadır. Benzeri tanımlamalar belirlenen alanlar için de yapılmaktadır. Her alanın özelliğine göre belli yapılaşma koşulları ve dükkanların kullanacağı tabela tiplerinden yerleştirilecek dış tesisatın kamufle yöntemlerine kadar seçenekler sunun mimari rehberler tanımlanmaktadır.

Planın ikinci katmanında miras alanı içerisindeki fonksiyon dağılımı tanımlanmaktadır. Üçüncü katmanda ise alan içerisinde kalan her binanın nasıl bir müdahale yöntemiyle rehabilite edileceği açıklanmıştır. Plan bu konuda ayrıntılı olarak birkaç rehabilitasyon tanımı vermiştir.

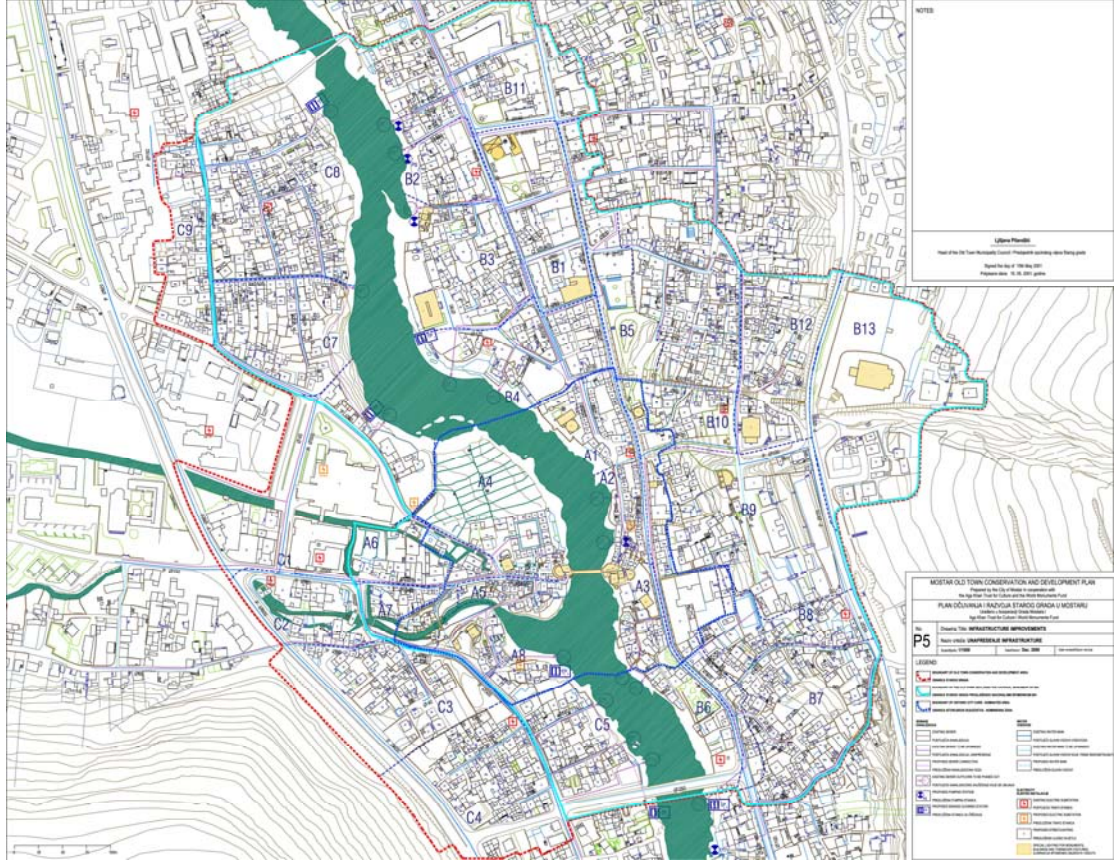

Şekil 11 Mostar Öneri Fonksiyon Dağılımı (City of Mostar, 2005)

Şekil 12 Mostar Bina Müdahale Şekilleri (City of Mostar, 2005)

Şekil 14 Mostar Altyapı (City of Mostar, 2005)

3.5.4. Uygulama

Yönetim planının bu kısmında uygulama aktivitelerinin Eski Kent Ajansı'nın yıllık programında planlanması gerektiği belirtilmekte ve 2005 yılı için hedefler çizilmektedir. Belli alanlar ve yapıların rekonstrüksiyonu, yeniden yapılanması veya restorasyonunun öngörüldüğü bu hedefler kapsamında belirtilen her parselin mevcut durumu, gereken müdahale şekli ve bu müdahalenin gerçekleştirilebilmesi için gerekli maliyet belirlenmiştir.

3.6. MOSTAR YÖNETİM PLANI VE UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRMESİ

Mostar Eski Kenti için hazırlanan yönetim planı dünya kültür miras listesine kabul için yeterli bulunmuş olsa da eksiklikler içermektedir. Plana ilk bakışta UNESCO danışma organları tarafından önerilen alan yönetimi hazırlama sisteminin sırayla

takip edilmediği görülmektedir. Alanın tanımı, değerinin belirlenmesi, analizi gibi konulara yönetim planının üçüncü maddesi olan Planlama kısmında yer verilmektedir.

Planın ilk bölümünde belirlenen yönetim çerçevesi alandan kimin sorumlu olduğunu ve yetkileri tanımlamaktadır. Ayrıca bu birimin nasıl finans kaynaklarıyla çalışacağı da açık bir şekilde belirtilmektedir.

İkinci bölüm olan finans bölümünde kenti geliştirmek ve kentin turistik çekimini arttırmak için bazı politikalar oluşturulduğu gözlemlenmektedir. Fakat bu tip hedefleri için ayrı ve sistematik bir bölüm hazırlanmamıştır ve yönetim planı içerisinde dağınık bir şekilde rastlanmaktadır.

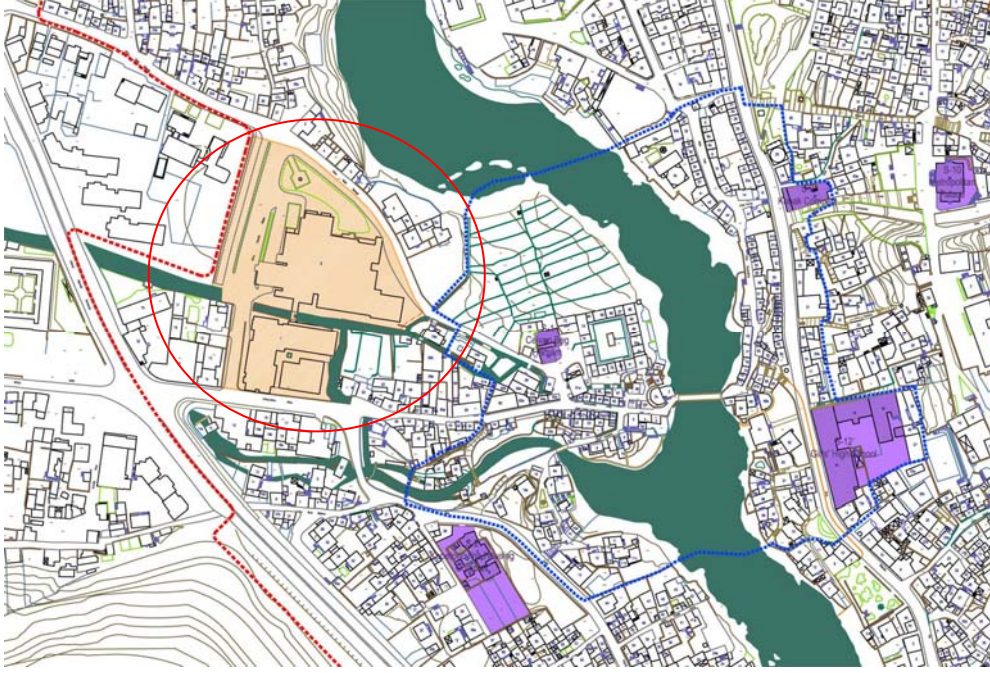
Planın uygulama kısmında kısa vadeli projeler belirtilmekte fakat orta ve uzun vade hedeflere yer verilmemektedir. Ayrıca planın işlevselliğinin izlenmesi ve değerlendirilmesi için somut sistemlerin üretilmediği göze çarpmaktadır.

UNESCO rehberleri açısından bakıldığında Mostar Yönetim Planı kent yönetimi ve proje finansmanı için önemli sistemler kurmasına rağmen hedef ve politikalarını sistematik bir şekilde aktaramamakta ve plan revizyonu ve değerlendirmesi için net bir yöntem belirlenmemekte, izleme kurulan ajansın iç işleyişine bırakılmaktadır.

Mostar Eski Kenti UNESCO Heyet Raporu'nda (2008b) 2005'te hazırlanan yönetim planının koruma için iyi bir temel oluşturduğu fakat uygulama kısmındaki eksikliklerin alanı tehlikeye düşürdüğü belirtilmektedir.

Aynı raporda, yönetim planında öngörülen kurumlar arası koordinasyonun tam anlamıyla işlemediği ve 2001 senesi onaylı koruma master planının hükümlerinin tam olarak uygulanmadığı not edilmektedir. Heyetin bu sonuca varmasının en büyük nedeni, rapor genelinde de sık sık belirtildiği gibi miras alanı tampon bölgesinde plana uygunsuz olarak inşa edilen "Hotel Ruja" yapısıdır. Savaş sırasında yok edilen tarihi bir yapı olan otelin plan kapsamında rekonstrüksiyonu önerilmiştir. Fakat ortaya çıkan yapı orijinal yapıdan kütle ve mimari olarak çok farklıdır ve projelendirilmesi aşamasında eski belgelere uyulmamıştır. Bölgenin estetik ve

mimari değerlerine uygunsuzca inşasına başlanan bu yapının UNESCO'nun 2006 raporu uyarısının ardından inşasının durdurulduğu fakat günümüze kadar mevcut durumun olumsuzluğunun giderilmesi için hiçbir somut adım atılmadığı gözlemlenmiştir.

Şekil 15 Hotel Ruja'nın kent genelindeki yeri (City of Mostar, 2005)

Şekil 16 Hotel Ruja'nın kent silüetine etkisi a

Şekil 17 Hotel Ruja'nın kent silüetine etkisi b

Heyet raporu bu bağlamda denetleme sistemlerinin geliştirilmesini ve Eski Kent Ajansı'na bağlı olarak kurulacak uzmanlardan oluşan uluslararası bir danışman komitesi oluşturulmasını önermektedir.

Hotel Ruja'nın kente olumsuz etkisinin büyük bir sorun olduğu ve dört seneye yakın bir sürede herhangi bir çözüm bulunamamasına rağmen UNESCO heyet raporunun her önerisinin ve eleştirisinin sadece bu olguya dayandırılması kentteki olumlu gelişmeleri göz ardı etmektedir. Kent bütününde uygulanan tutarlı koruma politikaları, Ajans'ın yerel bağlamda verdiği danışmanlık hizmetleri, geleneksel sanatların desteklenmesi gibi kararlarla kent genel olarak özgün kimliğini korumayı başarmış ve günümüzde birçok tarihi alanda yaşanan kimlik sorunlarını atlattığı, tarihi mekanlardaki tabela, trafik vb. kirliliğinin önüne geçebilmiştir.

Şekil 18 Mostar tarihi kent dokusundan görüntüler

Şekil 19 Mostar tarihi kent dokusundan görüntüler

Savaş sırasında sistematik yıkımla karşılaşmış bu kentteki yapıların yarısından çoğunun tepesinde bir çatı kalmadığını hatırlatmak ve süregelen rehabilitasyon çalışmalarının mekana ve sakinlerine getirilerinin altını çizmek gerekmektedir.

Yine de heyet raporunda belirtildiği gibi çeşitli kurumlar arasında görüş birliğinin sağlanamadığı, bahsedilen yetkilerin yerelde toplanması kararının tam anlamıyla uygulanamadığı görülmüştür.

Hazırlanan yönetim planının başka bir eksiği de yine heyet raporunda da belirtildiği üzere dünya mirası için uzun dönem potansiyelleri ve yönetim planını belirlememesidir. Plan günlük ve kısa dönem sorunlara çözüm getirirken uzun dönem için politikalar çizmemiştir. Kısa dönem sorunlarının üzerine başarıyla gidebilmiş yönetimin bu sebepten dolayı gelecekte planlı gelişmeyi yitirme tehlikesi ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca birçok büyük kütleli yapının restorasyonunun yapılamaması uluslar arası destekli rehabilitasyon sürecindeki aktörler çekildikten sonra ekonomik kaynak yaratılmasında zorluklar yaşandığını göstermektedir. Bu bağlamda yönetim yapısı içerisinde kaynak yaratımı ve fon bulunması için ayrı bir birimin oluşturulmamasının bir eksiklik olduğu düşünülebilir.

Şekil 20 Restorasyonu için fon bekleyen büyük kütleli yapılardan Landsbank

Mostar yönetim planının incelenmesi sonucunda yönetim planının revizyonlarının yapılmaması ve uygulama konusunda eksiklerin olmasından dolayı ilk senelerdeki başarılı performansın azaldığı görülmektedir. İyi bir altyapısı olmasına rağmen bahsedildiği şekilde geliştirilmeyen planın eksiklerinin giderilmesi durumunda başarılı bir yönetim yapısı ve planının yakalanabileceği düşünülmektedir.

3.7. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Bölümde, kültürel kodlar ve fiziksel miras açısından Tarihi Yarımada'ya benzerlik gösteren bir kent olan Mostar'ın fiziksel plan ve alan yönetimi plan hazırlama süreçleri incelenmiştir.

İnceleme sonucunda Mostar'ın, UNESCO Dünya Kültür Miras Merkezi'nin de onaylayarak, dünya miras listesine 2005 senesinde kabulünü sağlayan bir yönetim planı hazırladığı görülmüştür. Uygulama süreçlerinde kısmi sorunların yaşanmasına rağmen, hazırlanan yönetim planında tanımlanan modelin ve yönetim birimlerinin etkili bir yapı oluşturduğu ve bu yapının Mostar Eski Kenti'nin korunmasına önemli katkıları olduğu gözlemlenmiştir.

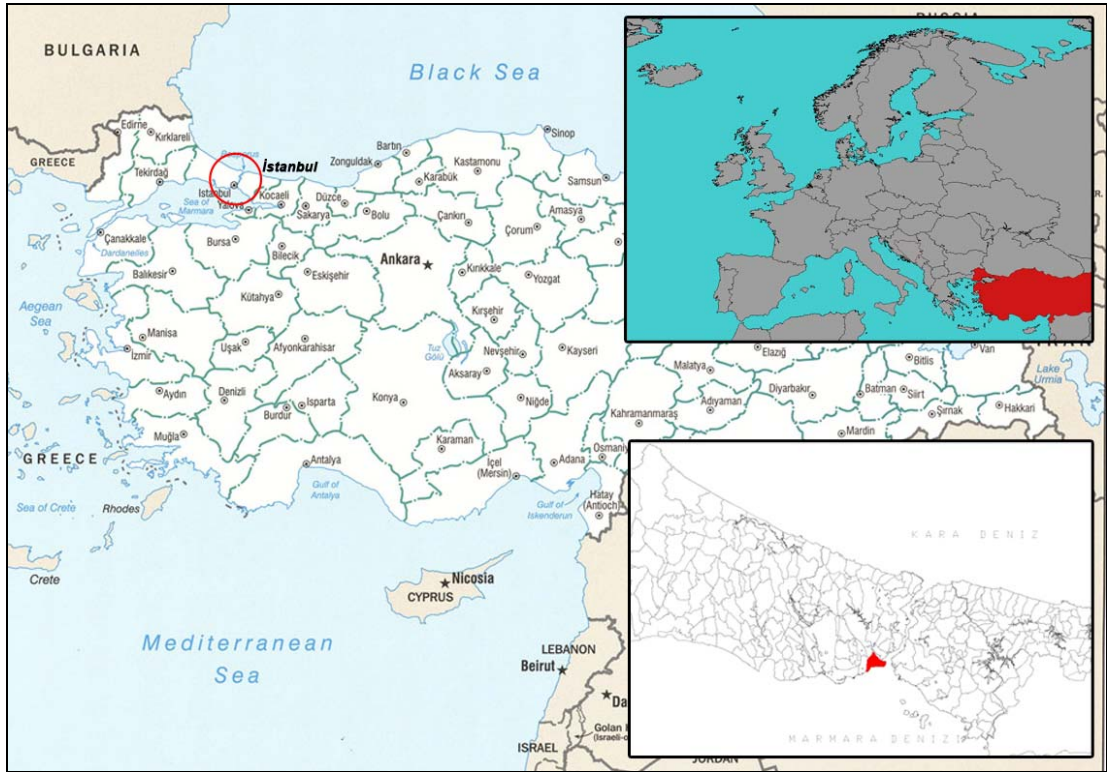
Yaratılan bu modelin eksik yönleri ve sağladığı faydalar göz önünde bulundurularak çalışmanın ileriki aşamalarında oluşturulan yönetim modeli önerisi için çıkarımlar yapılmıştır.

4. TARİHİ YARIMADA'DA PLANLAMA ve YÖNETİM SÜREÇLERİ

Bu bölümde Tarihi Yarımada'nın tarihi, geçirdiği planlama dönemleri, koruma statüsü ve alanı etkileyen kuruluşlar incelenmektedir. Bu incelemenin ardından Tarihi Yarımada'nın mevcut alan yönetim yapısı ilgili mevzuatla birlikte ele alınarak irdelenmektedir.

4.1. TARİHİ YARIMADA'NIN KONUMU

Tarihi Yarımada, Türkiye sınırları içerisinde Asya ve Avrupa yakasına dağılmış olan İstanbul şehrinin tarihi kent merkezidir.

Şekil 21 Tarihi Yarımada'nın Konumu

4.2. TARİHİ YARIMADA'NIN TARİHİ

İlk Yerleşmeler

Byzantion efsanelerine göre alana ismini veren bir Trak adı Byzas'dır. Bu yerleşme adının filolojisi bakımından da Trak ve Anadolu kültürlerine bağlanmaktadır. Byzantion'un varlığına işaret eden en erken arkeolojik kalıntılar Sarayburnu bölgesinde ve moloz toprağı içinde bulunmuş olan birkaç Protokorint çanak – çömlek kırıklarıdır ki bunlar bugünkü Sarayburnu'nda kurulmuş olan ilk Byzantion'un burada geliştiğinin göstergesidir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Planlama ve İmar Müdürlüğü, 2003)

Bizans Dönemi (M.Ö. 660 – M.S. 324)

M.Ö. 667'de Megara halkı; şehre yerleştikten sonra; kralı Byzas için, Byzas'ın yeri veya şehri anlamındaki Bizantium (Byzantium ya da Bizantion - Βυζάντιον) ismini koymuştur.

Bilinen efsaneye göre Megaralılar Ege Denizi'nde kuzeye doğru yol alır, bu sırada Kral Byzas'a da Delfi kahininden "körün zıttı"nda yeni bir şehir kuracağını söyler. Megaralılar da Boğaziçi'ye ulaştıktan sonra, koyları gezer ve dönemin Kalkedon'u (Χαλκιδών) günümüzde Kadıköy olan yere şehrin ilk temellerini kurar.

Megaralılar daha sonra Sarayburnu'na da yerleşmiş; ancak şehir birçok kez istilaya uğramıştır. M.Ö. 269'da Bitinyalılar tarafından ele geçirilmiştir. M.Ö. 202'de Bitinyalılar Makedonların istilasından korkarak; Roma'dan yardım talebinde bulunmuş ve Roma kültürü yavaşça şehri etkilemeye başlamıştır. M.Ö. 146'dan itibaren de Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir. Şehir o dönemden itibaren; Bitinya-Pontus eyaletinin içinde olmuştur (URL-2, 2009).

Roma İmparatoru "Septimus Severus" şehri, halk Partlıları tuttuğu için M.S. 196'de şehri istila eder ve şehir neredeyse tamamen yok olur. (Başka bir görüşe göre de Severus şehirdeki tüm yerleşim yerlerini yakmıştır.) Severus şehri oldukça beğendiği için; şehri tamamen yeniden kurar. Bu dönemde Roma'da yaşanan sorunlardan dolayı;

Roma halkının büyük bir çoğunluğu İstanbul'a göç eder. Bu dönem içerisinde; Roma'dan İstanbul'a gelenler şehre "Nova Roma" (Yeni Roma) demektedir. Fakat bu isim hiç bir zaman resmiyet kazanmamıştır.

269 yılında Gotların egemenliğine geçen şehir; 313'de de Nikomedyalıların eline geçer. Konstantin de Nikomedyalılarından şehri alır ve şehir Roma İmparatorluğu'nun başkenti olur.

Bizans İmparatorluğu Dönemi (324 – 1453)

I. Konstantinus şehri ele geçirip Roma İmparatorluğu'nun başkenti yaptıktan sonra, şehir ayrıca Roma'nın doğusunun yönetim merkezi olur. Romalı nüfusu bu dönemde, Romalı soyluların göçü de dahil olmak üzere önemli boyutta artmıştır. Bu dönemde; yeni bir mimari yapıyla şehir oldukça genişledi. 100 kişilik bir hipodromun (Sultanahmet Meydanı) yanı sıra, limanlar ve su tesisleri yapılmıştır.

Konstantinus'un döneminde şehre Nova Roma dese de; 11 Mayıs 330 da şehrin ismi Konstantinopolis oldu. Döneminde Dünya'nın en büyük katedrali olan Ayasofya'yı 360'da kuran Konstantin; böylece Roma İmparatorluğu'nun dinini de Hıristiyanlık olarak değiştirdi.

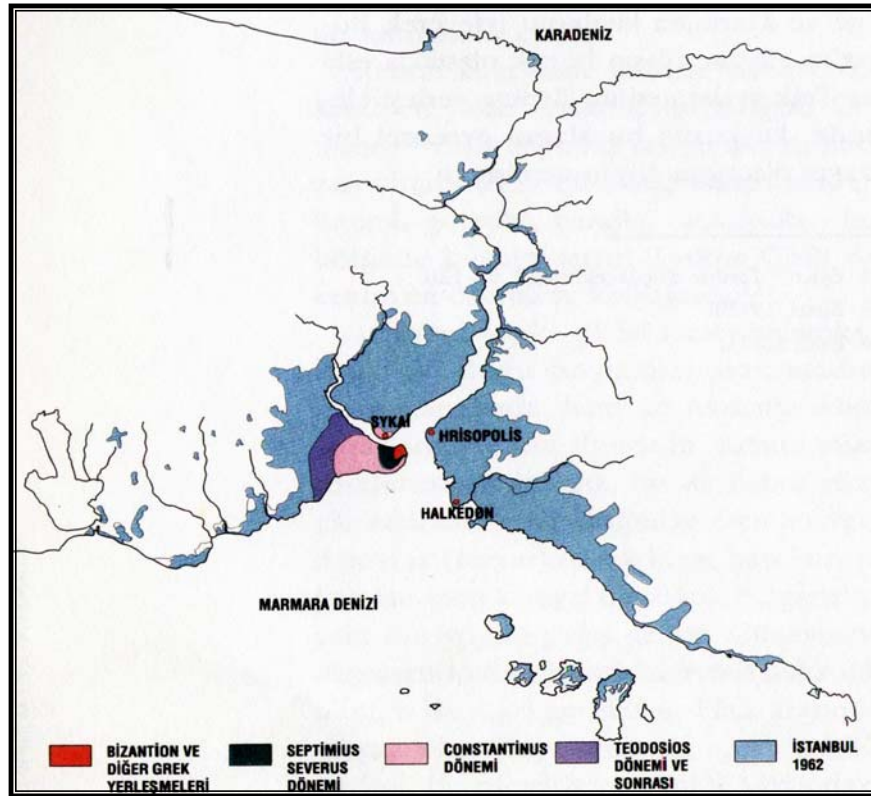
Bu dönemde Avrupa ve Asya arasında bir kapı olan İstanbul stratejik önem kazanmıştır. Bu vesile ile, ticaret, kültür ve diplomasi için yapıldığı bir merkez haline dönüşmüş ve bu dönemde şehrin ismi "Poli" (şehir) de olmuştur.

476'da Batı Roma'nın yıkılması sonrasında da; Batı Roma İmparatorluğu'ndaki Romalıların büyük bir çoğunluğu buraya göç etmiş, ve Bizans İmparatorluğu'nun da başkenti İstanbul olmuştur. 543'de nüfusun yarısının ölümüne sebebiyet veren veba salgınından sonra; şehir İmparator I. Jüstinyen döneminde yeniden inşa edilmiştir.

700lü yıllarda Sasaniler ve Avarlar'ın saldırısına uğrayan şehir; 800lü yıllarda Bulgarlar ve Arapların, 900lü yıllarda ise Ruslar ve Bulgarların saldırısına uğramıştır. Ancak; saldırılar arasında en yıkıcı olanı 1204 yılında olmuştur. Haçlılar tarafından; 4. Haçlı Seferi'nde 1204 yılında ele geçirilen şehir yağmalanmış; halkın büyük bir

çoğunluğu şehirden kaçmış; yoksul ve enkaz içinde bir kente dönüşmüştür. Bu dönem sonrasında, 1261 yılında Palaiologos Hanedanından; Michael VIII Palaeologus şehri tekrar ele geçirmiş ve Latin'lerin dönemini sona erdirmiştir (URL-2, 2009).

Bu dönemden sonra giderek küçülen Bizans; Osmanlı İmparatorluğu tarafından 1391'den sonra kuşatılmaya başlamış; en sonunda 29 Mayıs 1453'de Osmanlı İmparatorluğu'nun himayesine geçmiştir. İstanbul'un fethi, Dünya tarihinde Orta Çağ'ın sonunu simgelemektedir.

Şekil 22 Byzantion ve Konstantinopolis'in Gelişimi (Kuban, 1996)

Osmanlı Dönemi (1453 – 1923)

29 Mayıs 1453'de; Osmanlı İmparatorluğu padişahı Fatih Sultan Mehmet'in 53 gün süren kuşatması sonrasında; İstanbul Osmanlı'nın 3'üncü ve son başkenti olur.

Osmanlı'nın ele geçirmesinden sonra; Topkapı Sarayı ve Kapalı Çarşı'nın da kurulması ardından birçok okul ve hamam açılır. Dünya'nın ve İmparatorluğun dört bir yanından insanlar İstanbul'a taşınır. Yahudi, Hristiyan ve Müslümanların beraber yaşadığı kozmopolit bir toplum olur. Bizans döneminden kalan, eski binalar ve surlar

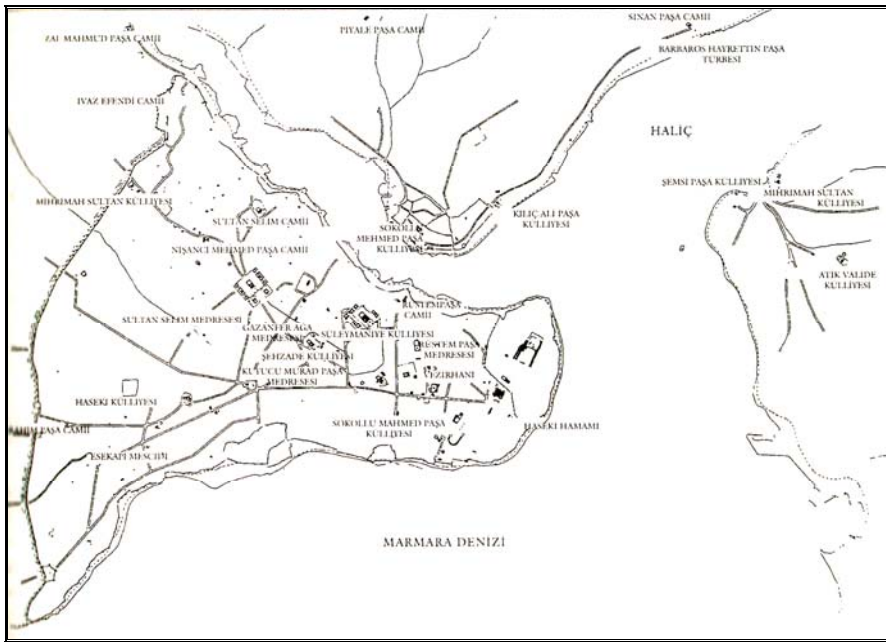

onarılır. Fetihten 50 yıl sonra; İstanbul Dünya'nın en büyük şehirlerinden biri olur. "Küçük Kıyamet" olarak da adlandırılan ve 8 şiddetinde olduğu ileri sürülen; 14 Eylül 1509 İstanbul Depremi sonrasında 45 gün süren artçı sarsıntılarla binlerce bina yıkılır ve birçok insan yaşamını kaybeder.

1510 yılında; Sultan II. Beyazıt; 80.000 kişinin çalışmasıyla şehri yeniden kurar. Günümüzde de var olan eserlerin büyük bir çoğunluğu bu dönemden kalmıştır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde; mimari ve sanat konularına önem verilir. Mimar Sinan camiler ve diğer binalar kurar. Lale Devri döneminde; Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa 1718 yılından itibaren; itfaiye'yi kurmuş, ilk matbaayı açmış ve fabrikalar kurmuştur.

Haliç'in üzerine köprü; Karaköy'e tünel, demiryolları, kentin içindeki deniz taşımacılığı, belediye örgütlerinin, hastanelerin kurulmasıyla modern bir şehir halini almıştır. 1894 yılında; Üçyüzon Depremi'ni yaşayan İstanbul, tekrar büyük bir zarar görmüş, I. Dünya Savaşı'nın sonlarında 13 Kasım 1918'de İtilaf Devletleri donanmasıyla da işgal edilmiştir (URL-2, 2009).

29 Ekim 1923'de Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla da İstanbul'un 2500 yıldır süren başkentlik dönemi de sona ermiştir.

Şekil 23 1520 – 1603 Arası Yarımada Planı (Kuban, 1996)

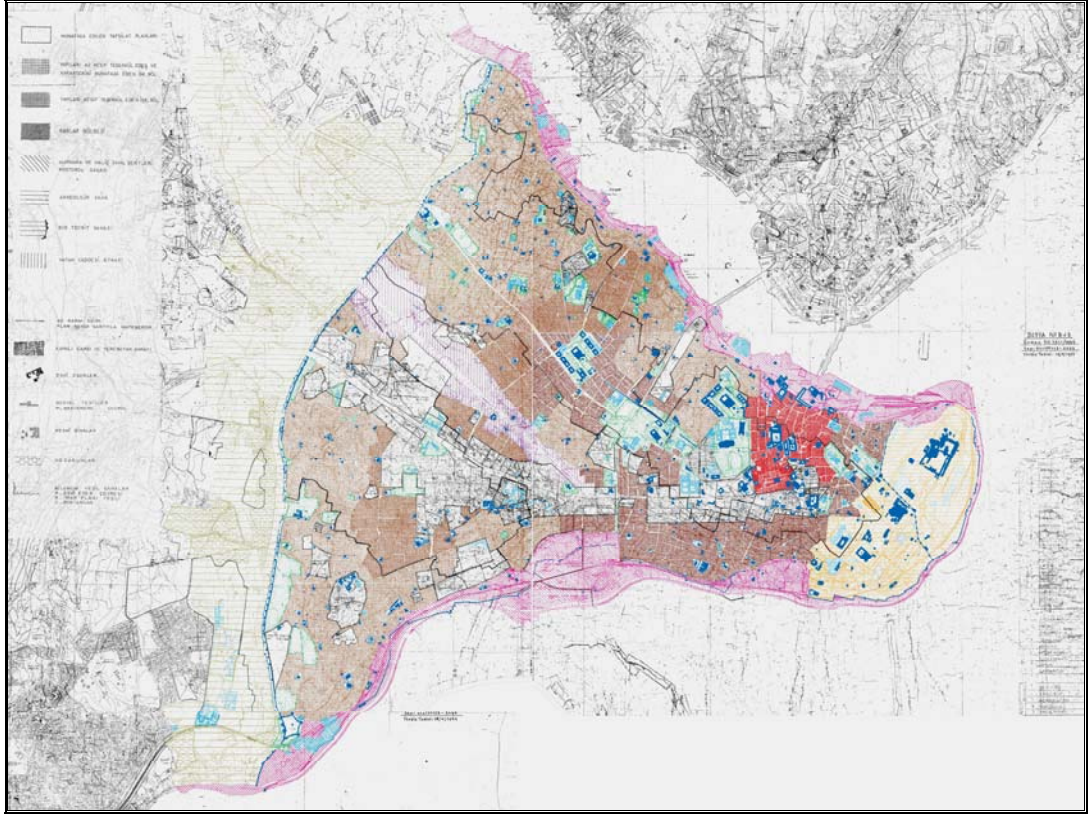
Prost (1936), Martin Wagner (1938), Piccinato (1960) ve 1960 sonrasında da Türk plancıları tarafından yapılmış plan çalışmaları mevcuttur.

Tarihi Yarımada içinde silueti korumak amacıyla + 40 rakım üzerinde 9.50 m.den daha yüksek yapılanmaya izin verilmemesi gibi koruma bağlamında ilk kararları veren Prost Planı Tarihi Yarımada'nın günümüzdeki gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Planlama ve İmar Müdürlüğü, 2003).

Şekil 25 Prost Planı (İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Planlama ve İmar Müdürlüğü, 2003)

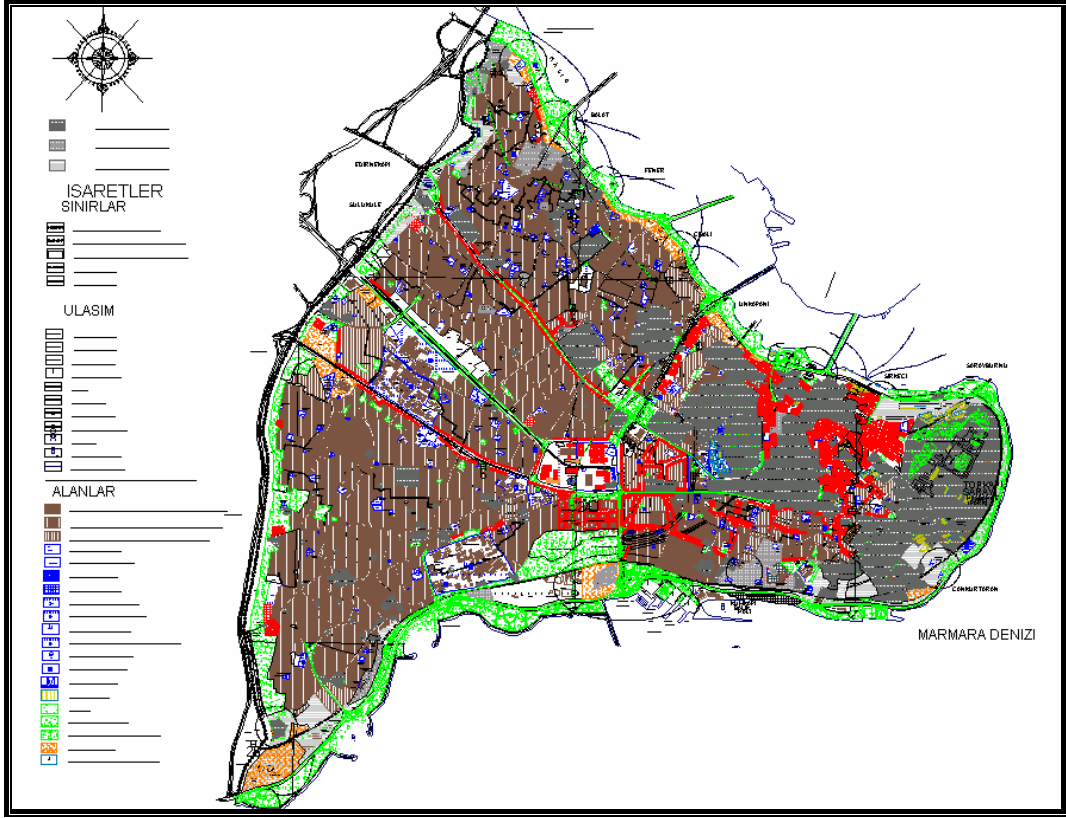
Tarihi Yarımada için 1960 sonrasında yapılan planlar incelendiğinde öncelikle “1964 Tasdik Tarihli 1/5000 Ölçekli Sur İçi Nazım İmar Planı” göze çarpmaktadır. Bu planda, Tarihi Yarımada'nın içinde bulunduğu ve daha önceden tasdikli bulunan mevzii imar planlarının birleştirilerek tek bir plan altında uygulanması ve konut alanlarının teşekkülünün belirtilmesi amaçlanmıştır. Planda konut alanları eski dokusunu muhafaza eden az yoğunluklu konut alanları ve yüksek yoğunlukta gelişen konut alanları olarak ikiye ayrılmıştır.

Şekil 26 Sur İçi Nazım İmar Planı 1964 (İBB Planlama ve İmar Müdürlüğü, 2003)

Yaklaşık otuz yıllık bir aradan sonra 1964 planını takiben 02.11.1990 Tasdik Tarihli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı yürürlüğe girmiştir. Bu planın amacı; Tarihi Yarımada'nın eşsiz tarihi, kültürel ve doğal değerlerinin korunması ve yaşayan bir kentsel alan olarak, gelecekteki gelişmesinin, tarihi ve kültürel yönden var olan potansiyelini olumsuz yönde etkilemeyecek biçimde düzenlenerek, bu eşsiz yerin, İstanbul, Türkiye hatta dünya insanının yararına sunulması olarak benimsenmiştir.

Plan, bu amacı genel olarak ortaya koyarken sorunun yalnızca “koruma” olmadığını, Yarımada'nın yaşayan bir şehir olarak da ele alınması gerektiğini ve buna göre düzenlenmesini savunmaktadır.

Şekil 27 1990 Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı (İBB Planlama ve İmar Müdürlüğü, 2003)

Tarihi Yarımada üzerine yapılan en güncel planlama çalışması ise İBB Meclisi'nin 21.05.2005 tarihli kararı ile onanan ve Danıştay 6. Dairesi'nin 14.03.2008 tarihli kararı ile iptal edilen "Tarihi Yarımada 1/5000 ve 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planları"dır.

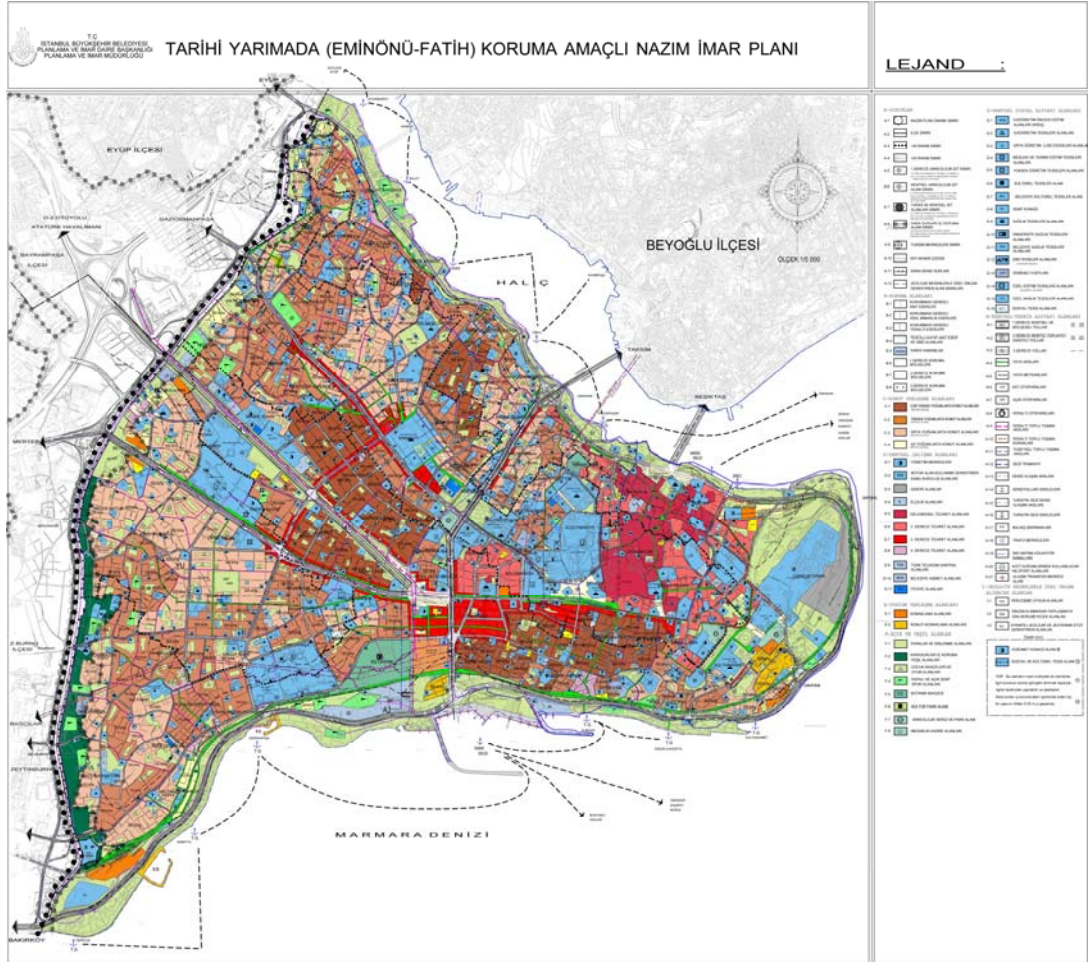
Çalışmanın amacı; Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Planı ile Suriçi'nde bugün mevcut olan olumsuzlukları ortadan kaldırmak; dünya kültürleri arasında farklı bir odak teşkil eden yapısını dikkate alan ve bu farklılıkları öne çıkaran, evrensel düzeyde taşıdığı tarihi, kültürel, mimari öz değerlerine sahip çıkan ve tarihi kültürel değerleri ile özdeş, geçmişte olduğu gibi günümüzde de bir dünya kenti statüsü kazandırmak üzere tarih, kültür, bilim, sanat, ticaret yönlerinden özgün kimlik yapısını sağlamak; geçmiş ile gelecek arasında kurulabilecek sürekliliğin niteliklerinin ortaya konulması olarak belirtilmektedir.

Planın hedefleri (İBB Planlama ve İmar Müdürlüğü, 2003);

- Tarihi Yarımada'nın kimliği ile uyuşmayan tüm işlevlerin bölgeden çıkarılarak, bu alanlara Tarihi Yarımada'nın kimliği ile özdeş işlevlerin yüklenmesi
- Türkiye ve İstanbul'un geçmişinde çok önemli bir rol oynayan Tarihi Yarımada'nın çöküntü bölgesi yönelişlerinin ortadan kaldırılması
- Tarihi Yarımada'nın kent bütünü içinde yükleneceği işlevlerin ve bunların sınır ve niteliklerinin belirlenmesi
- Geleneksel kent dokusunun, mutlak surette metropoliten alan alt bölge gelişme dinamiklerinin baskısından kurtarılması ve bu alanların küçük sanayi, imalat, depolama gibi bu mekanlara zarar veren fonksiyonların kaldırılması, dönüştürülen mekanlardaki dokuların düzenlenmesi ve iyileştirilmesi
- Tarihi eserlerin yoğunlaştığı bölgelerin özelliklerinin vurgulanarak asli fonksiyonları çerçevesinde korunmasının sağlanması
- Tarihi Yarımada'nın evrensel düzeyde taşıdığı tarihi, kültürel ve mimari öz değerleri korunarak, tarihi ve kültürel kimliği ile özdeşleşen kayıp anıtsal eserler ve önemli sivil mimarlık örneklerinin de tarihi dokuya entegre edilerek kazandırılması
- Tarihi Yarımada'nın görsel bütünlüğünü olumsuz yönde etkileyen yapılaşmaların tasfiye edilmesi
- Tarihi Yarımada'nın geleneksel yeşil dokusunun canlandırılarak peyzaj kalitesinin artırılması
- Mevcut lastik tekerlekli ulaşım sisteminin tarihi mekanlar üzerindeki taşıt baskısını her türlü önlemlerin alınarak sınırlandırmanın sağlanması

- Ulaşım türlerinin birbirlerini besleyecek ve tamamlayacak biçimde entegre edilmesi
- Görsel yönden tarihi dokuya olumsuz etki eden ulaşım üst yapılarının oluşturduğu görüntü kirliliğinin giderilmesidir.

Yukarıda amaç ve hedefleri belirtilen planın iptali ile Tarihi Yarımada yeniden imar planı olmayan tarihi bir bölge haline gelmiştir. IV no.lu KTVKK plan kararlarını geçiş dönemi yapılanma koşulları olarak kabul etse de Mimarlar Odası bu kararın iptali için mahkemeye başvurmuştur.

Şekil 28 Tarihi Yarımada (Eminönü-Fatih) Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı (İBB Planlama ve İmar Müdürlüğü, 2003)

4.4. TARİHİ YARIMADA KORUMA YAPISI VE ALANI ETKİLEYEN KANUNLAR

Türkiye’de kültürel ve doğal değerlerin korunması şu kanunlara dayanmaktadır:

- 1983 senesinde kabul edilen 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
- 2004 senesinde kabul edilen 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile değişiklik

Kentsel koruma çalışmalarında yetersiz kalan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu, 21 Temmuz 1983 yılında yürürlükten kaldırılmasıyla, yürürlüğe giren 2863 Sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile korunması gerekli taşınmaz kültür ve doğa varlıkları yeniden saptanmıştır.

2863 sayılı yasa ile “Anıt” kavramı değiştirilerek, yerine “Kültür Varlıkları” tanımlaması getirilmiştir. Yasada tek yapı ölçeğindeki korunması gerekli kültür ve tabiat varlıkları ve sitler olarak iki kavram ön plana çıkmaktadır. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununa bağlı 1989 yılında Resmi Gazetede yayımlanan yönetmeliğin 1. Maddesi uyarınca;

“Taşınmaz kültür varlıkları”, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yeraltında veya su altındaki korunması gerekli taşınmaz varlıkları, “Taşınmaz tabiat varlıkları” ise jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup, ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli yer üstünde, yeraltında veya su altında bulunan taşınmazları ifade etmektedir.

2863 sayılı yasa ile birlikte koruma eylemi, tek yapı ölçeğinden çıkarak kentsel çevre boyutuna geçilmiştir. 3386 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanununda ise tek yapı ve objelerin korunması ile ilgili ayrıntılı tanımlamalara da yer verilmiştir. Bununla

birlikte sit alanlarının kentsel ölçekteki bir planla korunacağı vurgulanmış ve bu planın da “Koruma Amaçlı İmar Planı” olacağı ifade edilmiştir.

27 Temmuz 2004 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 5226 sayılı kanun ise, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve korumayla ilgili diğer bazı yasalarda önemli değişiklikler getirmiştir. Bu kanun koruma çalışmalarında, “Katılımcı Alan Yönetimi Modeli” ile yeni kaynak imkânı sağlaması, örgütlenme modelleri üretmesi, planlama etapları ile uygulamada görev alacak sorumlulukların belirlenmesi ve kullanıcı katılımı sağlanarak sürdürülebilir bir yönetim modeli elde etmeye çalışması açısından bugüne kadar çıkarılan koruma yasalarından ayrılmakta ve uluslararası normlara uygun bir korumayı sağlayıcı nitelikte görülmektedir. Yasa koruma uygulamalarında aynı zamanda; Belediyelerin, valiliklerin ve ilgili kurumların yanı sıra, söz konusu alanla ilgili meslek odalarını, sivil toplum kuruluşlarını ve plandan etkilenen kişilerin katılımını da sağlamaktadır.

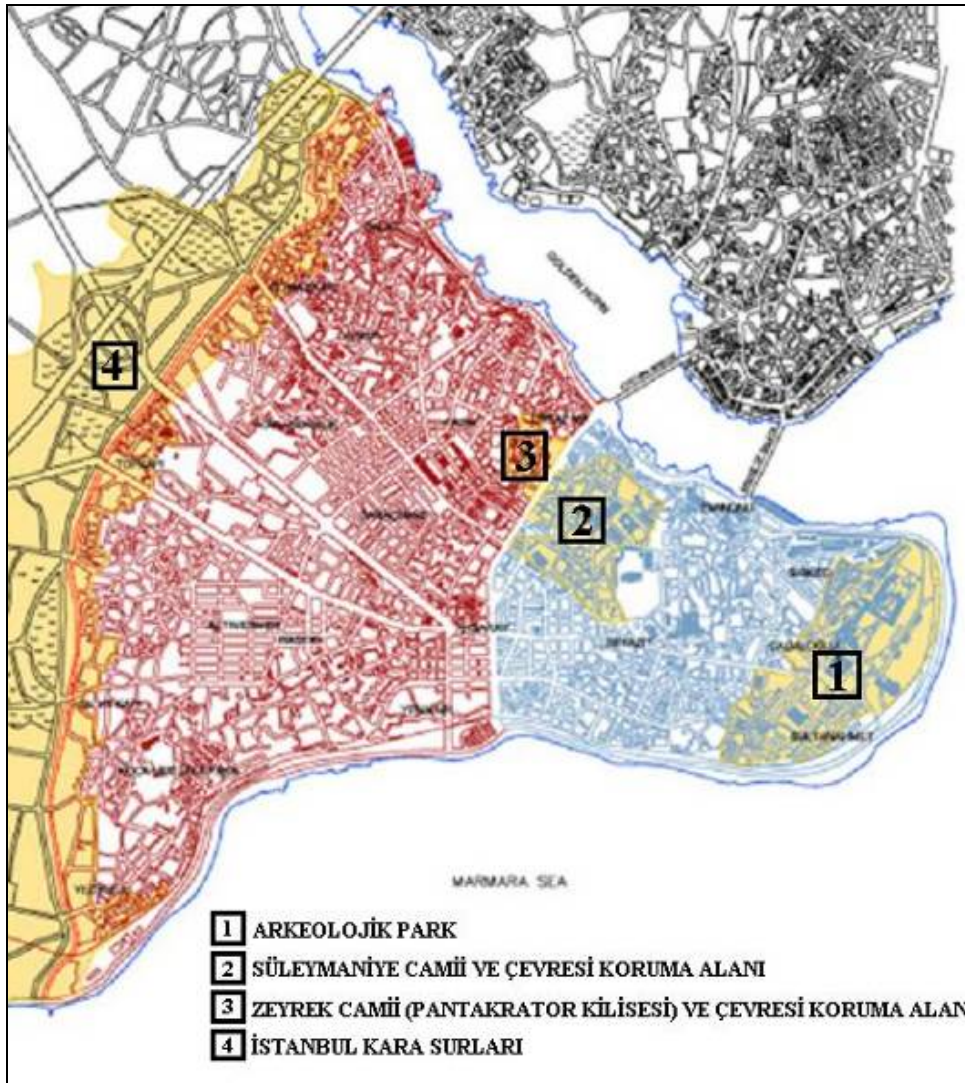
Tarihi Yarımada’yı etkileyen diğer yasalar ise şu şekildedir: (Dinçer, 2009)

- 3194 sayılı İmar Kanunu (İlan tarihi: 09.05.1985)
- 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (İlan tarihi: 10.07.2004)
- 5215 sayılı Belediye Kanunu (İlan tarihi: 09.07.2004)
- 26006 sayılı Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (İlan tarihi: 27.11.2005)
- 5706 sayılı İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Hakkında Kanun (İlan tarihi: 02.11.2007)
- 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (İlan tarihi: 16.06.2005)
- 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu (İlan tarihi: 02.03.1984)

Tarihi Yarımada'nın tümünün sit alanı ilanından önce belli kesimleri Dünya Miras Listesi'nde "İstanbul'un Tarihi Yerleri" olarak yer almıştır. 1985 yılında listeye kabul edilen bu alanlar:

- Sultanahmet Arkeolojik Park (1.Derece Arkeolojik Sit Alanı ve Kentsel Arkeolojik Sit Alanı tamamı)
- Süleymaniye Camii ve Çevresi Koruma Alanı,
- Zeyrek Kilise Camii (Pantokrator) ve Çevresi Koruma Alanı,
- İstanbul Kara Surları'dır.

Şekil 30 UNESCO Dünya Kültür Miras Listesi, İstanbul'un Tarihi Alanları (İBB Planlama ve İmar Müdürlüğü, 2003)

Yukarıda bahsedilen koruma kanunlarının dışında 2005 senesinde kabul edilen 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” da bölgeyi büyük ölçüde etkilemektedir.

Bu kanun sayesinde belediye meclisi tarafından belirlenen yenileme alanlarının bakanlar kurulunun onayından geçmesinden sonra alanlara tekil projeler yapılmasının önü açılmaktadır. Prensip olarak bu projelerin üst plan kararlarına saygı göstermesi beklenirken kanunda böyle bir tanımın yapılmaması sonucu Tarihi Yarımada örneğinde plan ve koruma kararlarına aykırı projelerin hazırlanması ve uygulanmasına sebebiyet vermektedir. Tarihi Yarımada 1/5000 ve 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planları'nın iptalinden önce Fatih Belediyesi'nce ilan edilip uygulama yönünde projeleri hazırlanan Sulukule yenileme alanı bu tip uygulamalara bir örnektir.

Yukarıda bahsedilen konuya Mayıs 2008 tarihli UNESCO-ICOMOS Ortak Heyeti İnceleme Raporu'nda da değinilmiştir. Heyet görüşünü şu şekilde belirtmiştir;

“5366 sayılı kanun çerçevesinde tasarlanan ve uygulanan projelerin özgünlükte ciddi kayıplar yaşanmasına yol açacağından endişe duymaktadır. Bu projelerin sit alanının korumadan ziyade imara ağırlık vermeye mi devam ettiğinin ve böylece sit alanının bütünlüğünün muhafazasına yardımcı olmak yerine tarihi ve kentsel dokunun tahribatına mı neden olduğunun 2009 yılında gözden geçirilmesi gereklidir.”

4.5. TARİHİ YARIMADA YÖNETİM DURUMU YAPISI

Bu bölümde; Türkiye yasalarına göre alan yönetimi tanımları, Tarihi Yarımada üzerinde etkili olan kuruluşlar ve mevcut durumda Tarihi Yarımada üzerinde nasıl bir yönetim yapısının bulunduğu irdelenmekte ve mevcut İstanbul Sit Alanları Alan Yönetimi Başkanlığı'nın işleyişi ve çalışmaları aktarılmaktadır.

4.5.1. Türkiye’de Alan Yönetimi Tanımı

Türkiye Cumhuriyeti içerisinde alan yönetimi esasları; 26006 sayılı Alan Yönetimi ve Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (Yönetmelik) tarafından belirlenmektedir. Yönetmeliğin amacı; ilk maddesinde belirtildiği üzere; ören yerleri, sit alanları ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir yönetim planı çerçevesinde korunması ve değerlendirilmesini sağlamak, yönetim alanlarının belirlenmesi, geliştirilmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere görev alacak danışma kurulu, alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim birimi ve anıt eser kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Alan yönetimi hedefleri 26006 sayılı Yönetmelik (2005) tarafından aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:

a) Alan sınırlarının tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük içerisinde etkileşim sahaları ve tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve sanatsal nedenlerle ilişkili bulunduğu bağlantı noktalarının alanın korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından doğru tespit edilmesinin,

b) Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturmanın yollarının yönetim planı ile gösterilmesinin,

c) Alanın değerini arttırarak uluslar arası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılmasının,

d) Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslar arası işbirliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulmasının,

e) Belirli bir bölge içinde birbirleriyle ilişkilendirilerek sektör oluşturma potansiyeli bulunan sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yaratılmasının,

f) Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yerel halkın işbirliğinin,

g) Sit alanları ve ören yerleri ile etkileşim sahalarının bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teşhir, tanzim ve çevre düzenlemesi ile birlikte alan yönetim amaçları doğrultusunda uluslar arası koruma prensipleri ve sözleşme hükümleri çerçevesinde korunarak yaşatılmasının yanı sıra kullanım ve gelişim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesinin,

h) Kültür varlıklarının yönetiminde, konservasyon alanında, tasarım ve uygulamada, uzmanlık ve ekipmanda yüksek standartların kullanılmasının sağlanmasıdır.

4.5.1.1. Hazırlanma, Onay ve Denetim Süreci

Yönetim alanının belirlenmesi konusunda yetkili idareye sorumluluk veren yönetmelik bu süreç içerisinde meslek odaları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve alanla ilgili kurumlardan görüş alınarak alan belirlemeye katkıda bulunulmasını şart koşmaktadır.

Yönetim planı, kentsel sit ve kentsel sit alanı ile diğer sit alanlarının beraber bulunduğu alanlarda belediye bünyesinde, belediye tarafından atanacak alan başkanı liderliğinde çeşitli meslek gruplarına mensup uzman ve danışmanlardan oluşan bir ekip tarafından oluşturulur. Ekibin liderliğini yapacak başkanın, alanla ilgili daha önceden çalışmalarda bulunmuş, alanı yeterince tanıyan, alan hakkında belirli bir vizyon geliştirebilen, kültürel ve doğal miras yönetimi ile ilgili yeni yaklaşımlar hakkında bilgi sahibi, yönetim politikaları ve uygulamaları hakkında deneyimli, üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, arkeoloji, sanat tarihi, kamu

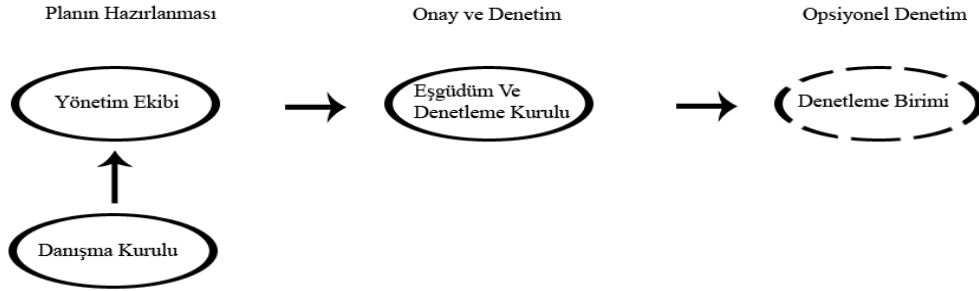
yönetimi, işletme ve ekonomi bölümlerinden mezun olmuş bir kişi olması gerektiği belirtilmektedir. Ekibin geri kalanı için alan başkanı için şart koşulan meslek gruplarının yanı sıra gerek duyulduğu takdirde sosyolog, tarihçi, ekonomist ve turizm işletmecilerinin de dahil edilebileceği belirtilmektedir. Yönetim planının hazırlanmasında ekibin başını çeken alan başkanı ayrıca gerekli kaynakların yönetimini sağlamak için ilgili kurum ve kişilerle işbirliğini sağlamak, yıllık bütçe teklifleri hazırlamak ve yıllık hedeflerin gerçekleşmesi ve gerekli hizmetlerin temini için yetkili idare ile çalışma programları belirlemek, şartname taslakları hazırlamakla yükümlüdür.

Planın hazırlanma süreci beş ana başlıkta toplanmıştır. Bunlar:

- a) Mevcut durum tespiti: Alanın yönetim, işlev ve koruma ihtiyaçlarının belirlenmesi, ilgili kurum ve kuruluşlarla bağlantı kurulması.
- b) Alan analizi: Alanın öneminin belirlenmesi, sorunlarının tespiti, alanın taşıma kapasitesinin tespiti, işlevsel ve yönetsel analizinin yapılması.
- c) Alanın vizyonunun belirlenmesi ve esas politikaların oluşumu: Yönetim planının, alanın geleceğe ait vizyonunu belirleyecek, işletme, yönetim, idari ve finansal modelleri içerecek, ulusal ve uluslararası platformda alanın sunumunu ve tanıtımını sağlayacak yönetim, koruma, kullanma, sunum ve tanıtım, ziyaretçi politika ve stratejilerinin belirlenmesi.
- d) Çalışma programı, zamanlama ve projelerin belirlenmesi: Alan yönetiminde yer alacak kurum ve kişilerin görev tanımlarının yapılması ve bunların gerçekleştirilmesine ilişkin çalışma programlarının, bütçe analizlerinin hazırlanması ile finans kaynaklarının, belirlenmesi, kısa, orta ve uzun vadede yapılacak işlere ait bir eylem planının oluşturulması ve proje tanımlarının yapılması.
- e) İzleme, değerlendirme ve eğitim süreçlerinin tanımlanması: Yönetim planının uygulamasının izlenmesi, değerlendirilmesi ve bu süreçte yer alacak tarafların eğitimine ilişkin programların hazırlanmasıdır.

Süreç içerisinde yönetim ekibi'nin yanı sıra anit kurulu, danışma kurulu, eşgüdüm ve denetleme kurulu ve gerek görülmesi durumunda eşgüdüm ve denetleme kurulunun denetim görevini yürütmek üzere bir denetim biriminin kurulması gerektiği belirtilmektedir. Danışma kurulu yetkili idare ve alan başkanı tarafından tespit edilen en az beş üyeden oluşur ve yılda en az bir kere toplanır. Eşgüdüm ve denetleme kurulu ise alan başkanı, danışma kurulu üyelerinden seçilecek iki temsilci ve hizmetine ihtiyacı duyulan idarelerin temsilcilerinden oluşur.

Danışma kurulunun önerileri doğrultusunda yönetim ekibi tarafından hazırlanan yönetim planı eşgüdüm ve denetleme kurulu tarafından onaylanır ve uygulaması denetlenir. Gerek duyulması halinde oluşturulacak denetleme birimi eşgüdüm ve denetleme kurulunun denetim görevini yürütür. İlgili yönetmelikte yılda en az bir kere toplanma zorunluluğunda olan danışma kurulu toplantılarında belirlenen görüşlerin tutanağa bağlanarak eşgüdüm ve denetleme kuruluna iletileceği tanımlanmaktadır. Bu görüşlerin sadece tutanağa bağlanıyor olması uygulanması konusunda yasal bir sorumluluk getirmemektedir.

Şekil 31 26006 No'lu Yönetmeliğe Göre Alan Yönetimi Hazırlanma Süreci

26006 sayılı yönetmelik (2005), eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanacak yönetim planının tüm kamu kuruluşları, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişilikler tarafından uyulma zorunluluğunu getirmekte, fakat plana uyulmaması durumunda ne tip yaptırımlar olacağını tanımlamamaktadır.

4.5.2. Tarihi Yarımada Üzerinde Etkili Kuruluşlar

Tarihi Yarımada alan yönetimi süreçlerini tanımlamadan önce Tarihi Yarımada üzerinde söz sahibi olan birçok kuruluş olduğu ve alan yönetiminin sağlanabilmesi için bu kuruluşlar arasında koordinasyon sağlanması veya yetkilerinin azaltılması gerektiğinin belirtilmesinde fayda görülmektedir. MSGSÜ'de yaptığı konuşmada Dinçer (2009) bu kurumlardan birkaçını kısaca; Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB), Alan Yönetimi Başkanlığı, İstanbul 2010 Ajansı, Fatih Belediyesi, İstanbul IV no.lu KTVK Kurulu, Yenileme Alanları KTVK Kurulu, DHL/Ulaştırma Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, KUDEP, BİMTAŞ, TOKİ, KİPTAŞ olarak sıralamıştır. Aşağıda bu kuruluşların Tarihi Yarımada üzerine hangi yetkilerle ne gibi etkileri olduğuna dair kısaca değinilmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı 2003 tarihli 4848 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun uyarınca tarihi ve kültürel varlıkları korumak, bu bağlamda ilgili kuruluşlar ve yerel yönetimlerle işbirliği yapmak ve bu birimleri yönlendirmek ile görevlidir. Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı, taraf devlet temsilcisi olarak UNESCO Kültür Miras Listesi alanlarına dair yönetim planı hazırlamakla yükümlüdür. Tarihi Yarımada üzerindeki Kültürel Miras Alanları üzerindeki yükümlülüğünü Alan Yönetimi Başkanlığı'na yetki devri yaparak gerçekleştirmektedir.

09.07.2004 tarihli 5215 sayılı Belediye Kanunu ve 10.07.2004 tarihli 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu alan üzerinde etkili olan İstanbul Büyük Şehir Belediyesi ve Fatih Belediyesinin yetkilerini tanımlamaktadır. İstanbul Büyük Şehir Belediyesi, hem Tarihi Yarımada ile ilgili koruma planlarını hazırlamıştır hem de metropol ölçeğindeki kararlarıyla alanı etkilemektedir. Fatih Belediyesi ise Tarihi Yarımada üzerinde yenileme alanları önerebilmekte, bu alanlar bakanlar kurulu tarafından onaylandıktan sonra alanlar üzerinde mevcut imar planı haricinde planlama çalışmaları yürütülebilmektedir.

2985 sayılı Toplu Konut Kanunu'nda 24.07.2008 tarihinde yapılan değişiklikler ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığı kendi arsası ya da dönüşüm alanları üzerinden her ölçekte plan ve imar planı yapma yetkisine sahip olmuştur. Ayrıca 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve

Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun gereği yenileme alanları üzerinde yapılacak uygulamalarda TOKİ ile ortak çalışmalar yapılabileceği belirtilmektedir. Yine 5366 sayılı kanun uyarınca yenileme alanları üzerinde yapılan plan çalışmaları yenileme alanları için oluşturulacak Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurul'ları tarafından onaylanmak zorundadır.

1989 tarihli 20065 sayılı yönetmeliğe göre Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları; koruma amaçlı imar planları ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip onama, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma alanlarının tespitini yapma gibi görevlerle yükümlüdür. Dolayısıyla Tarihi Yarımada'daki yenileme alanları haricindeki tarihi yapılarla ilgili çalışmalar İstanbul IV no.lu KTVK Kurulu'nun onayından geçmek zorundadır.

2008 tarihli 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'na göre kamu kurum ve kuruluşları, koruma imar planlarını düzenlerken vakıf kültür varlıklarıyla ilgili hususlarda (Vakıflar) Genel Müdürlüğün görüşünü almak zorundadırlar. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmaz mallarla ilgili olarak belediyeler ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan uygulama imar ve parselasyon planlarının, askıya çıkarılmadan önce ilgili idareler tarafından Genel Müdürlüğe bildirilmesi zorunludur. Ayrıca aynı kanuna göre Vakıflara ait kültür varlıkları ile ilgili tespit, onarım, kamulaştırma vb. çalışmaların yapılması Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce yürütülmektedir. Tarihi Yarımada üzerindeki vakıf mülkiyetindeki yapılar ve alanlar bu kanuna tabi tutulmaktadır.

2007 tarihli 5706 sayılı İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Hakkında Kanun gereği kurulan İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı'nın görevleri arasında proje çerçevesinde yer alacak tüm kültürel ve sosyal içerikli sergi, konser, gösteri, konferans, şehircilik ve turizm çalışmalarını planlamak, iletişim ve tanıtım stratejilerini tespit etmek ve bunlarla ilgili çalışmaları takip etmek bulunmaktadır. Ajans ayrıca 2010 Kültür Başkenti olgusunda önemli odak noktalarından biri olan Tarihi Yarımada üzerinde yapılacak tekil veya bütüncül fiziksel müdahaleleri kapsayan proje tekliflerine fon sağlamaktadır.

Ulaştırma Bakanlığı ise 09.04.1987 tarihli 3348 sayılı Ulaştırma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun sayesinde Tarihi Yarımada'yı da etkileyen

büyük ölçekteki ulaşım projelerine (Harem-Kumkapı lastik tekerlekli tüp geçiş projesi, Marmaray projesi gibi) karar verip ihaleye çıkarabilmektedir.

2005 tarihli 25842 sayılı Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları İle Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik'e göre kurulan KUDEP de Tarihi Yarımada üzerindeki taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarına yapılacak olan müdahalelerde onay, müdahale ve denetleme yetkilerine sahiptir.

BİMTAŞ (Boğaziçi İnşaat Müşavirlik A.Ş.); 1997'den itibaren planlı kentsel alt ve üst yapı yatırımlarının gerçekleşmesi için, İstanbul Büyükşehir Belediyesinin, İştiraklerinin, İlçe Belediyelerinin, Kamu ve Özel kuruluşların Mühendislik, Müşavirlik, İnşaat Kontrollüğü ve Proje Hizmetlerini yürüten bir İstanbul Büyükşehir Belediyesi kuruluşudur (URL-3, 2009). Bahsedilen kuruluş bu bağlamda Tarihi Yarımada üzerinde planlama ve tasarım çalışmaları da yürütmüştür.

KİPTAŞ (Konut İmar Plan Sanayi ve Ticaret A.Ş.), 1987 yılında yabancı sermaye ortaklığı ile imar planı ve mimari projeler yapmak üzere İMAR WEIDLEPLAN ismiyle kurulmuştur. 1989 yerel seçimlerinden sonra atıl hale gelerek tasfiye edilme noktasına gelmiş, akabinde yapılan 1994 yerel seçimlerini takiben, İstanbul Konut İmar Plan Sanayi ve Ticaret A.Ş. unvanını alarak yeniden teşekkül ettirilmiş bir Büyükşehir Belediyesi kuruluşudur (URL-4, 2009). İstanbul'da büyük ölçekte toplu konut çalışmaları yapan bu kuruluş Tarihi Yarımada üzerinde de parsel bazında çalışmalar yapmaktadır.

Tarihi Yarımada üzerinde çeşitli etkileri olan bu kuruluşları koordine eden bir birim mevcut değildir.

4.5.3. Tarihi Yarımada'da Alan Yönetimi Süreci ve Mevcut Alan Yönetim Durumu

Tarihi Yarımada üzerinde, alan yönetimi planı hazırlanmasıyla ilgili tartışmalar 26006 sayılı alan yönetimi ile ilgili yönetmeliğin (2005) onayının öncesine ve sonrasına yayılmaktadır. Bu dönemlerde yapılan çalışmalarda (Gülersoy ve diğ., 2004) Türkiye’de yerel otoritelerin tarihi alanların üzerinde yönetim açısından rolünün büyük olduğu fakat aralarındaki işbirliği seviyesinin düşük olduğundan bahsedilmekte, ulusal, uluslararası ve yerel otoriteler ile özel sektörün etkili işbirliği ve eşgüdüm sağlayabilecek yönetim ajansları bünyesinde toplanarak yönetime katılması gereğine değinilmektedir. Bu fikirler aynı dönemlerde konu uzmanlarının katıldığı panel ve toplantılarla da desteklenmektedir. Tarihi Yarımada için uluslararası deneyimlerin de bulunduğu bağımsız bir danışman ekibin yönlendirmesiyle; özel sektör, kamu sektörü ve sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin katılımıyla bir ortaklık altında alan yönetimi planı hazırlanması (Kocabaş, 2006b) görüşü üzerinde durulmaktadır.

Yukarıda bahsedilen görüşlerle paralel zamanda Tarihi Yarımada üzerinde “Müze Kent” projesi adı altında planlama ve tasarım çalışmaları başlamıştır. Başlangıcı 2004 yılına dayanan bu süreçte; Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB), İstanbul Valiliği ve Vakıflar Genel Müdürlüğü gibi kurumların ortaklığında ve çeşitli bilim dallarının uzmanlarından oluşan bir danışma kurulu ve izleme komitesinin işbirliğiyle oluşturulan ortak protokol Tarihi Yarımada, Haliç ve Beyoğlu bölgelerine yönetim planlarının hazırlanmasını gündeme getirirse de dönemdeki bakan değişikliğinden dolayı çalışmanın yönünde değişiklikler olmuştur. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın yetkilerini İBB’ye devretmesiyle 21.05.2005 onaylı Tarihi Yarımada 1/5000 ve 1/1000 Koruma Amaçlı İmar Planları’nı destekleyecek bir tasarım projesi İBB idaresinde yürütülmeye başlanmıştır (Üzmez, 2007).

Yukarıda bahsedilen projenin ihalesini BİMTAŞ, 25.11.2005 tarihinde alarak İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi (İMP) bünyesinde çalışmalarına başlamıştır. İhale projesinin adı, “İstanbul Tarihi Yarımada Fatih Ve Eminönü İlçeleri Sit Alanları 1/5000 Ve 1/1000 Ölçekli Koruma Planları

Doğrultusunda Kentsel Koruma-Yenileme-Dönüşüm Kapsamında Ekonometrik Model Oluşturulması Amaçlı Kentsel Tasarım Projesi”dir. Proje şartnamesinde on iki safhalık bir süreç tanımlanmıştır. Bu projenin tasfiye edildiği 22.08.2007 gününe kadar on iki safhalık proje teknik şartnamesinin ilk beş safhasının çalışmaları yapılmış ve teslim edilmiştir. Teslim edilen çalışmalar arasında Tarihi Yarımada hakkında veri temini, analizler, kentsel tasarım fikir projeleri, bitkilendirme, kent mobilyaları, rölöve ve silüet çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmaların üretilecek alan yönetimi planı kapsamında envanter ve altlık olarak faydalı olabileceği ama güncellenmeye gereksinim duydukları düşünülmektedir. Bu ilk beş safha dışında kalan safhalardaki, alan yönetimi çalışmalarına fayda sağlayabilecek maddelerden eylem planı hazırlanması, tarihi miras bilgi sistemi oluşturulması, envanter üretiminde devam edilmesi (rölöve, silüet çizimleri) gibi unsurlar çalışılmamıştır.

Bu süreçler arasında UNESCO Dünya Miras Komitesi, otuzuncu oturumunda (2006) İstanbul’un kültür miras listesindeki alanları için Şubat 2008’e kadar bir yönetim planı hazırlaması ve bu bağlamda yönetim, izleme organlarını tanımlanması gerektiği konusunda görüş bildirmiştir. UNESCO’nun bu görüşünü takiben İstanbul Valiliği öncülüğünde geniş katılımlı, farklı kurumların, yönetim birimlerinin, üniversitelerin ve sivil toplum örgütlerinin temsil edildikleri İstanbul Kültürel Miras Alanları İzleme Komitesi kurulmuştur. Komitenin temel görevi, listeye kayıtlı alanlardaki uygulama ve yaklaşımları sorumlu olarak izlemek, koruma sorunlarını tartışarak paylaşmak, süreci destekleyerek kolaylaştırıcı olmaktır (İncedayı, 2008). Komite; alan başkanlığı, danışma kurulu ve eşgüdüm ve denetleme kurulunun oluşturulması süreçlerinde İstanbul’un tarihi alanlarında yapılan projeleri izlemiş, ilgili kurumlara gerekli yönlendirmeleri yapmış ve UNESCO Dünya Miras Merkezi’ne iletilen ilerleme raporlarına katkıda bulunmuştur. Alan yönetimi başkanlığı kapsamındaki danışma kurulunun etkin bir şekilde çalışmaya başlamasıyla beraber günümüzde az sayıda toplantı yapan izleme komitesi yerini yavaş yavaş bu kurula bırakmaktadır. İzleme komitesinin birçok üyesi de danışma kurulunda yer almaktadır. Yönetim planının hazırlanmasıyla beraber eşgüdüm ve denetleme kurulunun da etkin hale gelmesiyle komite ortadan kalkacaktır (Binan, 2009).

26006 sayılı yönetmelik gereği Kültür ve Turizm Bakanlığı yönetmelik hükümlerini yürütmekle yükümlüdür. Bu yürütme, bakanlığın yerele yetki devri yapmasıyla

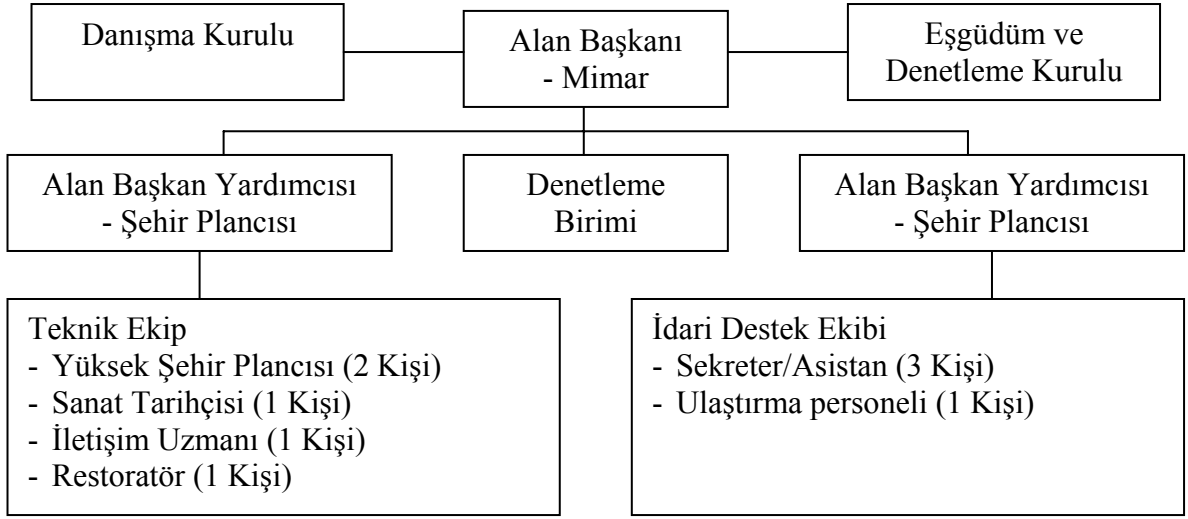
gerçekleşmektedir. Bu bağlamda alan yönetimi başkanlığının resmen kurulması Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın İBB'ye yetki vermesi ve İBB'nin 15.09.2006 tarihli kararı ile gerçekleşmiştir. Bu kararı takiben 27.10.2006 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından mimar İhsan Sarı'nın alan başkanı atanmasıyla Tarihi Yarımada'nın yönetim planı hazırlığı süreci başlamıştır. İBB, çalışmalarını yürütmesi için İstanbul Sit Alanları Yönetimi Başkanlığı'na Fatih ilçesi, Molla Hüsrev Mahallesi Kayserili Ahmet Paşa Sokağı No 16'da bulunan Kayserili Ahmet Paşa Konağı'nın mabeyn bölümü'nü tahsis etmiştir. Fakat bu yapının tahsisi alan başkanının atanmasından bir yıl sonra, Ekim 2007 itibariyle yapılmıştır. Başkanlığın sekreteryaya hizmetleri İBB tarafından karşılanmaktadır (Özupak, 2009).

Şekil 32 İstanbul Sit Alanları Alan Yönetimi Başkanlığı Binası, Kayserili Ahmet Paşa Konağı

Alan yönetimi başkanlığı; danışma kurulu, eşgüdüm ve denetleme kurulu ve alan yönetimi başkanı altındaki üç birimden oluşmaktadır. Bu birimler, denetleme birimi, alan başkanı yardımcılarında birine bağlı teknik ekip ve diğer yardımcıya bağlı idari destek ekibidir. Bu birimlerden denetleme birimi 26006 sayılı yönetmelik (2005) gereği alan yönetimi planının hazırlanmasının ardından oluşturulacağı için henüz

kurulmamıştır (Sarı, 2009). Diğer ekiplerde çalışanların uzmanlık alanları aşağıdaki şekilde belirtilmektedir.

Şekil 33 İstanbul Sit Alanları Alan Yönetimi Başkanlığı Kurumsal Yapısı (Özupak, 2009)

Alan başkanına doğrudan bağlı olan idari destek ve teknik ekiplerinin kurumsal yapılanma ve kapasitesinin oluşturulmasının ardından Tarihi Yarımada ile ilgili kurum temsilcileriyle görüşmeler başlamıştır. Bu süreçlerde; danışma kurulu ile eşgüdüm ve denetleme kurulunun oluşturulması, danışma kurulu ile ortak çalışma içerisinde alan yönetimi sınırlarının belirlenmesi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'na iletilmesi, alan yönetimi plan taslağı ve teknik şartnamesinin oluşturulması konusunda çalışılmıştır. Ayrıca alan yönetimi başkanlığının tanıtımı, ilgili toplantılara bilgi almak ve görüş bildirmek için katılımlar, UNESCO Dünya Kültür Miras Merkezi ile görüşmeler, yönetim planının hazırlanması için ön çalışmaların yapılması ve teknik dokümanların hazırlanması da bahsedilen birim tarafından yürütülmüştür (Özupak, 2009).

Alan yönetimi başkanlığı kapsamındaki danışma kurulu, resmi olarak Tarihi Yarımada Yönetim Planı Alanı sınırları 21.04.2009 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından onaylandığında kurulmuştur. Fakat kurul resmi olarak oluşturulmadan önce, Mart 2008 itibarıyla çalışmalarına başlamıştır (Terzi, S.Ö., 2009). Danışma kurulu, devlet kurumları, meslek odaları ve üniversitelerin ilgili bölüm uzmanlarından oluşmaktadır. Kurul üyeleri, bünyesindeki üye adedi ve temsilcilik yapısına göre aşağıdaki şekilde verilmektedir.

Devlet Kurumları	Uzman Üyeler	Üniversiteler	Meslek Odaları
İstanbul Valiliği (2)		İstanbul Üniversitesi (2)	İstanbul Ticaret Odası (2)
İstanbul Büyükşehir Belediyesi (2)		İstanbul Teknik Üniversitesi (2)	Mimarlar Odası (2)
Fatih Belediyesi (2)		Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (2)	Şehir Plancıları Odası (2)
Eyüp Belediyesi (2)		Yıldız Teknik Üniversitesi (2)	
Zeytinburnu Belediyesi (2)			
Bayrampaşa Belediyesi (2)			
Vakıflar Bölge Müdürlüğü (2)			
14 Üye	11 Üye	8 Üye	6 Üye
Uluslararası Organizasyonlar	Sivil Toplum Kuruluşları	Muhtarlıklar	Toplam Üye Sayısı
ICOMOS Türkiye (2)	Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği (1)	Süleymaniye Muhtarlığı (1)	
2 Üye	1 Üye	1 Üye	43 Üye

Şekil 34 İstanbul Sit Alanları Alan Yönetimi Başkanlığı Danışma Kurulu Üye Temsilcilikleri

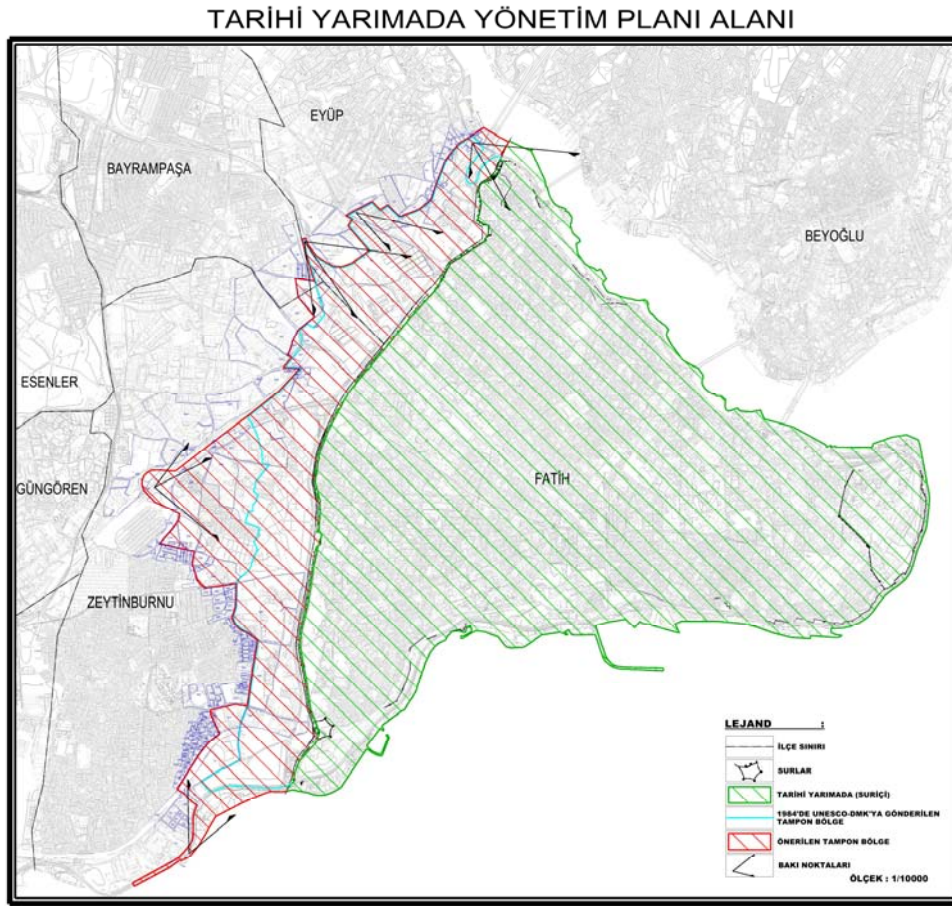
Eşgüdüm ve denetleme kurulu ise 26006 sayılı yönetmelikteki (2005) tanımına uygun olarak; İstanbul Valiliği, İBB, Fatih Belediyesi, Eyüp Belediyesi, Zeytinburnu Belediyesi ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden birer üye, alan başkanı ve danışma kurulu üyelerinin kendi aralarında seçtiği iki üye olmak üzere oluşturulmuştur.

Danışma kurulu çalışmalarına başladığı tarihten itibaren yirminin üzerinde toplantı yapmıştır. İlk toplantılarda kurul bünyesindeki görev dağılımı düzenlenmiş ve alan yönetimi kavramının irdelenmesine yönelik tartışmalar ve çalışmalar yapılmıştır. Bu ön hazırlıkları takiben Tarihi Yarımada'nın alan yönetimi planının hazırlanabilmesi için alan sınırlarının belirlenmesine yönelik tartışmalar başlamıştır. Danışma kurulu, özellikle bir tampon bölge belirlenmesi konusunda UNESCO Dünya Kültür Miras Merkezi'nin Tarihi Yarımada tampon bölge seçimi konusunda Kadıköy ve Prens Adaları'nı da kapsayan bir alan önerisini de göz önüne bulundurarak çekimser kalmıştır. Kurul, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na; Tarihi Yarımada'yı çevreleyen Beyoğlu, Boğaziçi gibi bölgelerin üstün evrensel değerler taşıyan sit alanları olduğu, bu alanların tampon bölge olarak belirlenmesi yerine kendi yönetim planlarının hazırlanması gerektiği ve tampon bölge çalışmalarının İstanbul'un tüm sit alanlarının beraber ele alınarak yapılabileceğine dair görüş bildirmiştir. Bakanlık bu görüş karşılığında ilk etapta Tarihi Yarımada için bir çalışma yapılabilmesi için tampon

bölge sınırı belirlenmesi talebini yinelemiştir. Bu bağlamda danışma kurulu ve yönetim ekibi ortak çalışması sonucu yönetim planı alanı sınırlarına tampon bölge belirlenerek Kültür ve Turizm Bakanlığı'na iletilmiş ve sınırlar 21 Nisan 2009 tarihinde bakanlık tarafından onaylanmıştır (Binan, 2009). Sınırların onaylanmasıyla bakanlık alan yönetimi başkanlığına yetki devri yapmış olmaktadır (Sarı, 2009).

Danışma kurulu ayrıca Tarihi Yarımada alan yönetimi süreçleri konusunda ilgili kuruluşlarla görüşmeler yaparak kendini tanıtmış, Şubat 2009'da UNESCO Dünya Kültür Miras Komitesi'ne iletilen alan yönetimi planı taslağı ve alan yönetimi planı teknik şartnamesi üzerinde çalışmalar yapmıştır (Binan, 2009).

Şekil 35 Tarihi Yarımada Yönetim Planı Alanı Sınırları (Sarı, 2009)

26006 sayılı yönetmelikte (2005) alan yönetimi sırasında yapılacaklar ve görevlerin tanımlı olmasına rağmen alan yönetimi planı hazırlanması konusunda finansman boyutu hakkında bir tanımlama yapılmamaktadır. Alan yönetimi ekibi, alan yönetimi plan sınırlarının onaylanmasının ardından planın ana hatlarını belirleyerek planın

hazırlanması için bir teknik şartname hazırlamış bulunmaktadır. Fakat hazırlanan şartnamenin ihaleye çıkarılabilmesi için yerel yönetim kapsamında bir finansman tanımı bulunmamaktadır. Bu bağlamda yönetim ekibi Tarihi Yarımada yönetim planının hazırlanması işinin ihaleye çıkarılabilmesi için İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı'na kaynak başvurusunda bulunmuştur. Ajans başvuruyu prensipte kabul etmiş durumda olsa da kaynak aktarımı için resmi bir işlem henüz yapılmamıştır (Sarı, 2009).

4.6. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Tarihi Yarımada, tarihi boyunca çeşitli plan süreçleri geçirmiştir. 20. yy.'ın ilk yarısında üzerinde fiziksel ve klasik planlama çalışmaları yapılan Tarihi Yarımada'nın UNESCO Dünya Kültür Miras Listesi'ne 1985 yılında kabul edilmesiyle birlikte yapılan planların koruma öncelikli bir hal alması gözlemlenmektedir. Uluslararası kabullerin getirdiği ve miras listesi üyeliği için artık bir gereksinim olan "alan yönetimi planı" hazırlanması süreçleri Tarihi Yarımada üzerinde de başlamış bulunmaktadır.

Tarihi Yarımada için alan yönetimi sınırlarının Nisan 2009 itibariyle resmi olarak belirlenmesi, İstanbul Sit Alanları Alan Yönetimi Başkanlığı'nın Ekim 2006'da kurulmasından itibaren geçen yaklaşık iki buçuk seneye işaret etmektedir. Bu süre içerisinde alan yönetimi plan taslağı konusunda çalışmalar yapılmış olsa da yönetim planı hazırlanması işinin hala başlamadığı görülmektedir. Önceki bölümlerde aktarılan bilgilerin ışığında Tarihi Yarımada üzerinde etkili birçok aktör olduğu, bu aktörlerin hazırlanan planları uyum içinde uygulaması için yeterli yasal altyapının sağlanamadığı ve 2006 senesinin sonlarında bahsedilen koordinasyonunun sağlanabilmesi için resmen başlatılan alan yönetimi sürecinin yavaş ilerlediği görülmektedir.

5. TARİHİ YARIMADA İÇİN BİR YÖNETİM MODELİ ÖNERİSİ

Çalışmanın başında da belirtildiği gibi tarihi kent çekirdeklerinin korunmasının güçleştiği, küresel sermayenin bu alanlara baskı yaptığı ve tarihi çevreyi hızla değiştirdiği dönemlerdendir. Bu tip olgular dünya çapında, tarihi merkezlerde gözlemlenmekte ve tarihi çekirdeklerin korunması için yerel-küresel çözümler üretilmeye ve paylaşılmaya çalışılmaktadır.

Hazırlanan çalışma boyunca Floransa (İtalya), Çatalhöyük (Türkiye) ve diğerlerine göre daha derinlemesine üzerinde durulan Mostar (Bosna-Hersek) kentlerinin tarihi alanları koruma yolunda izledikleri alan yönetimi metotları incelenmiş ve modellerin güçlü-zayıf yönleri irdelenerek İstanbul, Tarihi Yarımada için bir alan yönetim modeli oluşturulmaya çalışılmıştır.

Tarihi Yarımada geçmişinde planlama bağlamında üzerinde çokça çalışılmış bir alandır. Fakat özellikle son otuz sene içerisinde alan için hazırlanan planlar uygulamaya geçilemeden iptal edilmekte ve alan sürekli geçici imar koşulları kabul edilerek kendi haline bırakılmaktadır. Alan üzerindeki yetki karmaşaları, alandaki etkin aktörlerin koordine edilememesi ve hazırlanan planların geniş bir katılım altyapısı olmaksızın hazırlanıyor olması bu sorunun altında yatan temel nedenlerdendir ve aşılabilmesi için Tarihi Yarımada'ya özel bir yönetim sisteminin geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

5.1. YASAL YAPI

27.11.2005 tarihli, 26006 sayılı Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (Yönetmelik) Türkiye'de alan yönetimi hazırlanma süreçlerini kapsamlı bir şekilde yasal boyuta taşısa da eksiklikler içermektedir. Etkin bir alan yönetimi sürecinin sağlanabilmesi ve çalışmanın ilerisinde önerilen yönetim modelinin işlevsel olabilmesi için yönetmelikte bazı değişiklikler yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Yönetmelik, yönetim planlarının ihale yoluyla ya da doğrudan yetkili idare tarafından hazırlanabileceğini belirtmektedir. Fakat yönetim planlarının değişken ve sürekli olduğu (Üzmez, 2007) göz önünde bulundurulursa alan yönetimi planı işinin ihale yoluyla yapılması bu süreçte gereken izleme ve revizyon aşamalarının sağlıklı yürütmesine sebep olabilir. Planın tamamlanması ardından gereken revizyonlarda yeni ihalelere çıkılması ve bu ihaleleri değişik kurumların alması ihtimali alan yönetimi planı hazırlama sürecindeki birikimlerin etkin kullanımını güçleştirme potansiyeline sahiptir. Bu sebeple yönetim planı hazırlanması süreci ihale yöntemiyle değil yerel yönetimin bünyesinde sürekliliği sağlanacak bir birim tarafından yürütülmelidir (Gülersoy, 2009). Bu durumun sağlanması için ilgili yönetmelikte konu ile ilgili düzeltmelerin yapılması gerekmektedir.

Yönetmelik, kamu kuruluşu, belediyeler, gerçek ve tüzel kişileri onaylanan yönetim planına uymak zorunda kılmaktadır. Hazırlanan planların onay ve izleme süreçlerinin Yönetmelikte tanımlandığı gibi eşgüdüm ve denetleme kurulu tarafından yürütülmesi uygun bulunsa da uygulama aşaması için yönetmelikte alanla ilgili kurumlara yaptırımların tanımlanması ve plana uyulmadığı durumlarda ne gibi çalışmalar yapılacağı belirtilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Günümüzde Tarihi Yarımada, yenileme alanları üzerindeki çalışmalar, İstanbul'un üst ölçekli ulaşım kararlarından gelen ulaşım çalışmaları gibi olgularla parçacıl olarak ele alınmaktadır. TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi de alan üzerinde süregelen bu çeşitli projelerin koordinasyonsuzluğu konusundaki görüşünü açıklamasında (2008) şu şekilde belirtmiştir;

“Bugün itibariyle, yönetim alanı olarak belirlenen alanlar içerisinde, birkaç yıldan bu yana - birçoğu zaten üst ölçekli planlardan da bağımsızca geliştirilmiş olan - çok sayıda proje ve çeşitli uygulamalar hüküm sürmektedir. Yönetmelik içinde barındırdığı tüm olumlu kavramlara rağmen, bir alanın yönetim alanı olarak ilan edilmesinin ardından bu alanda sürdürülen proje ve diğer uygulamaların durumunun ne olacağına yönelik düzenlemeler getirmemiştir. Bu nedenle, bir yandan alan yönetim planı hazırlanırken, diğer taraftan çeşitli tür ve ölçeklerde proje ve uygulamalar, yönetim planından bağımsızca yoluna devam etmektedir. Oysaki yönetmelikte tanımlanan Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu'nun en temel görevi alanda sürmekte

olan projelerle yönetim planı arasında eşgüdümün sağlanması olmalıdır. Kurul, gerektiğinde alanda sürmekte olan projeleri, yönetim planı en azından belli bir aşamaya gelinceye kadar askıya alabilmelidir”.

Şehir Plancıları Odası'nın bu görüşü doğrultusunda Yönetmelik'te eşgüdüm ve denetleme kuruluna bahsedilen yetkilerin verilmesinin, alan yönetimi planı hazırlama çalışmaları sürerken devam eden parçalı projelerin koordine edilmesine ve mevcut koordinasyonsuzluktan kaynaklanan somut ve soyut miras kaybının önüne geçilmesinde faydalı olacağı düşünülmektedir.

Yönetmelik'te yeniden ele alınması gereken başka bir konu da alan yönetimi sürecinde oluşturulan danışma kurulunun yetkileridir. Çalışılan alan üzerindeki etkin kurum, sivil toplum örgütü, üniversite temsilcileri ve uzman üyelerden oluşan bu kurulun aldığı toplantı kararları Yönetmelik tanımına göre tutanağa bağlanmakta ve bir öneri niteliğinde olmaktadır. Oysa geniş katılım altyapısı olan bu kurul bünyesinde varılan ortak kararların yönetim planı hazırlığı sırasında bağlayıcı niteliği olması gereklidir.

5.2. ÖNERİ YÖNETİM BİRİMİ KURUMSAL YAPISI VE MEVCUT YAPI İLE ENTEGRASYONU

İncelenen Floransa ve Mostar örneklerinde de görüldüğü üzere iki kent de UNESCO Kültür Miras Listesi'ne giren alanlarının yönetimi için yerel belediyeleri bünyesinde alan üzerinde geniş yetkileri olan daimi birimler oluşturmuşlardır. Bu birimler bünyelerinde devletin ve belediyenin çeşitli kademelerinde ortaklıklar barındırsalar da alan üzerindeki koordinasyonu sağlamak ve nihai kararları vermektedirler. Bu durum alan üzerindeki yetki karmaşasını önlemekte, hazırlanan planların sürekliliğini sağlamak ve revizyon süreçlerini kolaylaştırmaktadır. Tarihi Yarımada için de benzeri, özel yetkilerle donatılmış bir birim oluşturulması önerilmektedir.

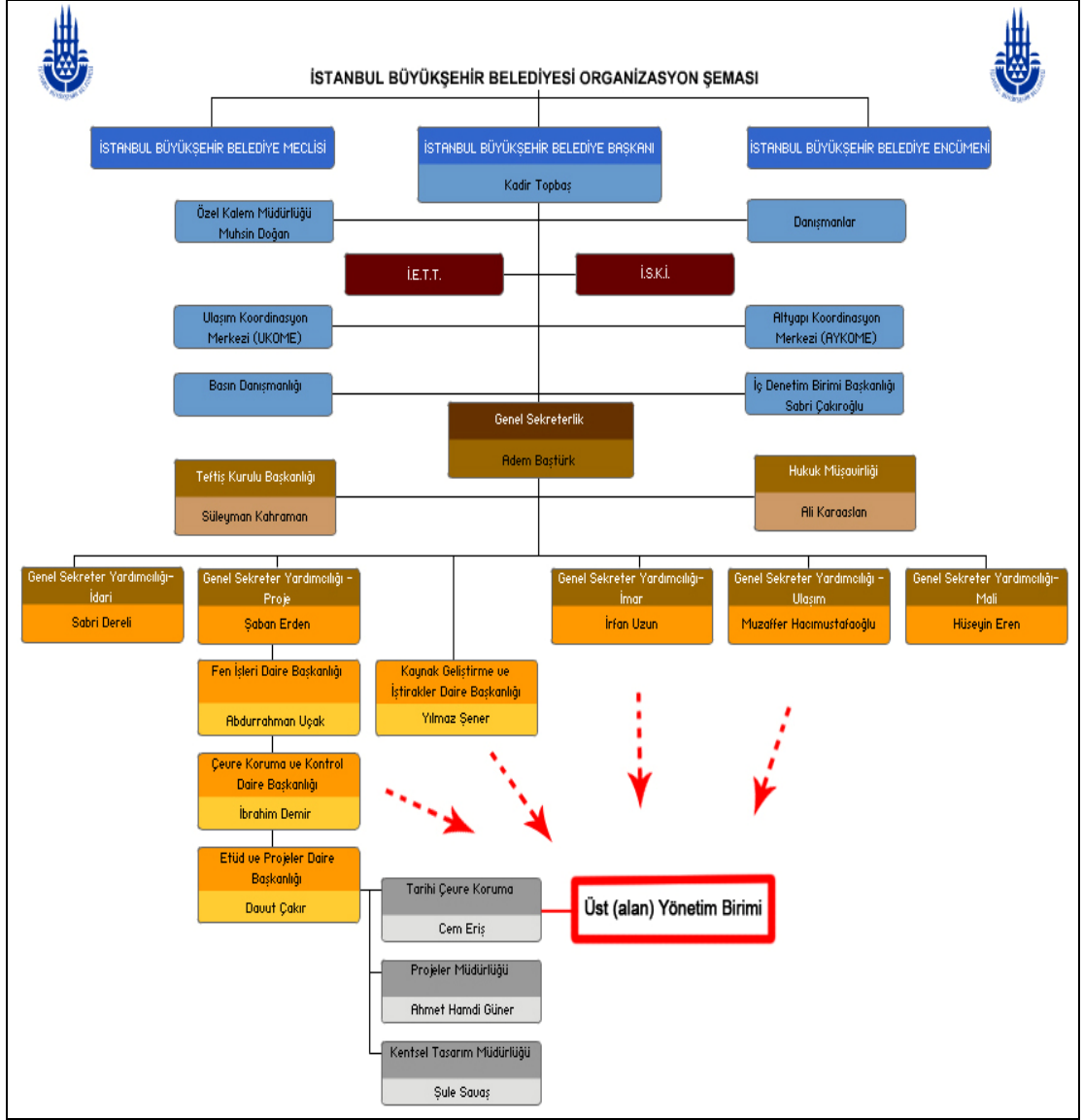
Önceki bölümde bahsedilen yasal yapının sağlanması ardından oluşturulması önerilen iki kademeli modelin alan yönetimi planı hazırlanması ve koruma çalışmaları konusunda etkin işleyeceği düşünülmektedir. İlk kademe tüm Tarihi

Yarımada üzerinde yetkili olacak ve yönetim planını hazırlayacak olan “Üst Yönetim Birimi”dir. İkinci kademe ise Tarihi Yarımada’nın yerel küçük birimlere ayrıştırılmasıyla oluşturulacak “Alt Yönetim Birimleri” olacaktır. Bu birimler ise yerel ölçekte kullanıcılarla iletişimi, planın uygulanmasını ve katılımı sağlayarak üst birime geri bildirim yapabilecek oluşumlar olacaklardır.

Geçmişte Tarihi Yarımada üzerinde yapılan bütüncül planlama çalışmalarının İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB), Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü bünyesinde hazırlandığı ve bu kurumda gerekli çalışmalar için belli bir altyapı bulunduğu göz önünde bulundurularak, önerilen üst yönetim biriminin İBB bünyesinde kurulması, bu birime Tarihi Yarımada üzerindeki en etkili devlet birimleri olan Fatih Belediyesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve İstanbul Valiliği katılımları sağlanarak merkezi ve yerel yönetimin birleştiği bir noktada oluşturulması öngörülmektedir.

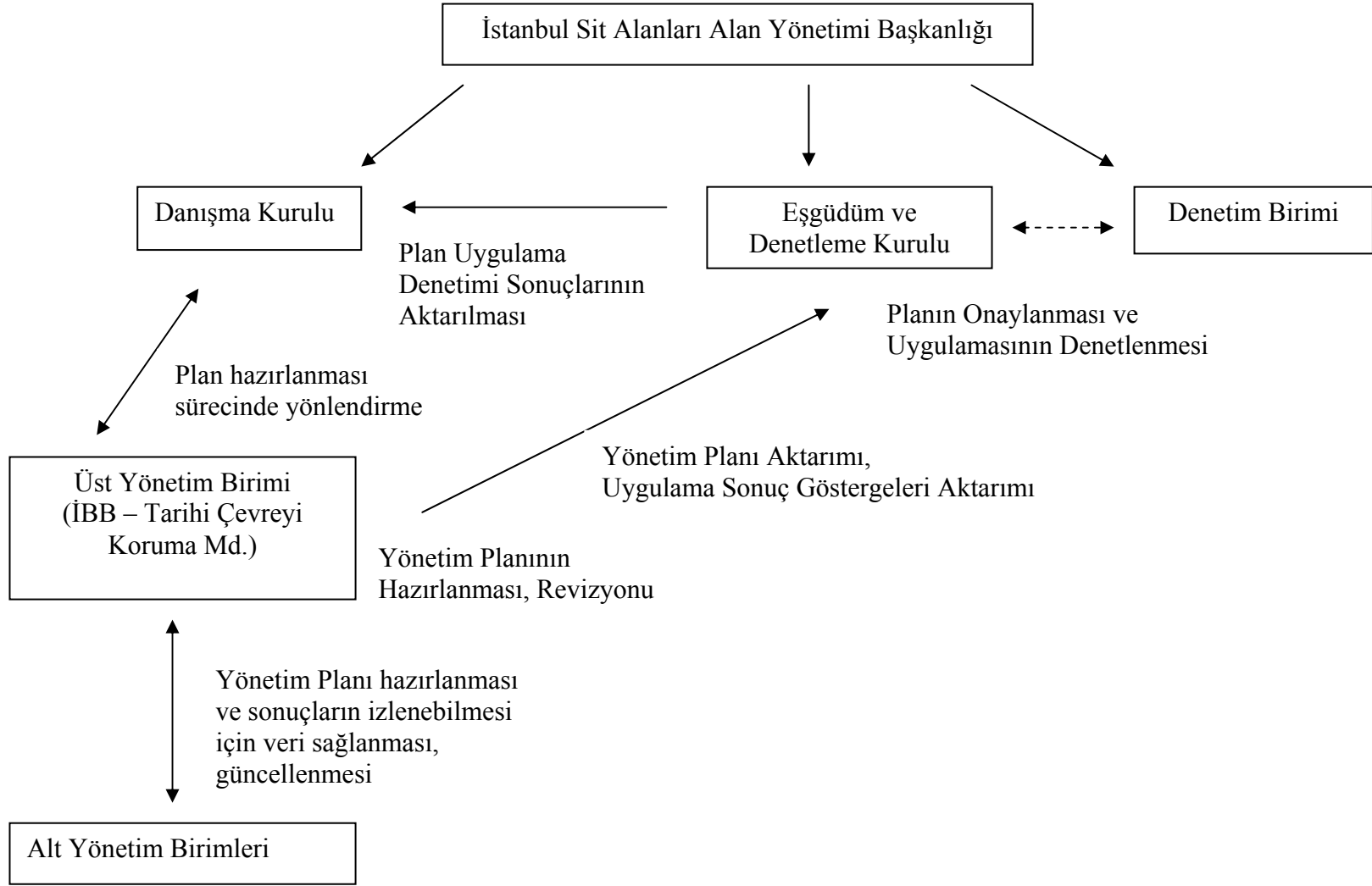
Tarihi alanlar üzerinde çalışan yetkili kurumların koruma uygulamaları konusunda bilinçlerinin artırılması ve kapasite gelişimi tarihi alan yönetimi planları ve koruma politikalarının hazırlanması ve uygulanması konusunda önemli bir gereksinimdir (Binan, 2009). Bu bağlamda İBB bünyesinde Tarihi Yarımada üzerinde çalışan daimi bir birimin kurulması aynı zamanda bir bilgi ve uzmanlık birikimi merkezi yaratacağı ve belediyenin diğer birimleri ile etkileşim içinde olacağı için bahsedilen kapasite gelişimi konusunda olumlu bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Birimin İBB bünyesinde oluşturulmasıyla İmar, Ulaşım, Kaynak Geliştirme ve İştirakler Daire Başkanlıkları ve birimleriyle bilgi alışverişinin kolaylaşacağı ve İstanbul genelini etkileyen kararların yönetim alanları bazında üst alan yönetimi birimi yoluyla koordinasyonunun sağlanacağı düşünülmektedir.

Şekil 36 İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Organizasyon Yapısı ve Üst Yönetim Birimi Entegrasyonu

İBB bünyesinde oluşturulacak birimin denetimi ve yönlendirilmesi konusu Yönetmelik'te tanımlandığı şekilde İstanbul Sit Alanları Alan Yönetimi Başkanlığı bünyesindeki birimler tarafından yapılacaktır. Danışma kurulu yönetim planı hazırlanma sürecinde yönlendirme sağlayacak, eşgüdüm ve denetleme kurulu ise hazırlanan planı onaylayacak ve uygulamasının denetlemesini gerçekleştirecektir. Öngörülen işleyiş şekli aşağıdaki gibidir:

Şekil 37 Tarihi Yarımada Üst ve Alt Yönetim Birimleri - Mevcut Alan Yönetimi Yapısı Entegrasyonu

5.2.1. ÜST YÖNETİM BİRİMİ

Oluşturulacak üst yönetim birimi Tarihi Yarımada'nın yönetim planını hazırlamak, uygulama sırasında aktörler arası koordinasyonu ve görev dağılımını sağlamakla yükümlü olacaktır. Bahsedilen birimde hazırlanan planın onaylanması ve resmileşmesi durumunda bu plana karar üstünlüğü yetkisi sağlanmalı, bu plana aykırı üst veya alt ölçekli plan kararlarının uygulanmasına izin verilmemelidir.

Birim, temel bir planlama ekibi ve planlama ekibini destekleyen beş alt ekipten oluşacaktır. Alt birimler;

- Danışma Kurulu
- Koordinasyon Ekibi
- Tanıtım Ekibi
- Ekonomi/Fon Araştırma Ekibi
- Geri Bildirim Ekibi'dir.

Birimlerdeki uzmanlık ihtiyaçları belirlenmekle birlikte çalışılan alanın fiziksel, sosyal ve ekonomik değişimler içinde bulunabileceği göz önünde bulundurularak belli bir personel sayısı belirtilmemektedir.

5.2.1.1. Planlama Ekibi

Bu ekibin görevi tezin ileriki aşamalarında tanımlanacak alt birimlerle bildirim-geribildirim içerisinde alanın yönetim planını hazırlamaktadır. Alan ve alt alan sınırlarını ve önemlerini belirlemek, alandaki değerlerin analizi ve risk değerlendirmesi çalışmalarını yapmak, alan için bir vizyon belirleyerek koruma politikaları geliştirmek ve bir koruma imar planı üretmek, ve planların uygulanması için eylem planları hazırlamak çalışması kapsamında bu birimin yerine getireceği görevlerdir.

Ekibe; üniversitelerin şehir ve bölge planlama, mimarlık veya kamu yönetimi bölümlerinden mezun, alan yönetimi ve koruma imar planı konularında deneyimli ve Tarihi Yarımada üzerinde geniş bilgiye sahip bir kişi başkanlık edecektir. Ekibin geri kalan üyeleri şehir ve bölge planlama, kamu yönetimi, mimarlık, hukuk, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, sanat tarihi, peyzaj mimarlığı, arkeoloji ve konusunda uzmanlıklardan oluşacaktır.

5.2.1.2. Danışma Kurulu

26006 no'lu yönetmelikte de belirtildiği gibi yönetim planını hazırlayan ekibe alan sınırlarının belirlenmesi ve planın hazırlanması konularında destek sağlayacak bir ekiptir. Alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, meslek odaları temsilcileri, sivil toplum örgütü temsilcileri, üniversitelerin ilgili bölüm temsilcileri, alan başkanı ve belediye tarafından tespit edilecek üyelerden oluşmaktadır.

5.2.1.3. Koordinasyon Ekibi

Bu ekip yönetim planı sürecindeki katılım tabanının geliştirilmesi, yerel, ulusal ve uluslararası bağlamda Tarihi Yarımada ile ilgili aktörlerin plana katılımının sağlanması, geliştirilen plan vizyonu ve çalışma programı bağlamında ilgili aktörlerle iletişime geçilmesi ile görevli olacaktır.

Planlama ekibi ve ilgili aktörler arasında bir köprü görevi göreceğ olan bu birim oluşturacağı bağlantılar sonucunda elde ettiği verileri, önerileri, potansiyelleri raporlayarak planlama ekibine bildirecek ve planlama ekibinden gelen geri bildirimleri yaptığı bağlantılarla paylaşarak eylem planlarına katkıda bulunacaktır.

Ayrıca eylem planlarında tanımlanmış aktörlerden periyodik raporlar talep ederek projelerin gidişatı konusunda planlama ekibine geri bildirim yapacaktır.

Bu ekip kamu yönetimi, sosyoloji ve turizm işletmeciliği konusunda uzmanlardan oluşacaktır.

5.2.1.4. Tanıtım Ekibi

Bu ekip planlama ekibi tarafından alınan kararların ulusal ve uluslararası bağlamda tanıtımını üstlenecektir. Plan çalışma programları ve eylem planlarının hazırlanma ve uygulama süreçlerini belirtecek, periyodik bir şekilde güncellenen bir web sitesinin hazırlanması, plan ve alanla ilgili yayınların hazırlanması gibi görevleri yerine getirecektir.

Bu ekipte halkla ilişkiler, reklam ve tanıtım, grafik tasarımı, bilgi işlem ve web tasarımı uzmanları görev alacaktır.

5.2.1.5. Ekonomi/Fon Araştırma Ekibi

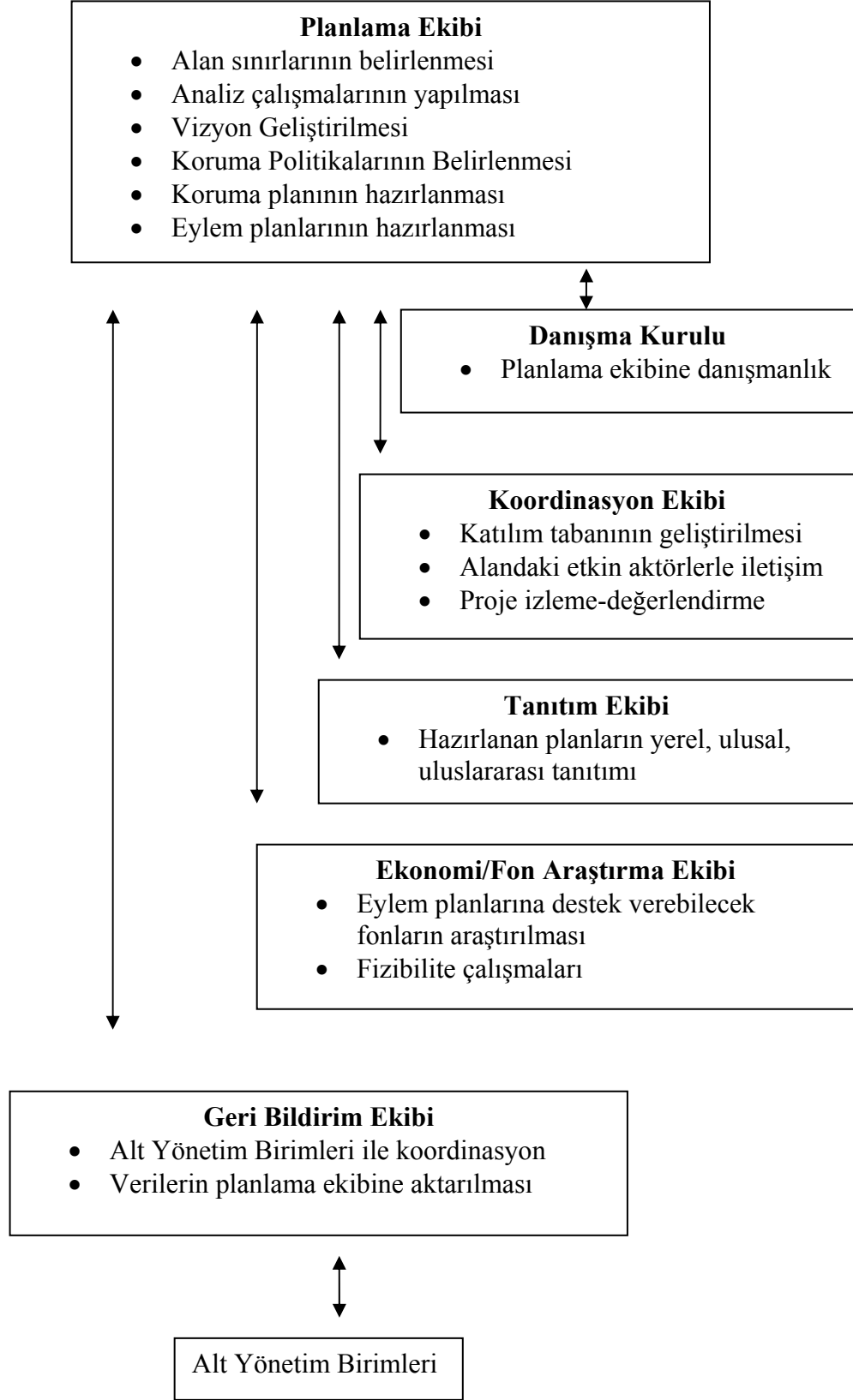
Bu ekip birim bütçesinin yanı sıra planlama ekibince belirlenen projelere destek olabilecek ulusal ve uluslararası kentsel yapılaşma, proje geliştirme destek fonlarını araştırmak ve bu fonların kullanımı için gereken önkoşullara dair planlama ekibini bilgilendirme ile görevli olacaktır. Ayrıca önerilen projelere uygun olmayan fonlar hakkında da araştırma yaparak planlama ekibini muhtemel yeni proje oluşumları konusunda destekleyecektir.

Planlama ekibi tarafından hazırlanacak eylem planlarının fizibilite çalışmalarının hazırlanması da iki ekip arasında koordinasyonlu bir şekilde ilerleyecektir.

Ekip, ekonomi ve şehir ve bölge planlama uzmanlarından oluşacaktır.

5.2.1.6. Geri Bildirim Ekibi

Yerel alt birimlerden gelen faaliyet raporlarını derleyerek planlama ekibine bildirecek ve planlama ekibinden gelen yorum ve kararları yerel alt birimlere aktaracaktır. Bu ekipte şehir ve bölge planlama, mimarlık veya kamu yönetimi uzmanlıklarından kişiler çalışabilecektir.

Şekil 38 Üst Yönetim Birimi Organizasyon Yapısı

5.2.2. ALT YÖNETİM BİRİMLERİ

Tarihi Yarımada yaklaşık 1450 hektarlık bir alana yayılmaktadır. Bu kadar büyük bir alanda veri elde etmek, plan yapmak, özellikle de yerel kullanıcıya ulaşmak zorluklar içermektedir.

Mostar UNESCO Kültür Miras alanının başarılı koruma uygulamaları ve yerel halkla olan güçlü bağlarının bu alanının küçüklüğünden (yaklaşık 40 hektar) kaynaklanan daha “yönetilebilir” bir fiziksel mekan olduğu düşünülmektedir. Mostar yönetim biriminin fiziksel olarak koruma alanının içerisinde bulunması ve alan içindeki koruma/egitim/tanıtım projelerini gerçekleştirebilmek için kendine ait gelir getiren varlıklarının bulunması bölgenin gelişimi için avantajlar içermektedir.

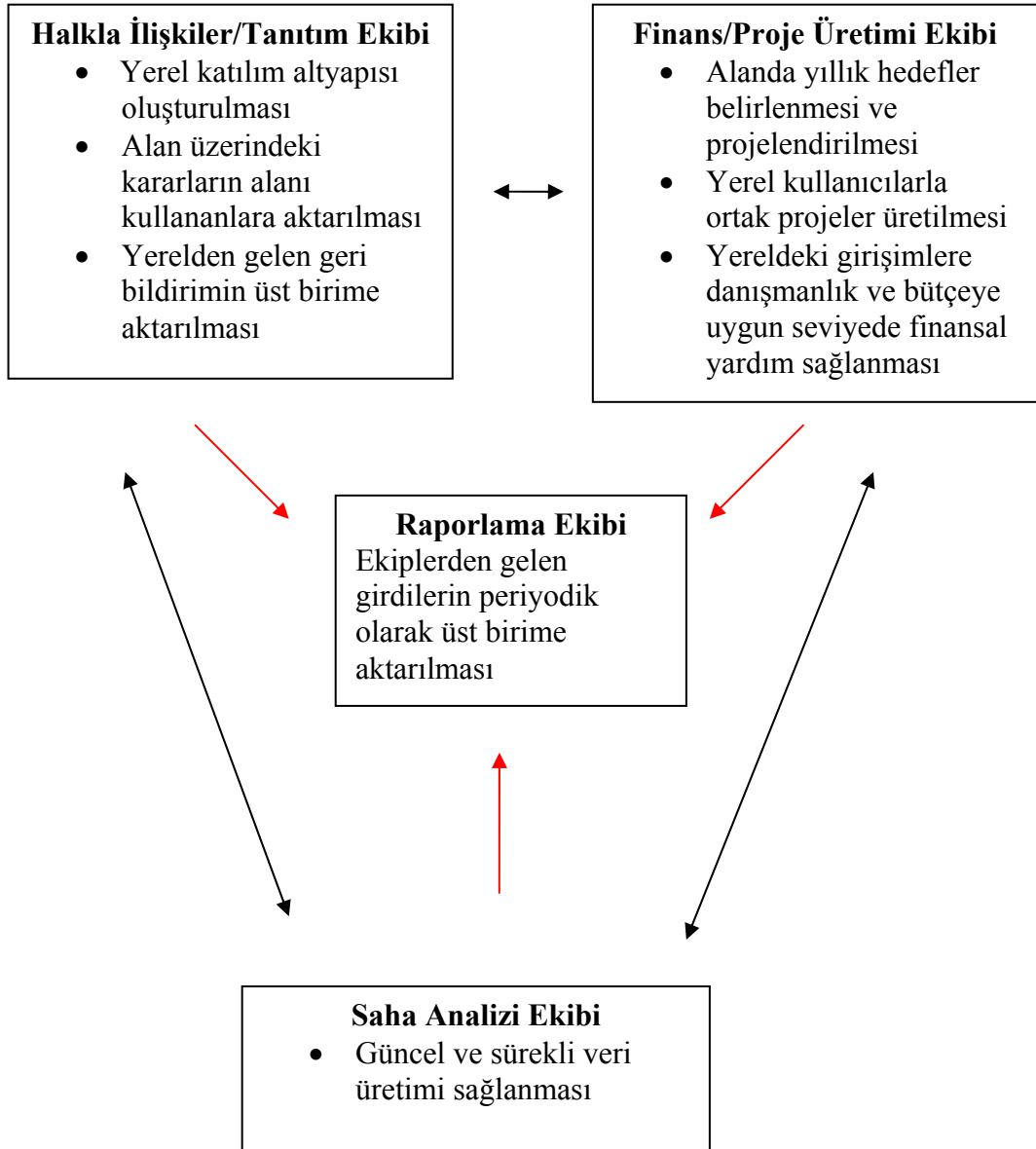
Suriçi bir bütün olsa da kendi içinde fiziksel doku, sosyal yapı, ekonomik durum ve fonksiyon açısından farklılıklar gösterebilmektedir. Örneğin eski Fatih ilçesinin iç bölgeleri tarihi doku açısından Eminönü ve Tarihi Yarımada kıyı kesimlerine nazaran daha az yoğundur. Eminönü de kendi içinde ayrışabilmektedir. İstanbul metropolü ticari fonksiyonlarının en yoğun yaşandığı yerlerden biri olan tarihi merkez niteliğindeki Hanlar bölgesinin yakınındaki Cankurtaran bölgesi turizm konusunda gelişmeye başlamıştır. Laleli bölgesi ise farklı bir konaklama yapısına ve ticari niteliğe sahiptir. Yanı başındaki Süleymaniye bölgesi ise üniversite ve konut alanlarıyla ön plana çıkmaktadır.

İlgili çalışmalar (Gülersoy ve diğ., 2004) yönetim planı hazırlanması sürecinde katılım artırmak için toplum farkındalığını artırmanın, bu bağlamda belgeleme merkezleri oluşturarak, özel öğretim girişimleri ve festivaller yürütmenin özellikle düşük eğitimli ve gelirli çevrelerde faydalı metotlar olduğunun altını çizmektedir. Bu tip organizasyonların alt yönetim birimi kapsamında daha belirli kesimlere hitap edilerek yapılması daha geniş kitlelere daha etkin şekilde ulaşılabilmesi için bir fırsat olarak görülmektedir.

Tarihi Yarımada için önerilen yönetim modelinin temelinde; alanın fiziksel, sosyal, ekonomik, tarihi vb. değerler göz önünde bulundurularak planlama ekibi tarafından alt bölgelere ayrıştırılması ve her alt bölge için aynı alan içerisinde fiziksel olarak

bulunacak bir alt yönetim biriminin kurulması önerilmektedir. Bu birimler Mostar örneğinde olduğu gibi belediye veya devlet ile mutabakatlar sağlanarak alandaki bir mülkün (müze, kurs vb.) işletmesini devralarak yerel bağlamda proje geliştirme, tarihi bilinci artırma gibi konularda finans kaynağı edineceklerdir.

Bu birimler, üst yönetim birimindeki geri bildirim ekibine periyodik aktarımlar yapacak olan bir raporlama ekibi çevresinde oluşacak üç ana ekip içerecektir;

Şekil 39 Alt Yönetim Birimi Organizasyon Yapısı

Birimlerdeki uzmanlık ihtiyaçları belirlenmekle birlikte çalışılan alanların st yönetim birimi tarafından belirleneceği göz önünde bulundurularak belli bir personel sayısı belirtilmemekte, bu karar st yönetim birimine bırakılmaktadır.

5.2.2.1. Raporlama Ekibi

Halkla İlişkiler/Tanıtım Ekibi, Finans/Proje retimi Ekibi ve Saha Analizi Ekibi'nden gelen girdileri derleyerek ve raporlayarak periyodik olarak geri bildirim ekibi üzerinden st yönetim birimine güncel veri sağlamakla görevlidir. Bu ekipte Şehir ve bölge planlama, mimarlık veya kamu yönetimi uzmanlıklarından kişiler çalışabilecektir.

5.2.2.2. Halkla İlişkiler/Tanıtım Ekibi

Bulunduğu bölgeye göre bir yerel katılım altyapısı oluşturacak bu ekip alt birim gelirinden destek alarak bulunduğu alanı ve üzerindeki plan kararlarını tanıtıcı etkinlikler yapacaktır. Bu ekip alınan plan kararlarını yerel bağlamda kullanıcılarla paylaşmak, kullanıcıların alan hakkında edinmek istediği teknik bilgileri sağlamak, kullanıcılardan gelecek yorumları ve nerileri st yönetim birimine aktarmak ve plan sürecine katılmak isteyen kişi ve kuruluşları finans/proje üretimi ekibine yönlendirmekle yükümlüdür. Ekip ayrıca saha analizi ekibinden gelen girdilere göre plana uygunsuz gelişmeler olan alanlardaki halkla iletişime geçerek bu kitleyi de plan süreci içerisine katmaya çalışacak ve bulunduğu bölge içerisindeki sivil toplum kuruluşları, muhtarlar ve ilgili kuruluşlarla periyodik toplantılar yaparak hem katılım altyapısını geliştirmeye çalışacak hem de muhtemel sorunları irdelemeye çalışacaktır.

Bu ekipte sosyoloji, halkla ilişkiler, reklam ve tanıtım uzmanları görev alacaktır.

5.2.2.3. Finans/Proje retimi Ekibi

Halkla ilişkiler/Tanıtım Ekibi'nin yerelde oluşturacağı katılım altyapısıyla ortak projeler üretecektir. Periyodik bir Şekilde halka açık yapılacak toplantılarda plan

kararları tartışılacak, ortak öneriler geliştirilerek üst yönetim birimine iletilecektir. Ayrıca plan kararlarına uygun projeler yönlendirilerek, alt yönetim biriminin kaynaklarına göre yerel girişimlere verilecek destekler belirlenecektir. Bölge içerisinde düşünülen büyük çaplı projeler için üst yönetim birimine öneri götürülerek finans desteği istenecektir. Hazırlanacak her türlü proje için fizibilite çalışmaları bu birimde yapılarak küçük ölçekteki projelerinin finansmanı alt birim bünyesinde sağlanmaya çalışılacak büyük ölçekteki projeler için üst yönetim biriminden destek talep edilecektir.

Bu ekip bulunduğu bölge içerisinde gelişimi sağlamak için kendine yıllık hedefler belirleyerek hedefe ulaşma sürecinde yapılan çalışmaları periyodik olarak raporlayarak üst yönetim birimine bildirecektir.

Birim, bünyesinde şehir ve bölge planlama, mimarlık, sosyoloji, ekonomi ve grafik tasarım uzmanları bulunduracaktır.

5.2.2.4. Saha Analizi Ekibi

Saha analizi ekibi alandaki fiziksel, sosyal ve ekonomik plan verilerinin periyodik olarak güncellenmesinden sorumludur. Bu ekip sayesinde, hazırlanacak planlar için sürekli güncel bir veri akışı sağlanacak, hazırlanan planın uygulama aşamasında ne boyuta geldiği izlenebilecek ve ilerleme göstergelerine göre revizyonlar yapılabilecektir.

Bu birim ayrıca sahada elde ettiği verilere göre plana uygun gelişmeyen aktiviteleri gözlemleyerek halkla ilişkiler ve proje üretimi birimlerine girdi sağlayacaktır. Bu sayede alt yönetim birimi sadece kendine gelen katılımıyla yetinmek yerine kendine ulaşamayan yerel halkla da bağlantıya geçebilecektir. Bu durum sadece bölge içindeki yasadışı oluşumları tespit etmeyi değil, alan hakkındaki kararlardan haberi olmayan halkın farkındalığının ve katılımının sağlanmasını da amaçlamaktadır.

Ekibin hazırlayacağı periyodik güncellemeler aynı zamanda ilerleme göstergelerini de içereceği için Yönetmelik'te tanımlanan eşgüdüm ve denetleme kurulunun plan uygulamasını denetlemesi sırasında faydalanabileceği kaynaklar üretecektir.

Birim, bünyesinde şehir ve bölge planlama, mimarlık, peyzaj mimarlığı, sosyoloji ve ekonomi uzmanları bulunduracaktır.

5.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Çalışma kapsamında yönetimi planı hazırlama süreçleri ve bu amaçla oluşturulan yönetim modelleri, rehberler ve çeşitli örnekler üzerinden incelenmiştir. Mevcut yönetsel yapı durumu incelenen Tarihi Yarımada üzerine önerilen yönetim modeli mevcut yasal ve yönetsel sisteme göre değişiklikler içermektedir.

Modelin günümüz sistemine göre en önemli farklarından biri, alan üzerinde hazırlanacak planların yerel yönetim bünyesinde kurulacak daimi bir birim tarafından hazırlanmasını öngörmesi ve ihale yöntemini kabul etmemesidir. Bu sayede plan hazırlama-revizyon süreci döngüsünü daha sağlıklı ve hızlı kılmak, alan ile ilgili verilerin artarak depolanacağı bir merkez oluşturmak ve alan yönetimi-koruma konusunda birikim sağlanacak bir ortam yaratmak amaçlanmıştır.

Modelin diğer bir farklı yönü ise günümüzde üst ölçekli tek bir merkez tarafından üretilen plan kararları yerine küçük ölçekteki kullanıcıyla iletişim kuracak alt yönetim birimlerinin girdileriyle ve bu kullanıcıların katılımıyla oluşturulacak bir ağın merkezinde bulunacak üst yönetim birimi vasıtasıyla plan kararları üretilmesidir. Bu iletişim ağı sayesinde plan izleme, değerlendirme ve revizyon süreçlerinin daha hızlı ve daha sağlıklı yürütülebileceği ve yerel bilinçlendirme yönünde önemli adımlar atılarak mevcut kentsel ve kültürel değerlerin korunması bağlamında ilerleme kaydedileceği düşünülmektedir.

Yönetim planı hazırlama süreçlerinde gereksinim duyulan uzmanlardan oluşan danışma kurulunun sürece katılımı yasal yapı bölümünde kuvvetlendirilerek daha etkin kılınmaya çalışılmıştır. Bu sayede mutabakat ortamında alınan kararların plana

kesin girdiler olarak kazandırılması ve süreç içerisinde kurumlar arasında çıkabilecek anlaşmazlıkların en aza indirgenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca eşgüdüm ve denetleme kurulunun yetkilerinde genişlemeler önerilerek plan hazırlanması ve yürürlüğe girmesinden önce yaşanabilecek muhtemel kentsel ve kültürel değer kaybının önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

6. SONUÇ

Hazırlanan bu çalışma kapsamında tarihi alanların korunması konusunda son dönemlerde önemi artan “yönetimi planı” kavramı uluslararası rehberler ve uygulanan çeşitli örnekler üzerinden incelenmiştir. Çalışma sonucunda; tarihi alanların etkin korunmasının sağlanması için uygun yönetim planları ve bu planları hazırlamak ve uygulamak için uygun yönetim modellerinin gerektiği kanısına varılmıştır.

Önceki bölümde İstanbul, Tarihi Yarımada'nın daha etkin yönetimini sağlayacağı düşünülen bir yönetim modeli oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu yönetim modeli ilk etapta İstanbul'un UNESCO Dünya Kültür Miras Listesi için önerilen alanları üzerinde pilot uygulamalarla denenmesi için oluşturulmuştur. Modelin katı bir yapıdan çok dinamik ve değişken bir sistem olması öngörülmektedir. Modelin başarılı işlemesi durumunda oluşturulacak Üst Yönetim Birimi'ne eklemenecek alt birimlerle tüm Tarihi Yarımada'ya yayılması ve İstanbul'un tüm sit alanları için de benzer bir yapının kullanılması düşünülebilir.

Bu çalışma Tarihi Yarımada'nın 2005 onaylı planının yürürlükte olduğu zamanlarda alan genelinde yerel yönetime bağlı bir birimde çalışmış ve Mostar eski kentinin korunması-geliştirilmesi üzerinde çalışan ekibi kısa süre de olsa inceleme şansını yakalamış bir şehir plancısı tarafından hazırlanmıştır. Oluşturulan modelin temelinde, Tarihi Yarımada örneğinde yeteri derecede gözlemlenemeyen fakat Mostar örneğinde izlenebilen yönetim-kullanıcı birlikteliği ve dayanışmasının artırılması ihtiyacı yatmaktadır. Mostar'da gözlemlenen, yerel yönetim biriminin alan kullanıcıları ile arasındaki samimi ilişki, alandaki büyük çoğunlukla diyalog içinde olmaları bu modelin oluşturulmasında esin kaynağı olmuştur.

Tarihi Yarımada'nın fiziksel olarak büyük bir alan olması yerel bağlamda katılım ve güven ortamı oluşturulabilmesinde zorluklar teşkil etmektedir. Oluşturulması düşünülen “alt yönetim birimi” üniteleri sayesinde yerel kullanıcıya inerek kullanıcı ile yönetici birimler arasında güçlü bağlar kurulması için önemli bir adım atılacağı ve bu birimlerin sürekliliğinin sağlanması halinde zaman içerisinde yerel kullanıcı ve

yönetim birimi arasında saygı, güven ve katılım ilişkilerinin artacağı düşünülmektedir.

Modelin diğer bir önemli yanı ise sürekli olarak güncel veri akışının sağlanmasını öngörmesidir. 2005 onaylı Tarihi Yarımada 1/5000 ve 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planları verilerinin 2000 senesinde yapılan analizlere dayandığını hatırladığımızda; günümüzde, alan üzerinde hazırlanan projelerin yeni analizler hazırlanmadığı takdirde yaklaşık on senelik, eski verilere dayandırıldığını görmekteyiz. Alt Yönetim Birimleri'nde oluşturulması önerilen saha analizi ekipleri sayesinde sürekli değişim içinde olan bu dinamik alanların daha yakından takibinin sağlanabileceği ve geliştirilecek plan/projeler için daha sağlıklı, güncel veriler üretebileceği düşünülmektedir.

Suriçi ve yakınında bulunan tüm alanların bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini de göz ardı etmeyen bu modelin yerelde kurulan alt birimlerden elde ettiği veri ve önerilerle üst ölçekte koordinasyonu sağlayarak bütüncül kararlar üretmesi öngörülmektedir.

Kentsel koruma ve alan yönetimi günümüzde giderek önem kazanan olgulardır. Söz konusu olan İstanbul gibi, üç imparatorluğa başkentlik yapmış bir kent olduğunda daha da kapsamlı anlamlar içermektedir. Fakat tarihi kentin nüfusunun yarım yüzyıl içinde yüksek seviyelerde artması, değerlendirilen tarihi kent çekirdeğinin küresel sermayeyi çekerek kontrol dışı gelişimi körüklemesi, gelen bu baskılara karşı etkin yönetim sağlanamayarak yerel özelliklerin tehlikeye atılması gibi durumlar bu tarihi alanlar üzerindeki koruma-kullanma dengelerini bozmaktadır. Oluşturulmaya çalışılan yönetim modeli ile söz konusu olumsuzlukların aşılabilmesi için Mostar örneğinden yararlanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmayla Mostar'da gördüğümüz yerel sivil unsurlarla, korumacı yönetsel unsurların kaynaşması, işbirliği yapması ve empati sağlamanın İstanbul, Tarihi Yarımada'da da gerçekleştirilebilmesi için alanın yönetilmesine dair bir metot sunmak amaçlanmıştır.

Mostar kentsel ve sosyal olarak ele alındığında, İstanbul'a gerek tarihsel kodlar, gerek toplum yapısı gerekse de sembolize ettiği değerler açısından benzemektedir. Dolayısıyla Mostar'da küçük ölçekte gözlemlediğimiz oluşumun Tarihi Yarımada'ya uyarlanarak yukarıda önerildiği gibi hayata geçirilmesi Tarihi Yarımada'daki koruma-kullanma dengesini yakalamakta, yerel ve genel ölçekte katılımı sağlamakta ve alanın değerlerinin etkin korunmasında önemli bir adım olabilir.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z., 2005, Tarihi Çevre Yönetimi ve Yönetim Planları, Tarihi Kentlerin Yönetimi Paneli, İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayınları, 3 Şubat, s.35-50.

Ayrancı, İ., 2007, Koruma Alanlarında Yönetim ve Yönetim Planı Sürecinin Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Binan, D., 2009. Kişisel görüşme. İstanbul Sit Alanları Alan Yönetimi Başkanlığı Danışma Kurulu başkanı Prof. Dr. Demet Binan ile danışma kurulunun faaliyetleri ve durumu hakkında görüşme.

City of Mostar, 2005, The Old Town in Mostar: Management Plan, Mostar.

Çatalhöyük Yönetim Planı, 2004. <http://www.catalhoyuk.com/smp/index.html>, 15 Nisan 2009

Dinçer, İ., 2009, Tarihi Yarımada Yönetilebilir Mi?, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Çarşamba Seminerleri, İstanbul, Nisan 1.

English Heritage, 2005, Guidance on the management of conservation areas. <http://www.english-heritage.org.uk/server/show/nav.001003005001002/chooseLetter/G>, 4 Nisan 2009

Eurosite, 1999, Toolkit: Management Planning. Eurosite, Lille, France, Aktaran: Ayrancı İrem, 2007, Koruma Alanlarında Yönetim ve Yönetim Planı Sürecinin Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Feilden, B. and Jokilehto, J., 1993, Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites, ICCROM.

Francini, C., Carsillo, L. and Rizzetto, C., 2006/2008, Historic Centre of Florence UNESCO WORLD HERITAGE Management Plan.
<http://www.comune.fi.it/unesco/documenti/plan.pdf> 22 Nisan 2009

Gülersoy, N. Z., 2008, Kentsel Sit Alanlarında Alan Yönetimi Toplantısı, Yıldız Teknik Üniversitesi Oditoryumu, İstanbul, Ocak 29

Gülersoy, N. Z., 2009. Kişisel görüşme. İstanbul Sit Alanları Alan Yönetimi Başkanlığı Danışma Kurulu üyesi Prof. Dr. Nuran Zeren Gülersoy ile danışma kurulunun faaliyetleri ve durumu hakkında görüşme.

Gülersoy, N. Z., Tezer, A., Yiğiter, R.G., Koramaz, K., Günay, Z., 2004, İstanbul Project, İstanbul Historic Peninsula Conservation Study, Vol. 1, Conservation of Cultural Assets in Turkey, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

ICOMOS, 2003, Management of the Historical Environment.

İncedayı, D., 2008, Röportaj - Tarihi ve Kültürel Mirasa Sahip Çıkmayı Beceremedik Bir Türü..., Cumhuriyet Gazetesi, Kasım 22
<http://www.porttakal.com/haber-tarihi-ve-kulturel-mirasa-sahip-cikmayi-beceremedik-bir-turlu-180253.html> 20 Temmuz 2009

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Müdürlüğü, 2003, Tarihi Yarımada (Eminönü ve Fatih) 1/5000 ve 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planları ve Raporları, İstanbul.

Kuban, D., 1996, İstanbul Bir Kent Tarihi: Bizantion, Konstantinopolis, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Kocabaş, A., 2006a, Kentsel Dönüşüm (/Yenileş(tir)me): İngiltere Deneyimi ve Türkiye'deki Beklentiler, Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Kocabaş, A., 2006b, Nasıl bir koruma? İstanbul Bağlamında Kentsel Korumaya Güncel Yaklaşımlar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Kentsel Koruma ve Yenileme Bilim Dalı Paneli, MSGSÜ Oditoryum, İstanbul, Haziran 8

Lodge, B. and Terrace, H., 2006, Durham Riverbanks Management Plan, Durham City Council, Aktaran: Ayrancı İrem, 2007, Koruma Alanlarında Yönetim ve Yönetim Planı Sürecinin Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Orbaşlı, A., 2007, İstanbul UNESCO Dünya Mirası Toplantıları I: Tarihi Yarımada'nın Alan Yönetimi, İstanbul, Mart 13.

Özbay, S., 2008, Doğa Koruma Alanlarında Planlama Çalışmaları ve Ayvalık Adaları Tabiat Parkı Yönetim Planı Önerisi, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özüpak, B., 2009. Kişisel görüşme. İstanbul Sit alanları Alan Yönetimi Başkanlığı teknik ekip elemanı yüksek şehir plancısı Burcu Özüpak ile alan yönetimi başkanlığının kuruluşu ve işleyişi hakkında görüşme.

PASIC, A., 2004, A Short History of Mostar; Aga Khan Trust For Culture, World Monuments Fund; Historic Cities Support Programme, Conservation and Revitalisation of Historic Mostar. http://www.archnet.org/library/documents/one-document.jsp?document_id=9261 15 Şubat 2009

SARI, İ., 2009, İstanbul'un Sit Alanlarında Alan Yönetimi Uygulaması, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı, İstanbul, Haziran 24.

Terzi, S. Ö., 2009. Kişisel Görüşme. İstanbul Sit Alanları Alan Yönetimi Başkanlığı Danışma Kurulu üyesi Sevinç Özek Terzi ile danışma kurulunun faaliyetleri ve durumu hakkında görüşme.

Thomas, L., Middleton, J. and Phillips, A., 2003, Guidelines for Management Planning of Protected Areas, World Commission on Protected Areas. <http://data.iucn.org/dbtw-wpd/edocs/PAG-010.pdf> 18 Nisan 2009

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, 2008, Alan Yönetimi ve İstanbul'da Sürmekte Olan Alan Yönetimi Çalışmaları Hakkında TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi Görüşü, İstanbul, 7 Ocak.

UNESCO, 2006, Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, Thirtieth Session, Vilnius. <http://whc.unesco.org/en/sessions/30COM/> 16 Mart 2009

UNESCO, 2008a, Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. <http://whc.unesco.org/en/guidelines> 5 Mart 2009

UNESCO, 2008b, Mission Report; Old Bridge Area of the Old City of Mostar. <http://whc.unesco.org/en/list/946/documents/> 16 Mart 2009

UNESCO, 2008c, Dünya Miras Merkezi/ICOMOS Ortak Heyeti'nin 8-13 Mayıs 2008 Tarihlerinde İstanbul Dünya Mirası Sit Alanının Tarihi Bölgelerinde Yaptığı İncelemelere Dair Rapor, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı Yayınları, İstanbul.

Üzmez, E., 2007, Kentsel Tarihi Sit Alanlarındaki Koruma ve Yenileme Uygulamalarında Alan Yönetimi, İstanbul Tarihi Yarımada-Genova Le Strade Nuove Karşılaştırmalı Örnek Çalışması, *Lisans Tezi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.

KANUN ve YÖNETMELİKLER

2985 sayılı Toplu Konut Kanunu, İlan tarihi: 02.03.1984

3348 sayılı Ulaştırma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, İlan tarihi: 09.04.1987

4848 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, İlan tarihi: 16.04.2003

5215 sayılı Belediye Kanunu, İlan tarihi: 09.07.2004

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, İlan tarihi: 10.07.2004

5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu İle Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, İlan tarihi: 27.7.2004

5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, İlan tarihi: 16.06.2005

5706 sayılı İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Hakkında Kanun, İlan tarihi: 02.11.2007

5737 sayılı Vakıflar Kanunu, Kanun No: 5737, Yayın Tarihi: İlan tarihi: 20.02.2008

20065 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile Koruma Kurulları Yönetmeliği, İlan tarihi: 30.01.1989

25842 sayılı Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları İle Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik, İlan tarihi: 11.06.2005

26006 sayılı Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, İlan tarihi: 27.11.2005

İNTERNET KAYNAKLARI

URL-1, <http://whc.unesco.org/en/list/174> Historic Centre of Florence. 3 Mayıs 2009

URL-2, <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stanbul#Tarih> İstanbul'un Tarihi. 28 Mart 2009

URL-3, <http://www.bimtas.com.tr/tarihce.htm> Bimtaş Tarihçe. 17 Haziran 2009

URL-4, <http://www.kiptas.com.tr/TR/KIPTAS/default.asp> Kiptaş Kuruluş Amacı ve Faaliyet Alanı. 17 Haziran 2009